

БРАНИЧЕВО

LXXI

Часопис за књижевност, културу и уметност

број 2/2024

БРАНИЧЕВО

Часопис за књижевност, културу и уметност

Година LXIX број 1/2024

Пожаревац, 2024.

Браничево

Часопис за књижевност, културу и уметност

Покренут 1955. године

Година LXIX, бр. 1 (нова серија), 2024.

Издавач

Народна библиотека „Илија М. Петровић” Пожаревац

Дринска 2, Пожаревац

e-mail: casopisbrancevo@gmail.com;

За издавача

Вера Зарић Митровић, директорка

Уредник

Др Бранка Пражић

Редакција

Јелена Чобић, Татјана Живковић

Досадашњи уредници:

Војислав Живковић (1955–1974), Милисав Миленковић (1975–1982),

Александар Саша Марковић (1983–1987), Јован Рајковић (1987–1994)

Александар Лукић (1995), Љубиша Ћокић (1996–2003),

Славољуб Обрадовић (2004), Биљана Миловановић (2004–2008),

Александар Лукић (2009–2013), Драги Ивић (2013–2019),

Александар Лукић (2020–2022)

Штампа:

Компромис Дизајн, Пожаревац

Тираж:

300 примерака

ISSN 0006-9140

Илустрација на корицама: Љубомир Шимунић

СИНКОПА

Ева Ристић ЕКИПА СА ФИЗИКАЛНЕ	5
Јелена Гавриловић ТУЖБАЛИЦА ОДИСКОНИ	11
МУМА ПАДУРИ	12
МОЛИТВА МОКОШИ	13
ДЕВОЈАЧКИ САН	13
КАДА ИДЕШ МЕЂУ ЉУДЕ, ЦИДЕ	14
Нина Живанчевић У КАРПООВОМ ПАРКУ	16
АСНТУНГ! АСНТУНГ!	16
КРИЛАТИ МЕДВЕД	17
ОДА СЛОБОДИ – СМРТ КАРАНТИНУ	18
ИМА СМРТИ...	19
ТАЈ ГЛАС	20
Надежда Пурић Јовановић (Одломак из рукописа)	21
Радоман Кањевац ГОРКЕ ИСТИНЕ	27
МРЕЖА	27
ЧЕКАОНИЦА	28
НЕМИНОВНОСТ	29
SOME BERLIN	29
ГРАД	30
Драшко Милетић (Одломак из рукописа)	31
Велиша Јоксимовић САН КАРТАГИНЕ	
МИМЕЗИС	36
СМИЉА СТОЈАНОВИЋ	36
ЦРЂЕНАЦ	37
ВЕЛИКА СУМЊА	37
САН КАРТАГИНЕ	37
Дуња Вулић ОНИ СУЗУ НЕ ТРАЖЕ, ОНИ РЕЧ ТРАЖЕ	39
КУЋА НА ДРВЕТУ	40
Александра Петровић Подколзин ПЕСМА ЗА КОНКУРС	41
Александар Ђурић НЕКРОЛОГ	42
Новица Милић БОСА	43

Мира Грк ОЛУЈА	47
Ненад Петровић КАЛЕ	48
НЕДОДИРЉИВИ	49
БОГ ЈЕ ПРВО СЕБИ СТВОРИО БРАДУ	50
Борислав Чичовачки НАХОД СИМОН	54
Миодраг Ковачевић 3 ФРАГМЕНТА ИЗ НЕОБЈАВЉЕНОГ РОМАНА “МИЛЕНА - ПУТОВАЊЕ КРОЗ СЕЃАЊА”(2018)	100
Фрањо Франчић СТРАНАЦ	108
ДУПЛА ЕКСПОЗИЦИЈА	
Џејмс Џојс МАЧАК И ЂАВО	125
Здравка Евтимова РЕЗЕРВНИ ДЕЛОВИ	127
Јелена Стакић МОЈА ПОЛИЦА	132
КОНТЕКСТ	
Душан Иванић СКРОВИШТА СРПСКЕ (РЕАЛИСТИЧКЕ) ПРОЗЕ Драгана Вукићевић: Кроз кључаоницу текста, Београд: Филолошки факултет, 2024.	136
Славица Јовановић СТИГ КАО ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНИ МЕТАФИЗИЧКИ ПРОСТОР У ПОЕЗИЈИ СРБОЉУБА МИТИЋА	141
ЉУДИ ГОВОРЕ	
Олга Кепчија КАД СЕ СВЕ САБЕРЕ И ОДУЗМЕ ОСТАЈУ ПЕСМЕ - Никола Чутурило Чутура ТИП ИЗ МАРИБОРА, ПРАСЛОВАН (Зоран Предин, Лачни Франц)	152 158
ВАЛЕНЦА	
Милутин Петровић ПАБЛОВ БЕОГРАДСКИ ПРИЈАТЕЉ ШИМЕ	164
Стефан Станчић ПЛЕС КРОЗ ВЕКОВЕ: Dancing Histor(y)ies – уметност која брише границе	170
Горан Јовановић ЛИК ЖУТЕ КАО ПАРАДИГМА ЖЕНА-ЛУТАЛИЦА У ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ФИЛМУ	174
Биографије аутора	176

било је да такве мисли што тише и што брже склони из свог менталног поља иначе би, чинило јој се, полупала све око себе од силног беса. Све своје љубавнике, односно овог тренутног, морала је да стави на холд и то не због своје мушкчавости, којој је иначе била склона, већ зато што није имала избора. Нешто је одлучивало уместо ње, тачније бол је, одједном, постао њен господар.

Не би ли се у себи одмакла од мрачних перспектива и беса који јој је генерисала немоћ, Ида је одлучила да тај дан, пре прве физикалне терапије, оде на локално језеро, да потопи главу, све у нади да ће у језерској води удавити и непожељне мисли. Иако окуражена својом одлучношћу која ће, мислила је, бити својеврстан енергетски штит који ће је одбранили од немоћности, дан није почео онако како је прижељкивала.

Непосредно пред полазак њен наранџасти псећи син је, у три снажна потеза чељустима, скрцкао врапца и тиме је подсетио колика је, у ствари, животиња. То што се после умињавао својим погледом Дизнијевог Бамбија... није вредело – једно перце му се залепило за балу. Стиснула је зубе и решила да игнорише омен. Села је у кола и и кренула на језеро и на сред пута затекла прегажену блиставобелу кокошку. И око ње су лелујала поветарцем заталасана перца. Мора да је негде журила па се зајебала.

Исто као ја, помислила је.

На језеру ју је дочекао само бледи децентан пар као пропран варикином. Пажљиво су мазали једно друго а онда су извадили масан бурек и смазали га на тропску врућину. Није хтела да јој ишта више улази у кадар па је зато улетела у воду. Плутала је и слушала сопствено дисање, озвучено. Да може, плутала би цео дан, све док се не заглави у трски, на другој обали.

Међутим, бесциљно ваљушкање у трски није било могуће јер се приближавао термин за терапију а Ида је, упркос немиру, вазда била дисциплинована. Штавише, да није било тог спољашњег величног психолошког оквира њена нерасположења и емоционалне буре би је врло брзо расуле на све стране, као песак на ветру. И тако се упустила у серију од десет везаних терапија.

Атмосфера на одељењу тих дана била је узмувана и нагужвана али некако чудна. У први мах није могла да лоцира шта јој је тако необично док није схватила – све се махом одвија у тишини. Неволници се придржавају, неко за штап, неко за штаке, неко стоји наслоњен на зид и гледа у под, ко може сео је али сви углавном ћуте. То опет не значи да је тишина потпуна, не, динамику дају ови узмувани, стабилни и у сталном радном односу. Једном речју, терапеути. Терапеути се испостављају у најразличитијим облицима и интензитетима, неки су сувоњави и издужени, неки лоптасти и масивни а неки, богомаи, надомешћују ућутаност ових полупаних за све паре.

Понајвише се истицала Нена која се својим крештавилком надносила као огроман облак над главама ових што су чекали свој ред да буду прикључени на машине. Боја њеног гласа – шљунак уваљан у катран – била је таква да је попуњавала сав међупростор и чинила да се сутерен физикалне терапије локалног Дома здравља претвори у једну компактну масу бола, уздисања

и стиснутости. А опет, није Нена била лош лик. Напротив. Њено крештаво запиткивање „хеј, шта има?!“, уносило је динамику па чак и повремено и веселост међу пацијенте. Увек је постојала огромна вероватноћа да је с неким од корисника терапије својевремено ишла у школу, свраћала у продавнице у којима су они радили за касом, сретала их по локалним вашарима... Нена је била као свеопшта и свачија Познаница која својим присуством, својим неспутаним интересовањем за животе људи које је послом сретала, гарантује да ће се Познато, колико год окруњено било, ипак одржати, упркос дијагнозама на папиру и конкретној слабости у телу. Нена је била умирујућа Сведржитељка Дугменцета којим је подешавала количину струје које ће неком пустити да проструји кроз тело и која се, како каква брижна мама, појављивала над уснулим пацијентима улеглим у магнетне простирке да им ту пријатност, истим тим дугменцетом, прекине.

Ида је била убеђена да Нена поседује некакве супер моћи јер, без обзира на то што би дугменце подесила на проток струје који би јој одговарао, односно до нивоа терапеутске непријатности који је могла да толерише, чинило јој се да је успевала да, погледом преко пола просторије, (није јој било јасно како али јесте некако) одврне дугменце јер би је, самим њеним погледом, струја ошинула.

Некоришћење мобилних телефона је била неизречена препорука (наводно, реметили су рад апарата) иако су је многи кришом кршили. И тако се редовно дешавало да Ида осети вибрацију утишаног телефона уз своју бутину и криомице баци поглед на поруку свог успаљеног љубавника а да Нена, баш у том тренутку, севне погледом преко пола просторије и шибне Иду даљински. Или јој се макар тако чинило. Више ни у шта није била сигурна, осим у чињеницу да је полудела.

Ко је прошао Ненине струјине одаје следовале су му Косарине вежбаонице. Косара је била терапеуткиња, висока и танка, префињених и скоро балетских покрета иако у њеном опхођењу није било ничег нежног нити благог. Штавише, с врата би погледала сваког као да му узима меру, арогатна и с висине, као да је унапред незадовољна тиме како ће се неко показати на струњачи подно њених ногу. С пацијентима је радила вежбе, неумољиво их терајући да истежу и разгибавају своја болна и укочена, тела невољна на покрет. Косару то није занимало, могло би се чак рећи да је на изванредан начин била неумољива стојећи над ознојеним мучеником и давајући ритам покретима дугачким штапом којим је ударала о под. Повремено би тим истим штапом кориговала лош положај који би неко заузео не зато што није добро схватио инструкције која му је она давала него зато што тело није могло да их испратити. Свака сеанса код Косаре би се завршавала тиме што би из фиоке свог стола вадила умашћену свеску у коју је нешто записивала, ваљда њена запажања о напредовању пацијената.

За све то време, Љубавник је тражио своје, захтевао сопствене термине умиљавајући се, наводио на своје воденице нуткајући се овим и оним али не схватајући да свим тим арсеналом производи управо супротан ефекат. Не зато што Ида све то није желела, напротив. Не, него баш зато што је толико желела, сопствено изгарање би је спржило и пре стицања на циљ.

Јер – како? Како с овом ногом коју, ај' што вуче, него што само уз раздирућ бол може њоме да маневрише. То што би повремено остајала без осећаја, па самим тим и без ослонца и није јој толико сметало, свакако је остала (пре)осетљива тамо где је требало. У тим тренуцима, од силног неиздржа који би додатно потицао ненамирен љубавник, дошло би јој да сама скочи и одврне дугме, пусти струју па нек иде живот. Или нек пржи или нек спржи, средине нема. Ко ће чекати „две до три недеље терапије па ћемо видети“.

Чекај ти, бабо несносна! – тако се у себи обраћала самом врху физиохијерархије – докторки Станки која јој је терапију преписала и с којом се досад срела једном али је, вала, сусрет добро упамтила.

Докторка Станка, сам врх леденог физиотерапеутског брега, била је нешто попут митског бића које би се појављивало повремено и неочекивано. Заказати термин код ње била је ствар чисте случајности па и среће, просто се пројављивала у својој ординацији као златна киша с таванице јер је нико никад није видео да је ушла на њена врата. Не, просто би се огласила изнутра, као да је читаву вечност већ тамо. Једине особе које се нису узбуђивале и које као да су радиле у мистичном садејству са докторком Станком биле су терапеуткиње Нена и Косара. Оне су знале да је докторка Станка ту пре него што би ико чуо њен дубок и храпав глас. Дешавало се да је данима, па чак и по више недеља нема. Ником није било јасно како управа Дома здравља трпи такву самовољу једне од својих запослених али то је просто бивало тако и нико се изгледа није мешао у такав поредак ствари. Она се, једноставно, повремено оглашавала, још чешће нестајала и то је просто било тако.

Ида је имала први сусрет са докторком неколико недеља пре него што је уопште започела терапију, онда када ју је бол притерао. Тачније, када је претходно вече, уместо очекиване кулминације доживела то да дречи од бола уместо од узбуђења. Навикнута на то да држи конце у својим рукама, а нарочито у вези ствари до којих јој је стало, већ сутрадан је чекала у ходнику испред ординације, спремна попут праћке да с умува унутра и прескочи уобичајене процедуре стицања до прегледа. Толико је била обузета својом усмереношћу да није регистровала ништа чудно у томе што је њено куцање докторка примила мирно, без икакве реакције или негодовања јер Ида упада на преглед незаказана, без упута, па чак и без везе која би оправдала такву дрскост.

Седела је мирно, као да је цело јутро очекивала баш њу да се појави. Ида се помало препала од њене појаве. Не да је ова била страшна или на било који начин претећа. Баш насупрот, одзрачивала је умиреност и сталоженост. Била је крупна, тамнопута и имала велику главу пуну младежа. Из ње изашао дубок глас којим јој се једноставно обратила са:

– Седите.

Села је. И само – пресушила. Односно, сва бујица жаљакања која је до малопре у њој кључала, једва чекајући да се излије напоље, одједном се повукла.

– Реците, шта вас мучи?

Ида је одједном имала осећај као да је дошла код психолога а не код физијатра. Малтене јој је дошло да јој се у том кључу и обрати. Потиснула је тај порив као да физички потискује кнедлу низ грло и почела да набраја своје тегобе. Докторка је слушала, не гледајући директно у Иду, главе помало нахерене у страну. Тај покрет ју је истовремено дискретно али недвосмислено терао да се сагне и обрати увету којем је набрајала своје симптоме. Имала је изнутра осећај да се потчињава (увету, тамним младежима, масивној глави) иако, зачудо, у односу на то није осећала отпор.

Тамнопута, масивна глава пуна младежа би поставила које потпитање али гласом утишаним, као у себе прогутаним тако да је Ида морала додатно да наоштри све своје антене. Након тога, Глава је извесно време ћутала иако није било јасно да ли ће рећи још нешто. Ида је ухватила себе како и даље стоји у том ненормалном и нагнутом положају. Схватила је да је боли врат и оштар бол ју је натерао да се усправи и одгура на ниској столочици на точкиће без наслона даље од Изворишта.

– Овако ћемо, наједном се огласила Глава. Ићи ћете на интензивне терапије а онда ћете добити пресуду.

Пресуду?! Ваљда мислите дијагнозу?

Ида питање није поставила наглас, оно се само безвучно одбило о унутрашње зидове њене лобање, али је сматрала да је оно што је чула толико сулудо да просто мора да је била у питању дисторзија њене подсвести. Уместо тога, наглас је рекла следеће:

– Наравно, докторка. Јављам вам се кад терапију завршим, и бојажљиво кренула напоље загледана у Главу која је нахерена и даље гледала негде мимо Иде, чинило се кроз саме зидове.

Иако је на чудан начин била умирена након сусрета са докторком Станком, тај утисак јој је избледео свих наредних дана у хаотичној атмосфери и ритмичном смењивању Нениних струјиних одаја и Косариних вежбаоница. Иди није било боље. Штавише, била је све нервознија. Понајвише од притиска, не толико спољашњег колико унутрашњег, генерисаног колико сопственим нестрпљењем колико и нестрпљењем и слабоприкривеном захтевношћу њеног швалера који јој, била је убеђена, ништа није веровао колику препреку њој представља бол.

Последњег, десетог дана терапије, стерео разлуђена пецкањем струје и зноја (сутерен локалног Дома здравља није имао клима-уређаје), чула је Нену која је закрештала у њеном смеру:

– Данас завршаваш, отићи ћеш код Косаре да платиш партиципацију а онда код докторке на контролни преглед.

Маму ти, опет ми пушташ струју даљински, преко пола просторије, безгласно се раздрала Ида. Косара није могла да је чује, све да је стварно нешто рекла, јер је замакла у ходник али је пецкање постало још интензивније. Телефон је, такође безгласан а захтеван, вибрирао у џепу. Бес јој је, скамењен, запео у грлу.

Косара, неприкосновена матрона својих вежбаоница, је данас, из ко зна ког разлога, такође била још непријатнија у опхођењу него иначе.

Чему ти служе руке, пипнеш ли ти икад неког, уместо што џараш том штапином? Идино џангризање се наставило, из просторије у просторију. Косара као да је чула неизречено па ју је мунула штапом у ребра.

– Истегни се, још... још се истегни. Не можеш више? Тако сам и мислила.

Потом се окренула и села за свој сто и записала нешто у своју свешчицу.

– Партиципацију не плаћаш. – Ида је упитно извила обрве. Одговор јој је донео још више питања. – Ти си своје већ платила.

Кад је већ мислила да ствари не могу бити луђе Ида се, зачудо, умирила уласком у ординацију докторке Станке. Ова је седела, леђима окренута Иди и гледала у екран компјутера.

– Седите, обратила јој се гласом дубоким и умирујућим.

Наставила је да куца, ни не погледавши у свог пацијента. Меко типкање се наставило и трајало коју секунду више него што је Идиној имагинацији (назовимо тако њену хипохондрију) било угодно.

Без речи јој је пружиала папир са дијагнозом, ниједан младеж се није померио. Ида је почела да чита.

Чинило јој се да је одједном заборавила како се чита, то јест значење прочитаног се пробијало до ње као тешка водена торпеда и безгласно је разбијала у парампарчад. Устала је на својим нестабилним ногама, сада конзистенције памука, са стомаком чврсто слепљеним уз кичму и стиснутим сувим грлом које ни сто суза не би могло да подмаже и изашла напоље.

Напоље, на сунце. Напоље, у живот. У сусрет ерекцији која ју је жељно чекала тик иза ћошка. Потрчаће. Потрчаће свом снагом, свему у сусрет.

Али не, њени удови сапети, што стањем шока у којем се налазила, што објективно стањем њеног тела, подметнули су јој ногу. Метафорички и буквално. Пала је на неговану траву испред локалног Дома здравља. Неке жене су уплашено крикнуле и притрчале.

– Позовите доктора! Жени је лоше! Унесите је унутра!

Какофонија забринутости и узбуђења се око ње згуснула. Није имала гласа од несвестице која ју је спопала иначе би се драла свом снагом да је нипошто, ама ни по коју цену, не унесе назад унутра. Тамо су оне три жене и тамо је пресуда. А Ида не жели томе да иде у сусрет.

Нечије руке су је, скоро па безваздушну, меко спустиле у сутерен. Доле су владале празнина и тишина и скоро па пријатна хладноћа која резе по површини коже. Није било више ниједног пацијента, није било ни врућине. Није било ни зидова. Само њих три које су стајале немо, достојанствено, умирено.

Нена са преслицом, Косара са штапом и Станка са маказама.

Ида је гледала у Суђаје и није имала чиме да буде љута.

Јелена Гавриловић
ТУЖБАЛИЦА ОДИСКОНИ

Нису они туђи што су дошли издалека
Но што не знају бити близу
Када зазивају богове, галаме
На сахранама мрсе
На свадбама младу сраме
Не дају јој лећи с ким хоће
Жртве залуднице приносе
Као да су Вишњи жељни претилине
Кад псују, помињу Непоменика
Забрављају Оне од Памтивека
Кад треба стајати, клече
Кад пасти треба, стоје
Закивају жене у дашчаре
Као да су кује мушичаве
Грабе. И коње и невесте
И винограде
Из ока би ти узели
Кроз носнице ти прстен провукли
Да те водају наоколо ко вепра
С белом пеном на губици
А ти, Моја, Одискона
Што си ми се ућутала?
Да ми туђе буде још грђе?
Да познам шта си нам била?
Да те зазивам још јаче
Муковима?
Нису они туђини што нису наши, но што нису своји
А све бучнији
Кад им је молитва прангија
Каква ли им је тек кавга?
И ја се туђим, сивим

У стуб прашине стврдњавам
Даљим ли се од Тебе?
Само још у завијању вукова
Чујем себе.

МУМА ПАДУРИ

Петог дана у недељи
Косу пере кишницом
У нашој авлији
Поклопац удесно помери
Сваки пут кад заврши
Прамен
На ручки остави
За млађака, лети
Дората свога доводи
Да нашу Рајну заскочи
А ми се чудом чудимо
Ко ли је оплоди кад никуд не излази
Девојке јој венчиће плету
Од горобиља
Својим власима
А она им даје виђења
И свака зна
За кога ће поћи
Од усуда не можеш утећи
Перје
Гусака дивљих умеће
У наше јастуке
Зато нам жене вилене
Ноћу, јуре раздрљене
Као да их чуме гоне
Изјутра их много бију
Ал не могу Њу да им избију
Зову је
Она што нема година
И Она што глође
Сопствене кости
У зиму
Кад скинеш све своје свлакове
Хаљину од мяса
И времена
Остаје само Она -
Рђа
И кључ у ребрима

А веле да је нема.

МОЛИТВА МОКОШИ

Мајко Влажна Земљо,
Имаш ли ти росе за моје табане?
Мајко Овчје Руно,
Имаш ли ти мекоте за моје теме?
Мајко Љута Медведице,
Имаш ли ти јарости за моју чељад,
Рођену и нерођену,
Да их привијеш на срце,
Ако паднем,
А не смем пасти, Мајко,
Док држим нејач у наручју,
Не сме ме ујести гуја
За пету?
Мајко Црна Гуштаро,
Имаш ли ти тмуше
За две моје душе,
Горску и равнопољску,
Кротку и дивљачну,
Водену и камену,
Џидовску,
Мајко Накострешена Шумо,
Имаш ли ти јазбина скровитих,
Вилајета Тавних,
Да у тебе утечем од сланих киша,
Мразних јутара,
И 'ајдучких помама,
Што би у сенку да ме праметну,
Мајко?

ДЕВОЈАЧКИ САН

Да ми је да један дан будем ти,
Вило Милостива,
По шуми да ходам, шума да будем;
Под водом да дишем, вода да будем;
Коса да ми се не разликује од паветине;
Са храстом да ми срасту слабине;
Кроз пупак да ми изцикља кукурек;
Недра да ми прекрије бршљен;

Да цвркућем у рано пролеће;
Глас да ми буде кладенац;
И да крикнем, кад хоћу, ко дрекавац;
Крв у жилама стабла да заледим;
Мушкост у путнику пробудим.
Да чиним шта ми се хоће;
Милостивом да ме зову,
Док ме у срцу куну;
Дугове старе да наплатим;
Што ми је драго да радим;
Снове тајне да испуним,
Пре но што мраз на њих дахне,
И следи их ко ране пупољке,
У постељи од снегова будућих.
Да ми је да будем ти, Вило Милостива,
Од јутра до заласка сунчева,
Па после нек будем што морам,
Жена, кротка и скрушена.

КАДА ИДЕШ МЕЂУ ЉУДЕ, ЦИДЕ

Када идеш међу људе, Циде,
Обуци гуњ.
То је као да идеш на север;
То је као када се прикрадаш јеленима;
Ложиш, а у костима зима.
Када идеш међу људе,
Намажи се блатом;
Блатом од којег су људи саздани.
Када идеш међу људе,
Навуци мараму преко ушију.
Шибале ветрови;
Падаће ти за врат сећања,
Као иње с боровог грања.
Бауци ће се трудити да ти помогну,
Али ти их нећеш ни видети ни чути.
А када спазиш човека,
Подигни руке увис и реци:
„Не гађај!
Празних сам руку!“
Он ти неће веровати;
Тражиће да скинеш гуњ;

Тражиће да бациш мараму;
А ти, разгрни груди
И пусти птицу.
Ако је човек - знаће да си Цид.
Пружиће руку да дочека птицу;
Запалиће ватру;
Ништа тако не зближи као ватра.
Ако је нечовек - заборави на све.
Када идеш међу људе, Циде,
Када идеш међу људе, роде,
Не иди без преке потребе,
Не иди барем без те птице...

Прча
е нег
догом
ри д
а уи
е. Не
авс
пови
тали
отва
ом, ко
рџа, п
ује кад
а број
које бо
ни ња
рну
нег
и, не
и, не
реп ш
наљн с

Нина Живанчевић У КАРПООВОМ ПАРКУ

Вандализовали су статуу девојке са шеширом која се широко осмехује и игра; можда сам и ја била баш та права Францускиња која подбочена игра неки стари менует...

Не затварају више парк ноћу, отворен је за мигранте да у њему немирно спавају...тако несташан и пуст, овај парк има свој шарм коме се и данас враћам.

Волим тај парк у мом осамнаестом арондисману више од хиљаде других Карпових и Роденових статуа у Лувру: није ни заштићен ни ограђен бодљикавом жицом, он је баш дух оне Француске коју памтимо код Монтескијеа, Дидроа и Волтера, а час историје овде престаје када сећање обруши на нас своја крила.

28.6.2024.

Achtung! Achtung !

Видела сам два Немца из јужне Баварске како шетају Паризом а нико не жели да им покаже пут до музеја Лувр...

Achtung! Achtung!

Нико није ушао у музеј воштаних лутака у коме су чувари на улазу продавали оружје и мала уметничка дела

Achtung! Achtung!

На улазу у музеј врата су чувала и четири расна пса од којих је један разумео моје сузе

Achtung! Achtung!

Кренуо си левом стазом а сад возиш десном,

На десној су све кривине – постало је тесно

Achtung! Achtung!

Стављаш чарапу на главу, а главу

Под јастук, да ти дође сан!

Achtung! Achtung!

Када на пијаци поезије

Купиш кило розе прозе

Achtung! Achtung!

Улицом се шета ДА ДА Давид

Који ДАви душу

Achtung! Achtung!

Када видиш прију, ставио си наочаре,
као тета-лију!

Achtung! Achtung!

Када уместо маршала
Кренеш да отпоздрављаш каплара јер и он је
Људског рода

Achtung! Achtung!

Када у новчанику
Уместо пара задрема слепи миш,

Achtung! Achtung!

Кад пријатељ побегне од блуднице
и купи својој жени велики букет ружа

Achtung! Achtung!

Кад пријатељ побегне из луднице и
У кафу стави три егзомила

Achtung! Achtung!

Када у глави остану још само три
Зуба, и они за вађење

Achtung! Achtung!

Када поезија изазива гађење
А сок од мандарине муку
У ствари, поезија не може никада да
Гади – чак и она лоше написана

Чувамо је у свесци

На почасном Achtung месту

Achtung! Achtung!**КРИЛАТИ МЕДВЕД**

Криллати медвед или медведић подигнутих бесних шапа и разјапљене њушке стоји испред степеница ка станици Гар ду Нор. То је велико дело огромне формалне ружноће, али како се то дело исклизнуло уметнику и отишло у највиши кич рококоа? Ми живимо у добу рококоа; рококо видимо у приступу сексу, природи, гледамо све јадне травестите који се боре, преоблаче, који се секу и мењају хормоне јесу део високог рококоа који је склизнуо у кич. Тако и овај медведић кога краси не само формална ружноћа облика, ту су његова ружна алегоријска крила која су му прилепљена, али не само она, цела алегорија је овде ружна. Прекривен је такође одвратном масном флуоресцентно наранџастом бојом која подсећа на највећа или пак најгора дела Џефа Кунса и сличних рококо #majstora#

Па не знам, док га овако, нажалост гледам из кафеа, шта још да кажем о њему осим да је симбол нашег рококо доба иако је век тек на почетку, али није могао

да избегне медведића и поставку која следи: да је неокласицизам ту би већ био медвед природних величина и облика и материјала који налазимо код Ристе Стијовића у његовим скулптурама, а да је барок видели бисмо неког разјареног гризлија који се труди да уједе неког око њега или који покушава да извади себи трн из шапе, да се сетимо дечака који вади себи трн из пете (Спинарио); значи то би било то, али не, налазимо се у овом отровном, донекле затрованом бароку који сам одувек лично волела због његовог осећања пародијског, због његове шале, пантомиме, управо смо у бароку који се претвара у своју одвратну пародијску форму крајњег кича, да то баш управо припада овом медведићу.

Али која би била политичка импликација ове алегорије? Медведић или разјарени медвед који представља вероватно као и увек Немачку, али пошто је постављен испред станице Гар ду Нор, требало би да ова алегоријска фигура представља уједињене Европске државе; значи пошто је скулптор вешто или невешто излио овог медведића, са рупама по целом његовом телу, неко му је сигурно назначио да Унија не представља само Немачку, ту су и друге земље, па му је он брзо ставио крила која алегорично представљају Француску и њен омиљени неокласицизам, значи ту су Француска и класична Грчка, међутим пошто је преливен овом одвратном наранџастом масном бојом која даје одрешене флуоресцентне одсјаје, можемо да кажемо да се осећа и утицај северне Америке, њено присуство у целој Европској унији. Ово је било једно од тумачења ове скулптуре, али вероватно има и других која ме упорно заобилазе.

ОДА СЛОБОДИ – СМРТ КАРАНТИНУ

Ово је једна сасвим обична песма –
не буну се, не пљује по другим песмама,
Не воли, не мрзи, не посрће
Не уздиже се над другим песмама,
Али у свему истичем: након
Скоро две године проведене у кућном притвору
Ишла сам на улицу и даље маскирана као Зоро и Че Гевара
И одох, па где другде, већ као онај лудак који прави
Праћке од ластиша, опет,
Поново, поново и опет...
на вече поезије...овога пута на смотру
млађе италијанске поезије, најбоље што је Италија
могла да испуње, након Пазолинија и Дарија Белеце –
беше ту тај млади колега сломљеног срца, повређене јетре,
згњеченог поверења, изиграног банковног рачуна, беше
сасвим угашен осим можда једне сијалице коју називају
„последњом надом“, која када се угаси, обавезно скачемо са моста
Али у тој песми, он не рече баш све то, или барем читао је

своје дело мирно, савршено чујно и чисто, само му је лево
Стопало подрхтавало и говорило о свему што стане у песму
Колико боли у тој песми, нијансе коју ниједна Зум камера не може
Да ухвати, а испод стола песник је дрхтао, подрхтавао
а ја се и даље питам како смо могли
да у Зумовом осветљеном затвору
Боравимо толико дуго, ми песници,
а и сва остала
жива бића...

ИМА СМРТИ...

Има смрти које нас само
Дотакну, спустимо главу или сузу
И онда се не осврнемо, као да прођу;
Има смрти иза којих арлаучемо, прођу
па се након десетак година у сну врате;
Има смрти које и не приметимо а
Однеле су нас живе, сада већ мртви,
Има смрти иза којих певамо песму,
Има смрти иза којих се не осврнемо,
има смрти које нису наше – офарбамо косу па прођу,
има смрти иза којих носимо талисман или глас, као опомену,
има смрти лаких а и оних тешких,
има смрти иза којих нам нико
не недостаје, има оних које прођу
а кад нам је најтеже оне се врате,
има смрти које нас чекају иза врата
или иза довратка, док правимо палачинке
или крофне које је покојник волео,
има их које нас оставе у гомили
или у тишини сасвим саме. Има их које вичу
или се не буне у тишини, има смрти
које нас уједу као комарац и оних
које нас уједу као пас,
има их које нас не дотичу и има их
које нас до бола прободу, математички
прецизне са њиховим „никада више“.
Па се питамо се докле смо стигли, да ли је сада
И на нас ред и докле ћемо
сви овако...

ТАЈ ГЛАС

Јутрос сам звала општину,
Стари синдикалиста је и даље звучао полетно и чило
Глас му још увек не беше смрвљен временом и околностима,
Можда ће сутра бити,
а можда ће ипак задржати топлину и бриткост
демократске социјале,
глас је код човека најважнији ,
чак и када утихне, кресе га одлучност и боја душе,
када глас утихне, човек не зна где ће стићи,
ухвати га страх за шапе када га као мечку
воде по вашару живота...
Ослушкујем пребијене преплашене и напукле
Гласове у родном срцу Србије, још увек се чују
Па утихну, понеки звучнији од осталих,
Али напаћен и на издисају,
Стари пророци су били у праву – када
Престане секс са свемоћним државама
И кад осиони завладају народом, оно што прво оде
Из племена је глас;
Управо га кодификују и фалсификују
Високи жреци још узвишеније
Програмске зле технологије

Надежда Пурић Јовановић

Сомборкиње пуне гара
Песмарица, 18. век

*

Имала је Водена Мајка наручен малне читав олтар Светих Јована и баш се питала како да изради све иконе, када у михољском облаку сопствених испарења пред њу хрупи госпођа: поиспадале витице и капљице зноја у наусницама.

Само још она треба. Која то племкиња иде пешице, и то без пратње, да се овако задијала.

Но таман посла да јој тако каже, нареченој госпи Асимарковић, чије је име из облака мало штрецну. А била је већ стара довољно да је све штреца, дал у грудима дал око крста.

Хоће госпођа своју прилику на стаклу. За ормар.

Десислава је већ готова мајстор, објашњавала је такође немарно Софија, све ће наредити како ваља, ништа нека се не брине, какве боје меша, само да видите – па јој показа на готовим иконама рубин црвену и петролеј плаву, али некако уопштено, и преко воље.

Зовну Теодору која је код пећи радила своје дечије ствари док не додаје старој мајки ово и оно, по потреби, да доведе своју праву мајку.

Деса ће све средити, ништа нека се не секира племенита, па да, ионако шта ради, меша боје, допуњује, сад ће она, њен лик на стаклу, за орман биће и боља од мене и мог малања.

Боље од мене, то за муштерије које треба ескивирати. Сад још поврх да се маје са овом назови племкињом, све саме племићке, можеш мислити.

*

Скоро је гурајући изнад тура, иако је била можда тек неколико година млађа, посла је са Десиславом која се појави на вратима, такође прекинута у послу, мало и зачуђена шта је сад ово, у суседну зграду, у мануфактуру.

Асимарковићка одмери младу жену са крпицом која јој од хитрине остаде у руци, о коју је отирала угаљ, као да тиме проверава њено сликарско умеће, то јест, ауторитет који јој малочас даде Софија, и још флеке на кецељи, поиспадало прамење косе, нагарављено чело. Десислава, готова мајстор, пословно је позва да пође за њом у суседну кућу.

Пријемни салон, за оваке племићке и тамо где је потписивала уговоре, налазио се у њеној, Софијиној, кући, а радионица, е то је већ прерађена кућа

Пијуковића, ту две улице од главне, надхват, а довољно мирно, мада и овако, нико и није богзна нарушавао тај склад. Десислава је већ била развила посао, могла је можда и да се осамостали, ето, на пример, кад време загусти па дођу изненадне госпе. Ето јој радионица, ето јој и нека спава ту.

*

Отишли су зато што су их отерали, то јест, запленили су им кућу, не они, Манојловићи или Протићи, не д'о бог, пре десетак година, кад су поистеривали Шокце, па они, кад им је повраћено брже-боље да продаду, и да се иселе у њин Осек. Нека им, она нема ништа са тиме, она је само дала понуду. Од куће остадоше само рогови, све што је могло да се изнесе, изнето је, самим тим први суседи да откупе, будзашто. Лепо их је питала, лепо су јој одговорили, никада се није покајала. Плус још неке слике за прозоре кад се сместе.

*

Испред врата сликарка готова мајстор тутну у руке новчиће убогим сиротама, Асимарковић помисли: просјаци. А они јој предадоше врећице којечега. И мој слуга има слугу, тако некако.

Доносили су јој са свих страна: кости, љуске ораха; репове и уши за везиво, а кујунџија, њен драги кујунџија извлачио је танке-танке листиће посребрене и позлаћене. Јаја су јој допремали, и брашно, и семенке мисираче и то не само за радионицу – по повлашћеним ценама узимала их је отворивши врата, већ држећи у руци пару коју ће дати девојчицама и момчићима који су преносили товарчиће за мануфактуру сликаркама на стаклу. Кад није била код Софије, Теодора би преузела пазар.

*

Асимарковић прелете погледом преко просторије – ово је већ обећавало да се ту нешто ради. На полици стајале су различито попуњене тегле, затворене, са натписима које Асимарковићка није могла да прочита, без цвикера. На дугачком столу разбацане гомилице костију, љуски од ораха, угљенисаних остатака којечега што је Десислава, пре него што ју је Теодора позвала, управо припремала да би направила мрку и црну. Поред посуде у углу, у којој се није видео садржај, били су гвоздени опиљци, то је за морлачку модру натапала јасенову кору, рече јој. И како меша отопице са жуманцима и желатином и прави боје, и за Софију, и за себе наравно.

Многи су се хтели окористити о ову моју црвену, али ја нисам одала чак ни мајка Софији, покушавали су да копирају (неки, неодређени, који?) чак су и Теодору митили, али је она трапава и наивна, као свако дете питала мене лично како правим фарбу, место да ме уходи... Покушала је једна да превари, чак је рекла да су то Софијине масти – да да, све вам је то лепо, али тај љубичасти сјај никада нећете постићи, као вино када се цакли пред свећом и баца одсјаје на дамасну шару. Видите?

Затим њена плава, и њена жута, онда зелена-плава, па петролеј – све су то биле нарочите боје које је Софија са уживањем користила, претворивши своју девојку-шегрта у мајсторку, само на речима, сваки воли да му се мало подилази.

*

Асимарковићка прекиде Десиславу – понови оно што је малопре рекла и Софији, само убедљивије а не онако несигурно и задихано – да јој се наслика њен лик на стаклу, а то ће стакло бити на ормару. Овде су димензије, овде је све, ако може то да јој уради за пет форинти и за неколико дана – колико је то неколико, не зна, можда три, јер у понедеоник има да оде нотару да јој овери изјаве, које мора скупити, да је племкиња. Два сведока, Десислава не чу одакле су, који су.

Шта ће јој слика на ормару? Али нека.

Видиш, сети се наједанпут племство, могла би можда и њима да подари неку слику фрау Манојловићке. Или какву икону. Има ли нешто готово овде?

*

Насмеја се Десислави брк, јер за тај посао који она хоће други јој не би дали ни три форинте, и то ако је слика упола већа, а ето, она добија пет, за шта – да пренесе на стакло и да затим попуни бојама.

Даде јој Асимарковић две форинте предујма. И потписа на карти, ради сваке сигурности, да су се договориле, она, Десислава Повлак, из Сомбора (није била баш из Сомбора, већ тамо од Баје, са салаша, али то је друга прича, и не, није јој Манојловићка никакав род, али као да јесте, ко да јој је мајка рођена), и ова друга, Катарина Асимарковић, рођена Пијуковић (да, у даљем сродству са власницима, дуга прича, да, али у шестом колону, бившим власницима, тако, дошла ради судских ствари, проклета администрација) како ће посао бити готов за седам дана.

Рекла јој је још: да није дошла да се молује на стаклу, то је успут, него да извади потврду јер јој траже из Сремске жупаније. Одвојено за њу, одвојено за мужа. Иако је контитулар му.

*

Какво је то племство кад сваки пут треба потврда? Да је знала шта је чека, никада не би тако срљала у своју пропаст. А могла је и она бити кинстлер, гоблене цртати или песме писати, а не, она да се уда па да се уда за Асимарковића! Већ њему су оспорили када се преместио у Вуковар, морао је да вади потврду да је племић, тител оне мител, додуше, али шта, после његове смрти имаће приходе, колике-толике, а њој нису хтели да пребаце његово племство, него је она морала да потезе чак овамо, из Вуковара, да долази, да се маје у сада већ туђем граду, у коме је била нешто, а сада, сада мора да тражи племство, као да њен муж није часно служио, као да се удала за преваранта, а није, није хтела да му каже...

Десислава није марила за ствари племства, не зна ни како би уопште ступила у тај сој. Муке је ослобођена.

*

Баба њена пета од ње ко зна која, бела пчела?, још се сећа као бунар у дубину када су јој причали, а она је осећала ту негде у својој карлици и као да јој говори, али не говори јој, него прати погледом караван, најзад олакшана што ће бар за неко време све те штављене коже и тај облак који заудара отићи далеко, до новог пострига, до новог клања. Штављене коже и она тај мирис не може да поднесе. Била је исувише префињена за главчине које расипају блато као усправни воденички камен, али ето од њих потиче тај град у који је сада поново дошла.

Елибертациона повеља, извезена на јастуку на марамици на столњаку – свуда свуда, тек рођена деца увијана у ту повељу.

Па онда породичне ствари племства њене бабе па њеног оца и на крају њени. Распростррти пипци из прича.

Она, иако тек мајушни огранак, кореном је спојена са творцима града.

И сада, након свих тих векова и све те крви измешане и учвршћене, звецкавих кеса, шкрипе гушчијег пера по хартији, кабана и бунди, ципелица по бечки и утргнутих листова, свега дакле што су јој преци оставили, укључујући и елибертацију у пелени, она - она поново мора да доказује племство.

Срећа па је Асимарковић наследила флегму од своје прве бабе, која се ич не би потресала због штављења – само би се склонила, па је лако могла да пређе на ствар – ако треба потврда, идемо по потврду.

*

Имају ли племенита Асимарковић неку нарочиту жељу, каква да буде слика? Пође да јој покаже неколико готових радова који су чекали на испоруку, и мустре увезане у албум, но Кати извади из торбице картончић који је требало увеличати: она, наводно она, подсећала је мало својим прђастим носићем, ајде да кажемо да је она, млађа једно две-три деценије, у некаквој балској хаљини.

Баш ову, овако, хоћу, можете ли ми то увеличати да буде преко целог ормара?

На столу је стајала и хартија натопљена уљем које ће после бити скинуто, поравнаће вишак тог уља, и размазати по следећем табаку да створи прозирну хартију, за шаблон. Умало да спусти слику на то, толико јој је приближила дагеротип из младости. Очигледно га треба повећати десетину пута.

Наравно да може.

Прецртаће слику преко масне хартије, не те на столу, већ је извукла ролну однекуд иза, а затим ће развући мрежу и пренети на стакло.

Празну позадину попуниће цветовима и гранчицама, таква је била погодба, усмена: да ова као стоји испод дрвета трешње, са рубин-плодом, то је ова – показа јој узорак, у првом плану нека буде цвет, беличаст са плавкастом једва видном чипком, а тамо у позадини нека буду плодови. Асимарковићкина фигура из младости је из полупрофила.

*

Била је задовољна От Асимарковитз, сутрадан, дошав право у радионицу,

када је видела своје давнашње контуре на стаклу, и све ће бити попуњене бојом, цвећем и гранчицама.

На њено питање да ли се може и понеки бисерни сјај додати, Десислава јој одговори да не раде по влашки, него да они овде негују чисту форму, без додатих звездица и врљока. Само чиста маст, и њени преливи, никакве тачке, никакве звездице небеске.

Њен драги, њен бивши драги је увесељавао сеоске домаћице по Банату са тим претераностима, некад се није видела слика од позлате и тачака.

Кати не хтеде претераности. Можда само где-где. Уговорено.

А види, пало јој је даље на памет, није могла да мирује, шта би било тек да ју је ручно цртала.

*

Него, шта мисли Десислава да њих две почну трговати. Само трговци могу да се снађу у ова тешка времена, она би јој скупљала наруџбе.

А ионако то су свега три-четир свеца, за које би мало спустила цену, овде један детаљ друкчи, тамо неки трећи, могла би на један шаблон израдити охо-хо икона, па ако баш иде и неки четврти светац, то онда мало да се повећа, плус Богородица.

Шта би на то рекла?

*

Опет куцање на врата, то су сада просјакиње, луталице, сироте доносиле иловачу – црвену и жуту, и она им даде, и њима неке новчиће из прегаче.

Док није посао довела дотле да јој доносе, настави са исповедањем, задивљујућу причу о свом напретку, и сама се вукла по напуштеним земуницама, по пустарама где су изгонили стоку да пасе, у страху да је неће отерати.

Опет се Асимарковићка смилова на јадну Десиславу, и чак јој позавиде – ето докле једна упорност може стићи.

Срећа да је код свог гелиптера изучила занат, но он ју је оставио, а ко зна колико њих пре ње, и ко зна колико ће њих проћи као она.

Не, сигурно овој жени треба помоћи. Тако намученој а тако способној. Та црвена па та плава, тајне заната.

Срећа, па је то трајало можда једно лето, до следећег села. Прво се није појавио на стану гди су становали. Чекала је и чекала, ондак упртила то нешто материјала и пошла, ето тако, било куд, ко да је без главе остала па зунза около, са плодом у утробици. Као Слепа Станија, ко јој удели – удели. А, нећеш, мајци.

Исто нам је – рече Асимарковић, и ја из племства па сам остављена да се сналазим под капом небеском.

Рашчуло се да се ђида вратио у село, и настанио код удовице, а она није могла да се врати у своје, нит је могла нит је хтела, него је дошла па куд пукло за Зомбор, и ту је ишла од куће до куће, тако ко ови са пртењачама, док није набасала на госпођу Манојловић, рођену Протић, учитељеву жену, ћерку све самих сликара, којој се понудила да шегртује.

Па да, сналажљива је, неће је један пробисвет уништити, ако је такво нешто уопште и мислио. Изгледа, додала је, да он никуда није ни бежао, него се одмах склонио код удове, а она, гуска кљукана његовим красноречијем остави и мајку и оца и фамилију и пође за угурсузом.

Нека, нека, све је то бог уредио.

Има стан, собицу на горњем спрату, ту спавају она и Теодора, ди јој је и магазин, а овде је радионица, овде узима мустре и прави боје, овде све раде.

Што се тиче понуде, мора јој прво пронаћи муштерије, и направити наруџбину, пошто она неће да продаје ни да купује мачке у цаку, а нека се јави слободно, без зазора, када прикупи тамо по Вуковару купце.

*

Иако су њени медаљони били достојни, како је Софија причала, било које уметничке кујунџијске радионице, она ће их ипак изнети на вашар, и тамо дати својим сиротама које никада не заборавља, да јој продају, а зарада ће им бити 30 медаљона, десет великих и двадесет малих. Плус четири иконе, по две свакој. Одвојено огрлица, одвојено медаљон. Њен момак, кујунџијски калфа, израдиће оквире, и ланце, наравно, у две величине – један је на подобије јајета од обичне домаће пирге, а друго је више као препеличје јаје, дакле мањи, и округло. Педесет великих, сто малих. Богородица Одигитрија.

Поред овога на сајам износе и мање иконе, Архангел, Претеча, и Свети Никола, затим и Свети Стефан, па Свети Сава, понеки Лука. Како буде стигла, тако ће и урадити.

Усред толике гужве, сад ће још и да мала госпођу Асимарковић, али посао је посао.

Затим се две жене раздвојише, једна оде, пеш до својих рођака, код којих је ноћила у овој посети, не рече којих, да се мало разгибава.

Ако је Десислава могла боса од куће до куће под капом небеском, може и она, ионако је смрзло, па нема блата. Шта мари. Затим изађе оставивши Десиславу са њеним медаљонима. Теодора је спавала и даље.

*

Чула је са улице и како се зауставља кочија. То ваљда није Асимарковић, не тако брзо. Кочијаш је лако скочио са седишта и пришао вратима.

Па да! Испорука за Далмацију!

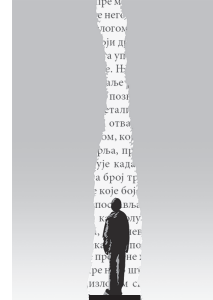
Креће са стоком, да га не пита како и зашто, главно да је караван кренуо, и да овај мора галопирати за њим.

Она ни не изброја паре, само их тутну у кецељу и хитро се попе на спрат да спусти већ припремљене две кутије са медаљонима и иконицама.

Кочијаш умало да ободје себе, па потера товар у наручју.

Десислава се нешто замисли. Заиста, могла би можда и она да ради са госпођом Асимарковић. Треба школовати Теодору, треба је опремити, неће се она патити као мајка јој луда, она ће бити учитељка, учиће у Препарандији.

(Одломак из романа)

Радоман Кањевац
ГОРКЕ ИСТИНЕ

Понекад се осећам као споредни јунак у главној улози
Неког филма који подсећа на скривену камеру
Више него на уметничко дело
Лутам данима између погрешних стихова
Пропуштених позива и светлећих екрана, хладан
Као метеор са којим се никад нећеш сударити
Неки људи се поливају хладном водом
У некој кампањи за лечење оболелих сујета
Медији шире глупости од којих се не умире
Само нас рођени живот претиче на пуној линији
Не допуштајући нам да се навикнемо на сопствену кожу
По којој су тетовиране наше невидљиве победе и поразе
Дан за даном се вуче као празна композиција
Неког теретног воза који је каснио у поласку
И, уз шкрипу тешких кочница, прелази границу по границу
Ништа није онако како смо замишљали
Нико није онакав како је изгледао у прошлости
Време је за горке истине, снови су остали у младости
Либерални капитализам је приспео у станицу...

МРЕЖА

Преко тих тридесет година пређем као преко моста
Испод којег зјапи амбис мојих некадашњих навика
Светих писама, обзира и лажних обећања
Твоје очи не разумеју пороке
У њима станује сећање на светле гробове
Пећинске цртеже, дуге војничке маршеве
Прве јутарње манастирске молитве
У тој дисциплини покрета, у тој раскоши гласова
Чујем само пословичну патетику предака
У којој се не види цена пропуштених прилика

Висина повишених тонова, дубина опомена
У тим очима пуним неизговорених питања
Видим само радозналост очекивања
Проклетство наговештених могућности
Полуотворена уста невидљивог сотоне
У која бих ушао лако, као шаран у рибарску мрежу
Из које више нема излаза,
Али не видим катарзичност победе
Рапсодичност празника
Лековитост добрих одговора на сва та неизговорена питања

ЧЕКАОНИЦА

Она је дошла по своју песму
Као да је нешто важно заборавила у мени
Уверена да је резервисала унапред
Сваку реч коју бих могао да напишем о њој
Лето пролази, живот се вуче мојим стиховима
Као златни ретривер уским београдским улицама
Време је почело да тече уназад
Чак и на јавним часовницима на музејима
Све се окренуло против логике и узвишеног смисла
Само се у њеним очима и данас као и некад
Огледају скривене жеље и нескривене могућности
Као ретке птице у специјалним резерватима природе
Она је дошла по своју песму
Не тражећи ништа, осим заклетве на неверство
И одсуства било какве обавезе према њеном савршенству
Небо је имало боју тамнозеленог сомота
Звезде су трепереле као на америчкој застави
У старим ратним филмовима, без капи проливане крви
Македонском улицом се вукао патетични мирис липе
На који сам алергичан већ осамдесет година
Она је дошла по своју песму
Убеђена у пролазност сваке неумитности
Сигурна у тihu снагу своје стрпљивости
Уверена да је живот само чекаоница
За рај, за пакао, за ново рођење или смрт

НЕМИНОВНОСТ

Ако си то још увек ти
Онда сам ово још увек ја
Ако је ово онај исти град
У коме нема кућа старијих од века
Онда су ово они исти људи
Покрај којих смо пролазили неми, насмејани
Упркос бомбама, које су падале по нашим главама
Ако си то још увек ти
Онда је, ипак, још увек све могуће
Реке вијугају нашим непостојећим границама
Колоне пролазе нашим ничијим земљама
Векови се провлаче нашим блатњавим сокацима
Све је то, међутим, данас неважно
Ако си то још увек ти
Лако ћемо са проблемима човечанства
Историја ће, као што кажу прописи,
Успорити испред сваког пешачког прелаза
Увек када пролазе двоје, који се држе за руке
Ако си то још увек ти
Онда сам ово још увек ја
И нема начина да се промени судбина
Да се одложи неминовност.

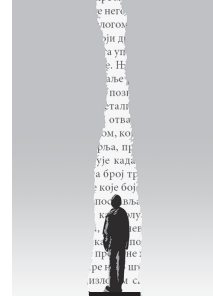
COME BERLIN

Један по један
У мали, распевани аутобус
На аутобуској станици у Новом Пазару
Улазе емигранти из Сирије
Come Berlin, су једине две стране речи
Које знају и изговарају као магичну шифру
На свако питање које им поставите.
Док сам се возио тим путем
Којим је, вактиле, прошао и Синан Гуџевић
Носећи тешку Грађу за приповетке
У мраку мало, провинцијског аутобуса
Чуо сам промукле гласове који су звучали
Као пропуштени позиви из Палмире.
У њиховом шапату лебдео је страх од непознатог,
У њиховим сувим, жедним, арапским гласовима

Чуо се само потмули мук оног назалног „х“
Које се опирало једноставним објашњењима.
А кад смо стигли у Сјеницу,
Ту малу светлећу станицу у свемиру
Са небом на коме сваке ноћи трепери
Милион равнодушних, правилно распоређених звезда,
Возач је зауставио аутобус
Руком показао на таблу са именом хотела
И рекао: Дас Ист Берлин Das Ist Berlin

ГРАД

Ово је некад био град
Снови су се у њему рађали и умирали
Попут малих мачића у сиротињским предграђима
Овде је музика звучала као молитва
А свака песма као заклетва на верност
Овде је река била симбол трајања
Нико се није освртао на старог Хераклита
Жене су биле једре и похотне, веселе и тужне у исто време
У сваком часу готове да легну
На платно уметника, као на операциони сто
Овде је револуција била начин живота
И свако је мислио да се правда купује на улици
Чак и поражени руски белогардејци
Веровали су у њене скривене могућности
Овде је филозофија била мера за тежину
Пијани песници тумарали су улицама
Са џеповима пуним заборављених стихова
Сенке су касниле за предметима и људима
Ветар је носио речи као потрошене, старе новине
Овде је некад био град

Драшко Милетић

Тог јутра Волгина улица била је пуста и ветровита. Човек је широм отворио капију, ушао у аутомобил, узео десном руком хемијску оловку а левом омањи блок папира. Рукопис му је био прекинут, нимало уредан и јасан. Словне усплахирености било је од прве до последње црте. Слова су тешко творила речи, напор је био видљив, дизање оловке било је учестало, њен нагли пад на папир очевидан, као у каквом тајновитом ритуалу где слова неминовно губе повезаност, да би касније, ето, створила беспрекорну филолошку целину. Не зна се шта је у та два-три реда написао.

Осим батеријске лампе, начетог паковања марамица и неотворене кесице смеђег шећера, остављене у аутомобилу још пре две-три године, па се шећер готово окаменио и питање је: да ли је уопште јестив, човек је надамак руку држао и црвени скалпел, спреман да у случају тешке саобраћајне несреће, у којој живот виси о концу, очас посла пресеке заглављен сигурносни појас. Помисао да аутомобил, у неком тренутку, може завршити у дубокој води нагнала га је да испод предњег седишта стави чекић.

У пртљажнику, пак, биле су старе панталоне, кошуља и ислужене патике, штрикане рукавице и карирано црно-црвено ћебе, све скупа остављено за какву вишесатну зимску невољу, за сметове. Иако спаковани у пластичне кесе, сви побројани делови одеће, као и вунени зимски прекривач, били су осути мирисима друма и прашине, а употреба скалпела, чекића, или ћебета потпуно је зависила од драстичности могуће несреће. Ипак таква коб зна аутомобил и путнике у њему самлети до непрепознатљивости, па избијено десно око заврши у туђем крилу, одсечена полузгрчена шака на окрвављеном прашњавом патосу, а гомила розикасто-сивих танких црева уплетена око изваљене ручице мењача. Силина ударца је та која цепа метал и пластику и забија их у возача и путнике, силина је та која расеца трбух, кида мускулатуру, сече кости. Која нагужвану тамногримизну хаубу једног аутомобила нагура у уста човеку из другог аутомобила.

Човек је тог јутра прошао поред Елизабете Фрајбергер, која је становала у близини Волгине улице. Имала је бујне груди, па су треће и четврто дугме на кошуљи били напети. Нокти су јој били премазани дречавозеленим лаком. Једино је кажипрст на свакој руци био обојен светложутим лаком. Живела је сама и запис те усамљености, уколико би се човек Елизабети довољно приближио, најбоље се могао чути у тромим и тешким удасима, у попаљеном спремноку њених плућа.

То Нешто никада из Елизабете није ишчилело у потпуности већ се у траговима јављало ту и тамо, никада истоветном снагом и трајањем. Дешавало се, све чешће минулих годину дана, кад год би се Елизабета нашла на улици, дешавало се да оближњи голубови и врапци, ластавице и белогруде свраке, готово истог трена, с грана, кровова, или травњака, да у небо прхну а потом се, у мањим скупинама, по три-четири птице, лучно разлете на разне стране.

Након непуног минута, када кораци и појава те жене више не би представљали некакав неподношљиви немир, некакво морање да се устукне, заповест привременог нестанка била би окончана и прхнуте птице би се вратиле свака својој просторној устаљености, свака свом изабраном месту, као да се, ето, ништа није ни десило. Може бити да је непрегледан мук у очима те жене гонио птице да неизоставно рашире крила. И може бити да је тај исти мук ометао поман и бистар увид у Елизабетино биће, у њен досадашњи живот, у њену укупност.

Прича каже и то да је Елизабета, барем четири пута годишње, као да се држала распореда годишњих доба, да је одлазила на београдско Сефардско гробље како би на породичну гробницу, у којој су биле кости оних које је знала и оних које није упознала, о којима је само чула понешто, како би на ту гробницу спустила какав бели облук, узет с гомиле на самом улазу у јеврејско гробље. Без крика, без погнуте главе, без влажног ока. Споро и полутихо изговарајући Кадиш који је, ето, живима пружао спокој а почившима коначни мир. Све до једне, биле су то природне смрти, без оштрице зверства годинама наднете и спуштане међ Јевреје током Другог светског рата.

Нешто пре осам ујутро, након скоро полусатне вожње, човек је паркирао аутомобил, ушао у зграду дома здравља и стао у ред пред десним шалтером у приземљу. Испред њега је било, уколико је добро пребројао, двадесет деветоро људи. Глава га није заболела.

На клупи у чекаоници седело је неколико стараца и једна времешна госпођа. Једном старцу играло је лево па десно стопало; били су то тупи удари о под, туп, туп, без снаге, готово нечујни. Затим би се обрве тог старца дигле, његове ситне очи заколутале и, на крају, његова се глава нашла благо истурена унапред, као да се и сâм чуди свим тим телесним испадима. Све скупа трајало је не дуже од десетак секунди, потом би уследило кратак смирај. Хиљадама пута дневно, ко зна колико година већ.

У девет ујутру човек је изговорио своје име медицинској сестри која је седела с друге стране стакла. Прочитао је поруку закачену на стакло: Моле се пацијенти да из својих здравствених књижица избаце све папире, снимке зуба, сасушену детелину, минујатурне пластифициране иконе и породичне слике, прочитао је све то и узео пружен папир с резултатима крви. Овлаш га је погледао и видео неколико незнатно повишених вредности. Био је задовољан. Годишња контрола крви, коју је човеку саветовао очев кум, професор Репач, није тражила одлазак у болницу, посету лекару, даље претраге, неизвесност, бојазан, макар и најмању бригу. Човек је изашао из дома здравља, сео у аутомобил и продужио на посао.

Прича каже и то да је човек канцеларију делио с Христом Јелићем који би, пре но што пипне дугме на командној табли лифта, прстом додирнуо око, или усну, ухо, или нос. Истоветни поступак Христа би поновио и приликом отварања врата у приземљу. Некада би пипање започео трљањем очију и стезањем ноздрва, да би на крају кажипрст ставио у ушну шкољку и најпосле на угао својих усана. Тако би се течности његовог организма, крмељ и пљувачка, церумен и слуз, преносиле на командну таблу лифта и на сама врата. Обред обележавања Христа Јелић би поновио барем једном дневно, сасвим неовисно од броја људи у лифту. Велика је вероватноћа да је Христа свој прошли живот провео као животиња, да пуног заборав, који претходи свакој инкарнацији, није било и да су невољне радње неумитно чиниле своје.

Међутим, та скривена животиња у Христи била је више него добродошла кад год је требало изабрати нову локацију градње. Ничим ометен њух Христу је непогрешиво водио управо на места која ће се показати као високо исплатива, где ће трошкови градње бити у потпуности покривени продајом трећине објекта и где ће све преко тога бити чист приход.

Иако је, током година, Христа Јелић постао познат међ трудбеницима по тој способности, њега никакве новчано примамљиве понуде са стране уопште нису занимале. Једном речју казано: и на тај начин је животиња у њему била доказива, верност предузећу никад није била доведена у питање.

Вративши се с посла, човек се паркирао, као и дотад, на поплочаном делу дворишта. Изнад мутноцрне мрље моторног уља, суве мрље која је настала током минулог лета. Ушао је у кућу и спустио резултате крви на трпезни сто. Затим је отишао до кујне, из висеће полице узео је погачу црног кинеског чаја и предао се ритуалу који је научио у Кини, пре две године, када је био у посети старој пријатељици, Ју Ма, 玉馬, Београђанки која се у Кини удала и од својих иницијала начинила име. Дакле, требало је одломити парче чајне погаче, не веће од пет грама, а то је захтевало вештину. Покрет је морао бити крајње одмерен, снага једва присутна. Потом је на шпорет човек приставио воду усуту три пута из шољице у лончић. Стао је поред шпорета јер је чајни ритуал тражио да се вода скине с ватре пре кључања, на осамдесет степени. Повремено је гледао у воду, у њену мирну сталожену површ. Није смео дозволити да се појави заталасана површина. Када је ринглу искључио, човек је воду пресуо у посебну посуду, у чајник тамносмеђе боје. Сачекао је пола минута и потом је у прозирну стаклену шољицу, без дршке, лаганим кружним покретом, по самој ивици шољице, усуо чај до половине шољице. Покрет није био строг и неколико капи чаја, како и треба, просуло се ван, на светлосмеђу памучну салвету. Човек је поново сачекао пола минута. Затим је брижљиво погледао и омирисао пробну количину која се бацала, која се није пила. Наиме, нос и очи имали су филигрански задатак. Уколико је мирис био плитак а боја анемична, цео ритуал био би поновљен.

Прича каже и то да је стицање вештине жена био мукотрпан процес, али човек није одустајао. Усуо је чај, мирно је сачекао пола минута, шољицу је узео обема шакама и сркнуо први гутљај. Потом и други. Сведок шољицу није био испразнио.

На крају, човек је отворио чајник и дрвеном кашичицом захватио црне комадиће чајне погаче. У устима је комадиће неколико пута језиком провртео а онда их сасвим лагано сажвакао и прогутао. Ти комадићи чајне погаче, врло вероватно, нису били богзна колико укусни, али су били неизоставни део обреда, били су, заправо, честица спознаје тајне живота.

Осим црног чаја, човек је волео да припреми и попије и шољицу месечевог чаја, чији су листови сушени искључиво на месечини. Радило се о чају у који је био похрањен лунарни принцип, некакво капање дубине и таме. Већ својим именом и својом снагом, дотични чај је тражио додатну обазривост. Претераност, макар и најмања, знала је човека привести до границе бића где се губи јасноћа и трезвеност, па човек очас посла заврши у очају.

Од куповине белог чаја, најређег чаја међ свим чајевима, човек је био одустао. Јер, каже прича, било је важно одупрети се жудњи. Неопозиво крочити на нимало лак пут загонетног зена.

Приликом повратка из Кине човек је неколико дана остао у Бакуу, код старог пријатеља, Дениса Стругара. Ту је удахнуо највећи смрад икада, чим је био престао ветар над Каспијским морем. Пошто је море пуно гаса, то је из њега, у тим данима, страшно воњало. Ишао је улицама са шаком преко уста и носа.

Прича каже и то да је у Волгиној улици становала и Јованка Ковачевић, која је волела да с мужем, Атанасијем, обилази Горњу земљу, како је њен деда звао поднебље које се налазило у средњем току Дунава. Посебно Пешту, Сентандреју и Беч. Након десетак година, Јованка је та три града знала до те мере да је у памћењу располагала и детаљима попут боје фасада.

Научена још у детињству да чита у себи, Јованка је сматрала да тај приватни порок не треба оглашавати ни на који начин. Посебно је држала до књиге О опхожденију с људма у којој је нашла дедино писмо: Као благодеејанац, живех у Сентандреји и Вијени, у правно доследној царевини. Уређеност је стриктна: дажбине су дажбине, казна је казна, тачка је тачка. Њојзи чак и сам кајзер подлеже.

Јованкин деда, Станислав Гуја Хаџић, припадао је шачици високообразованих људи који су названи: планирана елита. Можда баш отуда Јованку нису занимале тврде мушке теме, епски садржаји, оданост српског националне страдији, сав тај наш противживот, то големо порицање постојања, та славјаносербска танатофилија, то обожавање сутерена, тај простор прогнане светлости, та обистињеност и слављење тмине. То да умилној природи, смиреним равницама, благонаклоним брдима и меким долинама, да се тој и таквој питомини додају људи с мањком уздржаности и штовања љубави.

А опет, овде се трпезни сто и кревет оберучке нуде и највећем незнајцу. Постоји се у крајностима. Једном гостољубиви, људи очас посла здрав разум отамне, па почну клати и палити, силовати и мучити, убијати и кости туђе крити. А злочинити над костима суседа, увек се заврши као зловар над сопственим костима. Спојене су то географије, судбе тешко размрсиве. Укратко: живот често овде изгуби ред, људи постану невреме. Гадне се оскудице у човековом

уму и његовом понашању обзнане, па човек почне калупити и сврставати, нож и пушку вадити. Ветрење ума је реткост, над устима и чмаром губи се контрола, па дрек љуљне на све стране, посвећеност појму смрти, том напетом систему свођења и одузимања, појму који човека укрути и охлади, без икаквог ценкања, том и таквом појму се умногоне кличе.

У наставку Гујиног писма било је и неколико реченица о четири београдске весталке, четири девице које су кађењем и плесом, љупкошћу и лепотом, терале сваку могућу пошаст: кугу, тифус, колеру. Изгледа да је Јованкин деда за праоснов српске кнежевине узимао здраве поданике, земљу која није огрезла у болештини, несрећи и јаду.

Весталке су долазиле свака с друге стране света: из Зерека и Савамале, с Варош-капије и удаљене Палилуле. Девојке су биле босе и дугокосе, тамне и светле пути и бирао их је сâм велики књаз, Милош Обреновић, богат, набусит и надасве прек човек.

Прича се и то да је Милош, поводом одабира весталки, издао чартер и тек основану паришку драгуљарницу Картије прогласио званичним снабдевачем кнежевске куће. Као што је Фортнум & Масон званични снабдевач Бакинџемске палате чајем. Чартер је био издат на време од десет година, до хиљаду осамсто педесет осме, али након тога, из нама непознатих разлога, није био обновљен. Могуће је да се радило о каквим малверзацијама.

Док је трајао уговор, кнежевска кућа је користила право да све наруџбине буду украшене породичним грбом. Отуда су се на Картијеовом амблему нашла и два српска сељака са заставама и стилизован грб Обреновића. Разуме се, тај уступак даван је само владарским династијама Европе и никоме више. Тако је драгуљарска кућа Картије, поред званичног хералдичког знамења, имала и туце различитих амблема.

У одабиру весталки, поред незаобилазног књаза Милоша, важну улогу имала је и извесна београдска врачара. Јер, ваљало је за кратко време весталке обучити основама беле магије, немуштим речима и крицима. У тим пословима се, за разлику од црне магије, користио искључиво глас. Ту није било цветова, игала и ноктију, сломљеног стакла, сапуна и конца, јаја, или труле јабуке, остављених пред вратима нечијег дома, да онеспокоје, угрозе и пониште.

Али, и поред свих враџбина, ипак је букнула епидемија туберкулозе, која је махом дошла главе београдској сиротињи и неухрањеним уметницима. Но, књаз се није око тога нимало секирао: сиротиња му је била бремене, а уметнике никад није разумео.

На улици су се Јованка и Атанасије држали за руке. Већ педесет година. Никакав унутарњи судар, различитост која би донела какву опаку здравствену недаћу, није постојала. Такође, ни непомирљивих супротности, које би човека угрозиле, није било. Никаквог слабења памети, навале шећера, тешких црева, грудобоље, или кртих крвних жила, ничега од свега тога није било у њиховом животу. Склад, рукама поткрепљен.

(Одломак из необјављеног романа Чигра)

Исте ноћи била сам невеста,
Црни су ме коњи бесно
Ударали копитама по телу.
Срце су ми поломили.

ЦРЉЕНАЦ

(Србољуб Митић)

Нема алиног зјапа.
Нема петог јахача.
Нема великог ружног коња.
Нема фруле у црној свили.
Нема столпника, ништаца, ништине.
Нема Саватија Шојкиног.
Нема Папише, млекуље, тице.
Нема черге на утрини.
Нема, нема, нема.
Нема светаца од здравља.
Нема нових кључева.
Нема алиног зјапа.
Нема столпника, ништаца, ништине.
Нема, нема, нема.

ВЕЛИКА СУМЊА

(Миливоје Илић)

Нема земаљске трпезе.
Нема заточеника на мансарди.
Нема злог духа чаршије.
Нема главних варошких тргова.
Нема наговештаја велике сумње.
Нема Мутимира, честитог човека.
Нема камене главе.
Нема Милоша у парку.
Нема, нема, нема.
Нема раскоши преображене у трулеж.
Нема верности најближој истини.
Нема земаљске трпезе.
Нема наговештаја велике сумње.
Нема, нема, нема.

САН КАРТАГИНЕ

Уосталом, мој је сан
Као и моје срце:
Разорена Картагина
Коју покрива
Пустуњски песак.
Над рушевинама Картагине
Шапућем са страхом
Да ме нови варвари
И стари мајстори не чују:
Пала је Картагина,
Млади Картагињани
Одведени су у робље,
А плодне оранице
Засејане су сољу
Да птице из земље
Ни семе не изваде.

Дуња Вулић

ОНИ СУЗУ НЕ ТРАЖЕ, ОНИ РЕЧ ТРАЖЕ (Енес Халиловић)

поводом конкурса „Доста су свету једне Шумарице“

Моја соба више не утискује снове
у своје дрвене црте
али се о зидове још одбијају жеље
као смех
или зрак
Џемпер на столици још увек зна
шта све на леђима могу да понесем
и тачно кад треба да затворим прозор
Завеса се ноћу сад развија сама
просипа звезде право на сто
а јутром се скупља у свежањ дана
у ком ме нема
Сунце се распоређује у сваку бору моје мајке
она дланом поправља наборе на јастуку
не и на челу
а ја јој са цртежа на зиду говорим
Очи не могу да им предам
Не, мој поглед није тек још један
поробљени град без хартије и воде
Не жмурим што се бојим, већ што желим
да преорем ову празнину
у којој све овце у скоку умиру
и напипам неки давни сан
записан на полеђини папира
Залазак се на небу зауставља
и гори као отворена рана
Јесен више није у знаку кестена
Ја стојим сама крај спаљеног дрвореда
Осећам да трава пуцкета у нестајању
и чекам да зора врати време на чистину
Мајко, немој да се бојиш
ја овде удишем само храброст
поред мене неко мора да је отворио срце
и пустио је у етар

КУЋА НА ДРВЕТУ

Сети се
Ово место је било тек кутија
Пуна ломљивих сувенира
из наших дечјих игара

*а понекад је било и склониште
за обресе летова поражених птица*

Сада кидамо прамен по прамен крошње
да бисмо исплели завесу која одговара
прозору у облику окрњене јабуке

*а она се руши при сваком покрету руке
и пада на осенчену траву*

Желимо да јабука заличи на срце
Али су наши прсти толико огрубели
да је стабло под њима задрхтало
као да се никад нећемо зауставити

*детлићи свраћају да провере
да ли им дрво још увек верује*

Када су престали
знам да си и ти пожелела
да се вратимо тамо
одакле смо побегли

*јер ништа није страшније
од похараног дома*

Александра Петровић Подколзин
ПЕСМА ЗА КОНКУРС

Овој песми сам рекла
да може да нарасте
само до двадесет четири стиха

само толика стане у писмо
које ће је однети жирију
који ће јој пребројати редове

одмерити је
уздуж и попреко
прочитати је можда
и схватити мало вероватно

узјогунила се песма

ко си ти вели
да ми одређујеш величину
мером уздуж и попреко
да ми бројиш редове
и сабијаш стихове

рашћу колико желим
или ћу остати мала
ако се заинатим

једина су ми мера

најскривенија нит
коју додирнем у души

најбистрија мисао
коју досегнем у уму

и време
у коме трајемо сви

и ти
и жири
и моја маленкост
песма

Прек
е нег
дого
ри д
а уи
е. Не
аље
поз
тали
отва
ом, ко
рџа, п
ује кад
а број
које бо
ном ља
ка, лу
и, ден
ка, по
прине
рети д
на, и с

Александар Ђурић НЕКРОЛОГ

Мајко смисла,

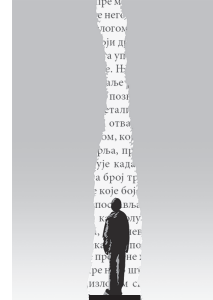
исплакане очи мешаш са јаловом земљом моје вечне куће,
твоја преклињања да заменимо места људу чују, али не желе.
На мом раскопаном гробу играју позоришта – свако је позориште путујуће,
узалуд са псима и луталицама копаш испод крстаче – ошугане смрти нас деле.

Оче смисла,

очима– гиљотинама удавио си ме пре последњег пића,
затворио си ме у флашу од масивног стакла и до балчака гурнуо чеп.
На мој раскопани гроб никада ниси дошао – кажеш, лепозна смо мртва бића,
па шта ако нисам имао породицу и децу – чуо си да ми је у комуни живот био леп.

Смрти смисла,

лези бар ти поред мене – да знам да бар једном нисам био сам,
онда се смотај у крпу и прекриј ми нагледане очи – светло таме уступа место почасно.
Сведок си ми да је за некролог рано, али себе обученог у живот ме је срам,
очима не видим и очима не чујем – разумем што сам прња и сам ...
и ћутим заувек гласно.

Новица Милић БОСА

Првих дана у Гимназији ме је чудило да се зове исто као моја мајка, али кад сам сазнао да јој је име Боса – а не Роса – некако ми је лакнуло, не знам зашто. Не, нисмо били ни у каквом сродству, само смо имали исто презиме. Била ми је професорка српског језика и књижевности у прва два разреда и водила је ученичко друштво – звало се то тада секција – „Развитак”, као и истоимени часопис.

Од ње сам научио многе ствари. И данас пишем „средњовековно” (а не „средњовековно”, јер „средњо” не постоји), или користим „такозвани” а не само „тзв” с тачком, односно не трпим скраћенице, јер сам тако код ње видео. И научио да писменост не чине само правопис и граматика, него да обухвата још стил, начине изражавања, изговора и мишљења. За Развитак сам писао песме, као већина младих гимназијаца, имитирао и пастиширао оно што сам највише волео, а то су били Лорка и Рилке од страних, а од домаћих Давичо и његова надреалистичка збирка Флора, као и Васко Попа, Кора, Непочин-поље, Споредно небо. Давичо ће једном доћи у Пожаревац, и нас неколико, заједно са Босом, како смо је иначе сви звали, састаћемо се с њим у градској Библиотеци. Био је прво књижевно божанство које сам уживо срео, али сам био разорачан. На питање наше професорке „како пишете”, одговорио је, с досадом и понешто пискаво: „Тако што почнем великом словом, па иду речи, а онда завршим тачком”. Изгледало ми је то глупо, вероватно сам очекивао више. И није ми се нимало допао тај ситни, сујетни, набусити чова којем је досадно да разговара с младим почетницима. Али је био, и остао, велики песник.

Другог омиљеног песника сам упознао случајно. На студијама сам с двојицом пријатеља свратио у ресторан код Старог двора у центру Београда на кафу; придружили смо се једном њиховом познаннику који је седео, читао новине и повремено кратко одговарао; новине су га више занимале од нас. А онда је устао, поздравио се са свима и отишао. „Ко је то”, питао сам. „Васко Попа”. Касније ћу га у редакцији Нолита ближе упознати, али ми је тај први сусрет остао у памети као сусрет с мојим другим песничким божанством.

У гимназијским годинама, између 1971. и 1974, много сам читао. Боса ми је повремено доносила књиге за које сам је питао или које је она мислила да ваља да прочитам, домаће антологије или стране збирке руске, француске, немачке фантастике. Тога није било у ондашњој лектури, па сам је запиткивао ово или оно; све је знала. Њен топао, скоро нежан тон опхођења ме је опуштао; њени књижевни савети су ме водили такорећи за руку.

Пожаревац је убрзо постао једно од попришта политичке борбе. Реч је о смени „либерала”, у шта се убрајао и тадашњи директор Гимназије, професор Симић. Ја сам био бунтовни, дугокоси младић, изабран за председника омладинске организације. Ондашњи политички заокрет већ омапорелог Тита и његове чврсте руке Доланца имао је двоструке последице на непосредан школски живот: донет је правилник за ученике, уведене ђачке униформе, наложено шишање. Како сам већ годинама преко лета боравио у западним земљама, јер су ми родитељи живели у иностранству, либерално настројен схватио сам то као напад на личне слободе, и борио против тих мени смешних стега. Стално сам, упорно питао какве везе имају дуга коса и одећа са учењем и знањем. Једном сам се, још у првој години, из протеста ошишао до главе, па ме око тога више нису дирали. А уместо ученичке плаве блузе носио сам неки плави блејзер, који је само лично на школску униформу, али – како је тада била мода хипика – прошаран разним етикетама, углавном именима енглеских рок група; један ортодоксни првоборац ми је претио на улици да сам „издајник”, али нисам то узимао превише озбиљно.

Озбиљнија је била политичка борба међу професорима у Гимназији, одраз политичких сукоба у граду, односно држави. Кад су смењени Никезић и Латинка, почела је хајка на стручне људе. Директор Симић је етикетисан као „либерал”, користила се прилика да га смени и да група конзервативних партијаца доведе свог човека. Било је међу професорима догматских марксиста, попут професора историје, или каријериста, какви су били географичарка и прилично задрти наставник општенародне одбране. Као председник омладине повремено сам позиван на састанке Наставничког већа. Било ми је мучно да слушам чарке и свађе, да посматрам интриге и подметања. Веома сам ценио стручност својих наставника – била је то, све у свему, врхунска екипа – али нису сви међу њима били и ваљани педагози. За доброг педагога потребна су знања, искуство, пажња, и поштен однос према истини. После једног тешког састанка Боса ми је шапнула: „Чувај се, нису ти сви склони, иако си одличан ђак”. Сама је на тим састанцима ћутала, јер је пратила прича (не знам колико тачна, али у сваком случају ефикасна за ућуткивање) да јој је први муж под чудним околностима страдао као „ибеовац” (многи „ибеовци” су страдали почетком педесетих: иако невини, напосто су били „сумњиви” било властима било суседима), па је слична сенка пала и на њу.

Политика је на Балкану била и остала гадна ствар. Погрешно је мислити да под Титом нису испод једнопартијског поретка кључале разне политичке страсти, амбиције, интереси, да није било сукоба, интрига, подметања. Иза пропагандне слике о миру и слози ваљала се бујица која ће поплавити касније,

током деведесетих, све око себе и довести до трагичних братоубилачких ратова. Гимназија и часопис Развитак били су понешто оазе, али ни они нису били нетакнути. Макар да су били под присмотром, као што је то био и књижевни часопис Браничево, за нас младе још недостижан, значајна а не само завичајна периодика у којем су своје стихове и прозу објављивали многи даровити писци. Политичке и културне парадоксе тог времена можда најбоље осликава дугогодишњи уредник Браничева, судија Воја Живковић, који се није либио да доноси смртне пресуде, а у исто време пише нежне стихове. Или други парадокс, везан за историју: Пожаревац је, на Тулби, био сведок потписивања такозваног пожаревачког мира између Аустрије и Венеције и Османског царства 1718. године, кад су под принцом Еугеном Савојским, а на наговор ништа мање до тада највећег европског филозофа Лајбница, пре тога ослобођени Београд и северна Србије, све до испод Крагујевца, па је створена Краљевина Србија, део Аустроугарске монархије, и трајала од тог мира све до 1739. године. То се често заборавља, много тога је у нашој историографији прећутано и искривљено, али на старим немачким мапама је Пожаревац, писан као Passarowitz и Passarovatz, важна тачка. Да је та држава, вазална у односу на Беч, али не и Порту, опстала, Србија не би морала у потоње устанке, изгибије и тешка вишедеценијска трвења за своју слободу; европско просветитељство би рано допрло до нас, са својом законитошћу, образовањем и културом.

Како било, да се вратим властитим сећањима, на крају друге године ми је разредна, професорка француског језика, саопштила да је против мене отворена школска истрага – иницирао је онај наставник општенародне одбране – за мањак у каси омладинске организације. Сума је била око данашњих две стотине евра. Наиме, организовали смо суботом увече игранке у школској сали, а наплаћивали неке симболичке улазнице како би платили локалној рокерској групи Марке за свирку. Нисам наплаћивао ни водио рачуна о тим ситним парама, али јесам био ја одговоран. Моје решење је било да скратим своје иначе све мучније школовање, да положим цео трећи разред преко лета, скочим у завршни, четврти, а да од родитеља узем суму коју сам имао да предам школским органима. Што сам и урадио. Понео сам гомиле уџбеника у Беч, сачинио детаљан план учења и положио скоро све предмете. А кад је моја мајка тог лета срела разредну, ова јој је испричала о чему је реч, па сам био разоткривен код родитеља. Мајка ме је изгрдила због лажи, а отац ми је рекао: „Е јеси блесав. Уместо што учиш по целу ноћ, узми паре и иди некуд на море, немој се око тога трзати”. Али ја сам већ био „тргнут”, у питању је био мој отпор подметању. Схватио сам ону Босину поруку после састанка.

Пошто сам постао нека врста сензације, јер сам „прескочио” из другог у четврти разред, пошто сам добио новог разредног – професора социологије, кога је пратила сенка да је „шездесетосмаш” јер је учествовао у студентским демонстрацијама, тада проскрибованим – па и нову професорку српског, моји су изостанци из школе постали све чешћи. У почетку су ме штитили мој разредни, с којим сам не ретко играо карте по целу ноћ, па је он ујутру одлазио на часове, а

ја на спавање, као и сам директор Симић, мени увек склон, али како је он убрзо смењен, на крају те године је професорка српског, удружена са наставником одбране, затражила да ме оборе из њеног предмета, јер нисам довољно долазио на часове, а и одбијао сам да неке одломке из Хомера и Његоша учим напамет. Наставно веће ми је ипак поправило њену јединицу на четворку, и то ми је била једина таква оцена током гимназијског школовања; остало су биле петице. Боса ме је на том састанку Већа бранила колико је могла, износила податке о томе где сам већ и шта објавио од радова; помогла ми је колико је било у њеној моћи. Али ми је цео случај донео још једну предност: означен као „несташан”, „недовољно одговоран” и „на своју руку”, избегао сам да будем примљен у Партију, где су редом учлањивали одличне ученике на крају школовања, и што ми се иначе гадило као вид притиска и надзора. Оног политичког, наравно. Иако је директор Симић смењен под етиком „либерала”, вероватно сам једини либерал био ја. Био и остао: слобода ми је увек на првом месту.

Мислим да ме је томе научила, можда не свесно колико својим начином отвореног и мудрог тумачења књижевних дела, моја професорка Боса. Од ње сам примио схватање да је књижевност слобода да се све каже, све што је речено, само на другачији начин, а нарочито оно што још није речено, а истина је живота. Без ње би ми те три године гимназијског школовања остале као године мучнине и јада. Било је и других одличних наставника, али сам њу једино повремено виђао након матуре, све до њеног одласка у пензију. Био сам одличан ученика, али сам вероватно био и тежак младић, дрзак као адолесцент, прекомерно допуштао себи слободе које остали нису могли ни хтели да поднесу. Тако је како је. Тек ћу имати да научим да слобода за собом повлачи одговорност, да једино одговорна слобода има смисла. Ипак, књижевност је постала моја судбина, можда баш због мог одбијања да се „прилагодим” свима и свуда.

Кад мислим на то време, на прве године седамдесетих, на град у којем сам завршио основну и средњу школу, а у којем више немам ништа, осим гробова предака, Пожаревац и околина ми се јављају кроз низ неповезаних слика, место усамљености и читања: породична кућа у Топличиној, честе шетње до Тулбе или Чачалице, вожње мопедом кроз празне улице у врелим летњим ноћима, два биоскопа, Кафе у Табачкој чаршији, кафане које више или не постоје или имају другачија имена и изглед, књижаре (град их је тада имао четири у центру), све до људи, важних и образованих у то доба, од којих многи нису више међу живима.

И професорка Боса Милић је преминула овог лета, тачно на дан Свете Тројице, у јуну. Упознао сам у животу многе песнике, овде или у иностранству, научио од њих разних разне ствари, па и то да човек не мора да личи на своја даровита дела, али сам дух књижевности као слободе примио од ње, Босе.

Мира Грк
ОЛУЈА

На искривљеном ексеру,
у довратку куће,
у којој станује,
помало зарђали, од чекања,
висе кључеви куће
у којој је живео Миливој Комазец.

Мучи Миливој и не помиње их.
Као да је он крив,
што се у брави коју су отварили,
легу гуштери и црно трње.
Ћути Миливој и не гледа их.
Као да ће морати да им се правда,
Што их је преварио,
кад је поверовао да ће се једном вратити.

Безброј пута је устајао да их баци.
У бунар, низ воду, где било,
Само да их се отараси.
Не даде му се.
Као да му та брава,
чији праг походи у сновима,
отима последњу снагу
и не да му, да их се дотакне.

Све би на свету дао да их је изгубио,
да их нема,
да их никад није ни било,
ни те куће,
ни те браве,
ни тог несретног дана,
кад је тим кључем
и његова душа закључана!

Пре
се
дого
ри
за
е. Не
аље
пос
тали
отва
ом, ко
рља, П
ује кад
а број
које бо
нмвља
ка
вен
кв
пр
дети
на
и с

Ненад Петровић КАЛЕ

А са горе кличе вила.

Одоздо хучи, клокоће, стихија се преко стена ваља на југ. Кад се крене из касабе узбрдо вијугавом трасом асфалта треба око сат времена да се докобељаш до горе. Некад сам јао на добром коњу а сад? Немам то ново чудо, тај аутомобил ту самохотку, ни ону стару на дизел нити ову нову на електрику. Нисам никада ни положио испит за шофера. Коњ ми је одавно липсао, остао сам усамљен, пуст и једино ми је задовољство да пешице изађем горе. Још ме ноге држе иако ми сви у чаршији кажу да сам стар. Али још ја могу. А како и не бих кад ми је горе све што ме веже за овај свет, сва та мађија. Успут застанем обично код једне црне стене која се надвила над понором. Баченом камену треба подоста док плусне. Опипавам рупе од копита, некада је мој добри ат стајао овде и добовао предњим ногама, врцао искре.

Одавде ми треба још мало али успон постаје нагло напоран. Престане пут, почне козја стаза. Прашина по ногама, камење које се одрања кад ступнем неопрезно, клецам, уморим се, поклекнем али не падам. Још сасвим мало. На врху је тврђава. Од њених оштрих вилица осташе тек окрњени зуби. Али ово што се види је много млађе, камен је стар а грађевина нова, највише два људска столећа. Из шупљина штрче греде и бели се креч којим су камење и опеку везивали.

Седнем на одваљен камен и запалим чибук. Размакнем брчине које ми падају у усне. Разгалим се погледом. Некада... Као да је и сада видим како се помаља из борика. У дугој белој хаљини распуштене косе. И смеје се. Док хода као да лебди над травом, лети. Прилази ми лаконога, лакокрила. Седа поред мене. Раскопчава хаљину и задоји ме јуначкијем млеком. Цеди ми се низ уста. Постајем снажан, постајем силан, спремам се за бој, нико ми није раван, посестрима ме подојила, мене...

Из магле која се диже израња чадор. Некога ту има. Размиче се платно и излази вила. Иста је, није се променила за векове. Коса јој дуга, осмех широк. Али, нема хаљину, носи панталоне. Сигурно ће ме задојити јуначкијем млеком, повратиће ми снагу.

-Еј Марко, Марко, шта тражиш ти овде?! Овде су радови, зар не видиш таблу?! Јеси ли обневидео? Ми ископавамо, трагамо за артефактима, шта ћеш нам још ти?! Зар ти ниси одавно смештен у витрину, доле у Музеју?

Само река хучи и тера даље, доле на југ.

НЕДОДИРЉИВИ

Бог храни и птице небеске а некмоли...

Одоздо хучи, клокоће, стихија се преко стена ваља на јут. Одозго, од Калета грували су топови спредњаци. Беше ли то у оно мразно јануарско јутро када Унионистичка војска севера умаршира у пуну чаршију? Па настаде куку-леле, крај живота и света за ћинђу и пинђу, црн к'смет за Оријенталце који побегоше још јужније још тужније. Збриса их олуја у једну ноћ те силни робовласници ухватише маглу (као ова кроз коју корачам) а њихови робови дигоше главе и секире... Који не избеже паде под куршум и оштрицу а пијана фукара у униформи и без ње оробе све што не стигосе да понесу: крзна и папуче са стакленим шљокицама; калајисане казане и цезве, тепсије и синије; тепихе и ћилиме; сребрне чираке и наргиле са две трешње које играју у води; а понајвише цеђен плен – *раћија анасонлија* да је такве нема до Стамбола! Од старих Оријенталаца осташе само они, за чудо Божје преживеше у свом Гету. Победници их презриво оставише да отаљавају убоге дана у махали.

Полазим у поноћ. Студно. Нигде никога. Повремено тако то дође, у ноћима несанице, нечисте крви и савести, обично кад се сјајни срп укаже на чистом плаветном небу у својој последњој четврти. Тада попут сомнамбула крећем са трга од монумента *Унионистичком војнику* – солдату уфитиљених големих мустаћа, Северњаку који порази и згази заставу Конфедерације и ослободи робље на јуту. Часовник на кули показује тачно време – казаљке су преклопљене – али откуцава без правила и смисла, без логике и резона. Лупета, булазни, халуцинира.

Пре знаменитог датума као да се црна завеса фотографа, непрозирна за светло, покрет и шум спустила над нас. *Невидљиви зид* – од којег је данас остала тек полупропустљива опна – дели чаршију. Иза зида који виси у ваздуху - ту је негде а нема га, сад га видиш сад га не видиш - као чудо јерусалимско хаџијско сместио се Гето. То је данас више као неки ментални кавез, тор за недужне божије овчице. У *Забрањеном граду* живе презрени, проклети скитачи, бајачи, они који враћају и проричу, жене које везују за цел' век после само једног сношаја... *Не мешати се са њима! То никако!!!* – наша је стара расистичка мудрост.

Ваздан-дан ободом трга стоје са рукама на туровима, меркају и цене сваку непознату физиономију. Они су као чувари Гета. Будни су сви од раног јутра, од сабаха, а нико ништа не ради. Од чега ли само живе? Али питање је без логике, неразумно: Бог храни чак и птице небеске а некмоли своју најрођенију дечицу. Током топлијих дана сва врата и прозори ширком су поотварани – у Гету нема тајне, све је јавно, свако свакога посматра.

Пре знаменитог датума... све је прождрала густа непрозирна тмина ћутања и немарности. Као да се пре знамените године нико није нит' родио нит' умро?! Ни оженио ни удао, крстио нити раскрстио??? Пре знамените године нема гробова ни гробишта – тек травњак, утрина, парк, јавно добро. Нема нити једне књижуринае прашњавае староставне са списковима живијех и мртвијех душа и душица... све је прах и пепео Господњи.

Док бауљам и тетурам кроз ноћ и маглу, нечиста ми савест ко крв дамара слепоочницама, јурим ли јурим, јездим... а месечина танка ко бријач. Кроз Гето, кроз махалу, даље, даље, даље... Пустопољина зарасла у шикару и чичак који се лепи за ногавице. На каменим плочама чудна нека имена, још чудније шаре и урези: црни троуглови спојени шиљцима као да оцртавају пешчани сат; бели ромбови; зелена грана са наранџастим плодом („од злата јабука“ из врта Хесперида?); месец у последњој четврти и звезда; детелина са три листа... Понегде ни споменика – тек хумка са по једним необрађеним каменом ту где би требала бити глава и другим ту где би требале бити ноге. Гробље је срам људски – на крај вароши, међу гомилама искиповане земље и шута, поред депоније смећа. Не признајемо Негрима ни право да се покопају међу нама, доле у граду, међу људима.

Узалуд урлам као бесно куче на истањеној месечини. Нигде човека, нигде живе душе, крај је света и века, крај чаршије, само шибље и растресита земљица. Тонем ко у живи песак. Осећам под стопалима помешане отпатке хране, кесе, пластичне флаше, срчу, псећа лајна... Тонем, вуче ме у Хад, у маглу и прошлост - а нигде никога руку да ти пружи, прст макар, прстић... Али зашто??? Господе и Allahu помагај!

У врелим ноћима уз један дути, до бола изувјани тон кларинета чује се женски вриштећи вокал – то баханткиња бесни славећи древне богове са Инда. Само река хучи и тера даље још јужније.

БОГ ЈЕ ПРВО СЕБИ СТВОРИО БРАДУ

Свако одигра своју улогу на даскама живота.

У манастирском дворишту почива стамени усамљеник. Наталожено време – снимци на фотографском апарату коме се филм заглавио па је два пута шкљоцнуо на истом месту. Фотографија преко фотографије преклопљене тек толико да се ниједна не разазнаје добро. Код развијања у мрачној комори свести мучно се извлаче слепљени утисци. Уосталом, негатив је пропао. А позитив? Има ли га?

*

Одоздо хучи, клокоће, стихија се преко стена ваља на југ. Тмина... Три гараве лобање на плавој позадини: *Ко је од њих био краљ, лудак ил разбојник?* Све теже се разазнаје. Шкрипе и крцкају прокисле даске - само што нису пропале. Добра половина просторије заузета је брдом књига: поцрнеле корице и рикне, слепљени листови... Да ли су икада стајале на некој полици?! Кад сване погледаћу има ли на хрпи нешто за мене.

Спуштам се на даске, опипавам длановима по мраку. Одоздо воњ влаге, смрад коза и оваца из штале помешан са мирисом пуномасног сира и подрума. Редови зелених петкилограмских конзерви спремних за извоз. На дувару поред прозорчета обраслог у паучину, не већег од дечије главице, окачена о клин

петролејка – кад ли је последњи пут заупцкетао фитиљ? Увијам се у поњаве, кад је овако у сумрак студено, како ли ће бити пред зору? Река је удаљена али се хладноћа отуд провлачи кроз зидове од блата и трске, кроз бродски под лакиран пре ко зна колико година, деценија или читав век можда? Нојева барка.

*

Мајка провирује из кухиње. „Синко, да ли си луд, шта ћеш код тог изопаченика?! Цела чаршија га зна, тај перверзњак, шта има неко да живи као самотњак у планини, мимо света, мимо људи???”

Отац провирује иза *Политике*. „Уосталом, шта ће савременом човеку те глупости?! Наука је дала одговор на сва питања. Биологија је разјаснила развој: од једноћелијских парамецијума еволуцијом, па све лепо, полако, милијарде година, спонтано, стигло се до заједничког претка са шимпанзом. Само што шимпанза није хтео да ради него је ленствовао а *Homo sapiens* се усавршавао. Ето то ти је разлика између правог савременог човека и таквих дебелигуза нерадника, друштвених паразита који се повлаче из друштва... И пази се! Говорио сам ти много пута, ти ћеш да нам удариш дангу на чело, има да будемо обележени у УДБУ као непријатељи, мало ти што си пустио косу и браду, што слушаш гласно ту оперску музику да те комшилук чује па да те прогласе за лудог, што су те видели како у парку на клупи читаш књигу – еј бре ко је то још видео?! – сад још хоћеш да идеш у посету том старцу, том... педерашу!”

„Хоће да упропасти фамилију, да нас обележе. Шта ћеш ти у манастир у цркву?! Који курац тамо тражиш?! Тако ти је то кад деца не слушају старије!” - Мајка уздише дубоко, трља оклагвијом и развлачи коре за тарану. „Само још треба да те неко види и пријави те, да те запишу, ако те већ нису уписали: коса, брада па сад још и манастир! Седи ту и учи школу! Неразумно бре! Једанпут недоказано човечиште!” Из ходника канаринац сетно пева. Скакуће у паузи између две арије са пречке на пречку.

„Иди у мајчину кад си луд!” - Сустиже ме резигниран поздрав за срећан пут иза *Политике* док стрчавам низ степенице.

*

„Одакле сте?” - То је прво обавезно питање. Љигаво га развлачи док се кези кроз густу проседу браду палу до средине груди. Брадавице се помаљају испод распочане прљаве мантије. Вруће је, јулска жега. Гледа светлцуавим очима што трепере као жижак на кандилу. Кад чује да сам са ове стране тада замишљене а сада стварне границе лице му заблиста - уосталом он је наручио од лимара из града таблу на којој је све лепо записано: име свеца, општина, срез а нарочито наша Републику. Мази браду, лукаво премерава. Комбинује идиом и књижевни језик.

„Ја сам ти овде сам самцијат на шпиц. На најистуренијем положају... Еееееј, док не просекоше пут како си фино беше... По овуј врућину ја си се бањашем гол доле у реку. Милинка. А с`д?! Ништа... А сад кад видим доле у реку овј жентураче што издођев као туристи, кад ги видим сас голи краци, мука ме фаћа. Ич не ги лепо стоји, ружно брате.” - Чеше маљаве груди, поћути, продужава. „Ја сам си

навикао на ову дивљину, од младости сам овде. Волим самоћу, слушам реку како шушти по цел д'н... Видим и ти си гу пуштија... Ако, ако, али немој такој, него или све-или ич!“ - То му је коментар на моју измоделирану „лењиновку“. „Пушти синко пуну браду, целу, немој тако делимично, то не ваља, декадениција!“ - Као да је поносан што познаје тај страни израз помпезно га са драмским набојем изговори. „Ја, види ме мене, узнем си сас машку жарче из пећ па гу осмудим и такој гу кратим с време на време - кој ће иде с'д у варош по фризери?!... Где то има калуђер да иде по бербèри!“

Налива ракију у чашице. „Да се прекрстимо! Редно је.“ Гледа ме умилно, дуго а онда као у шали подигне ми изненада мајицу и гурне кажипрст у пупчану шупљину. „А што имаш туј?! Шта је то?! Гилигилигилигили!“ - Голица ме и цери се... Не знам шта да радим, шта да кажем, мислим да је најбоље да се и ја кисело смејем као на лош штос. Онда нагло устане па штура по дворишту, обилази кошнице, прегледа оставу са кантама сира, откључава-закључава прастаре огромне катанце који висе на вратима иза којих одавно нема ничега. Паучина, мемла и поганци. После подне оде у црквицу и сам огрнут епитрахилџом отпоје надве-натри оно што се мора, отаља посао у празном храму. За Себе и Господа на висинама. Кандило дуго извија опојни дим у куполу. Потом закључа црквицу и врати се у конак. Шкрипе дрвени басамаци под њим. Већ му је тело посустало, брекће, дахће узбрдо.

*

Чује се крцкање патоса. Опрезни, заверенички кораци у папучама или вуненим зимским чарапама. Приближавају се, промичу кроз кошмар, кроз хуку планинске реке, осећају се више него што се чују, као нека опасност која се примиче... Шкрипе врата, петролејка а иза ње Киклоп улази у собу, иза њега вуче се сенка, лелуја по дуварима, примиче се... нагиње се, пружа дрхтаву руку... Нешто нејасно мрмори док ми покрива леђа која су се открила, ушушкава ме, утуткава, штити од хладноће. Потом се окреће и напушта собу.

*

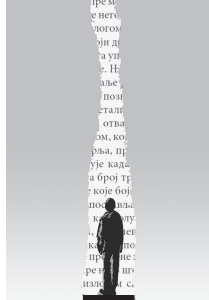
Чекам аутобус за натраг, повратак у у цивилизацију. У радној соби за голим столом ћирилична писаћа машина, до ње пресавијена *Политика* коју му сваког дана тачно у подне донесе возач аутобуса из града уз понеко писмо. Изнад на дувару још једна проста вишебојна репродукција: Степенице које почињу са дна леве стране па су пењу попут пирамиде до врхунца да би се суновратиле на десну страну. На најнижем степенику слева смештена је колевка у којој кмечи бебица, потом иду дечкић који жицом гура точак испред себе, смењује га школарац са торбом на леђима, па јуноша у пуној снази, онда зрео човек са брковима и млада жена који заједно држе дете у наручју, на врхунцу крепки четрдесетогодишњак са већ помало седим залисцима седи попут цара на трону посматрајући васцели свет под ногама. Пун је себе. Потом настаје спуштање надесно круг: све старији, ћелавији, седији, изборанији, ружнији, са штапом, у кревету и коначно на дну са друге стране лествица живота гроб са крстачом и једна мртвачка лобања као овера. А испод опет Шекспир.

Читав свет је позорница где сви глуме
У свом животу улоге многе
Кроз седам чинова:
Прво као дете што плаче и гуче
Потом као ђачић плачљив што нерадо у школу иде
Па ко љубавник што уздише уз баладу тужну
Па ко војник на част љубоморан и на свађу брз
Па ко пулав судац стомака пун масних петлова
Пун отрцаних сентенца и поука мудрих који улогу своју игра
У доба шесто, у папучама је лутак пресамићен с наочарима на носу
А као конач те чудне историје последњи седми чин
Друго детињство, сушти заборав: без зуба, без вида, без укуса
Без ичега.

„Ајде, нађи се, где си сад?“ - Пита ме и скрозира Раскољников рендгенским очима. „Мислиш, увек ћеш бити на истом степенику?! То ли мислиш? Синко мајчин!“

Излазимо из мемљиве просторије напоље, на дрвени доклат. Сточић низак од онаквих какви се износе на гробље на задушнице да се преко њих простре хеклани миље и поређају тањире са питама и колачима, поред су две столице са наслонима. Налива ракију. „Да се прекрстимо! Па несмо ваљда последњи?!“ Искапи чашицу у једном гутљају па се као нешто мисли, враћа се унутра, предуго траје потрага за скривеним благом које није за свакога, коначно отуда изнесе повелику филију белог сира на алуминијумском тањирећу и ножић. „Да се послужиш... Нешто си ми симпатичан, не знам зашто иако ћутиш... Али по старешинство, прво онај сас најголему браду.“ - Расеца ножем сир и узима прстима кришку. Мљацка.

„Уосталом, Бог је прво себи створио браду.“

Борислав Чичовачки

ЛИБРЕТО за оперу

НАХОД СИМОН

ИСИДОРЕ ЖЕБЕЉАН

у три чина, са прологом (10 слика)

према мотивима српске народне песме Наход Симеун и романа Изабраник Томаса Мана

ЛИЦА:

СИМОН, младић, па касније старац	- баритон
АНА, млада девојка	- мецосопран
АНА, зрела жена, па старица	- мецосопран
МОНАХ-ПЕВАЧ, весели монах средњих година	- тенор
ИГУМАН, мудри стари монах	- бас
ДАДИЉА	- мецосопран
АУТОМЕХАНИЧАР	- бас
АУТОМЕХАНИЧАРЕВА ЖЕНА	- мецосопран
ЧОВЕК У КОЛИМА	- бас-баритон
ПАС	- тенор
БАБА	- мецосопран
ПРВИ БАБИН СИН	- баритон
ДРУГИ БАБИН СИН	- тенор
ТРЕЋИ БАБИН СИН	- бас
НАДЗОРНИК ЦИГЛАНЕ	- баритон
ВЛАСНИЦА ПЕКАРЕ	- мецосопран
РИБАР	- баритон
РИБАРЕВА ЖЕНА	- мецосопран
ПТИЦА	- мецосопран
ПРВИ МОНАХ	- баритон
ДРУГИ МОНАХ	- баритон
ДАДИЉИН СИН	- нема улога
МОНАСИ, РАДНИЦИ У ЦИГЛАНИ, ПЕКАРСКИ ПОМОЋНИЦИ, МУЗИКАНТИ, ДЕЦА	

ПРЕ ПОЧЕТКА

Намера ауторâ је да се једна од главних тема радње опере – способност исцељивања људи – прикаже (тј. најави) публици још пре него што представа почне. Циљ је, наиме, да кад публика уђе у гледалиште, већ поседује неке информације о томе, односно, да је емотивно донекле припремљена на споменути сегмент радње опере. Та припрема треба да се изведе крајње деликатно и ненаметљиво – гледаоци не смеју да открију намеру. За ту сврху могло би да послужи неколико активности:

1. Било би пожељно да се у неком локалном, високотиражном листу (а истовремено и у његовој онлајн верзији), непосредно пред премијеру, појави чланак са следећом (или сличном) садржином:

„Један необичан човек са Хималаја (Непал), који вероватно већ деценијама живи потпуно изоловано, у једној пећини, показао је невероватне исцелитељске моћи. Још пре него што су његове моћи постале познате у јавности, захваљујући спектакуларном исцељењу једне наше земљакиње, знало се за случај од пре пола године, када је необични пустињак успео да врати у живот једног туристу (М. Ф. из Шведске), који је дуго времена лежао затрпан снегом. Док су спуштали настрадалог туристу, који је био у коми, његови другови су изненада налетели на необичног човека, зараслог у дугу косу и браду. Тај човек им је мирно пришао, па је затим неколико минута затворених очију стајао изнад настрадалог, који се убрзо пробудио и устао, као да је био у лакој несвестици. Занимљиво је било и то да настрадали није имао никаквих прелома, иако су његови другови претходно констатовали преломе сва четири екстремитета. Пошто је чланак о томе објављен у неколико новина (пре свега у шведским и скандинавским), ова вест се брзо проширила, тако да су у Непал, у потрагу за чудотворцем, кренуле групе разних болесника, пре свега из Европе, али и са других континената. Међутим, колико је засад познато, изгледа да необични исцелитељ тешко може да се пронађе. На основу изјаве наше земљакиње А. Г. из Хагена, необични човек са Хималаја се појављује сам, кад он то жели, и нико заправо не може да лоцира његово пребивалиште. Тако се он изненада појавио и пред А. Г. која је у том тренутку била у безнадежном здравственом стању. Чудотворни исцелитељ се нагнуо над њу и остао тако пола сата, затворених очију и апсолутно миран. А. Г. се одмах после тога осећала знатно боље, а кад се вратила кући у Хаген, лекари нису могли да пронађу ниједан симптом болести од које је боловала. А. Г. је потпуно оздравила! Сутра ће у нашем листу бити објављен ексклузиван интервју са А. Г. поводом њеног чудесног оздрављења.”

2. Пре самог почетка сваке представе, на простору од улаза у позориште, па све до улаза у гледалиште (а можда чак и у гледалишту), треба да буде распоређено

неколико људи, учесника овог сегмента представе, који ће имати специјалан задатак. Они треба да буду одевени као портири, гардеробери, конобарице (за то могу да послуже и људи који су на тим функцијама запослени у позоришту), али и као обични грађани, публика. Њихов задатак је да пред посетиоцима, као узгред, успут, случајно, у пролазу, говоре о сензационалној висти исцељења, наводећи и неке нове (у новинама необјављене) детаље, које су, рецимо, сазнали са интернета. Ево примера једне такве конверзације:

- Јесте ли чули за невероватно исцељење оне жене из Хагена?

- Кажу да је то потпуно чудо! Човек је само стајао изнад ње и она је оздравила.

- Да, биоенергија је невероватна!

- А знаш ли да људи данима лутају по Непалу и не могу да нађу тог чудака? Можеш ли само да замислиш која гомила Американаца тамо већ чека на ред?

- А шта, не могу да га нађу?

- По свему судећи, свака потрага је бесмислена. Нико нема појма ни где је ни куда се креће.

- Видећемо шта ће ова жена да каже сутра у интервјуу. Наводно се он сам појављује тамо где осети да је истински потребан.

- Али, по каквом критеријуму, тј. како бира људе које ће да исцели?

- Појма немам, али сигурно има неког правила. Нико га никада није видео после заласка сунца, а најчешће су га сретали непосредно после свитања. И то не баш тако ретко: чуо сам да се појављује барем једном недељно.....

Људи који ће да воде овакав разговор треба да буду равномерно распоређени по простору између улаза у позориште и улаза у гледалиште – укључујући и споредне ходнике, тоалете, гардеробу – и то на основу груписаности публике. Тиме би се омогућило да што више гледалаца чује нешто од тих разговора. Ипак, такви разговори не би смели да буду превише упадљиви, него спонтани, а људи који ће их водити треба да говоре са великим интересовањем и да можда у разговор укључе и посетиоце. На пример:

- Јесте ли и ви чули за оно чудотворно исцељење?

- Писало је јуче у новинама (навести назив), итд.

Ова припрема за представу би требало да се одвија свако вече пре почетка, а можда и у паузи представе.

ПРОЛОГ

I слика

(Сцена је испрва у мраку, тек помало се у десном делу назиру одблесци неке воде. Сцена постепено постаје осветљена благом светлошћу, која подсећа на светлост праскозорја. На левој страни сцене, у дубини, сценографија чини обронак брда који се спушта ка реци, на десној страни сцене. На обронку се указује стаза, њоме млада девојка, Ана, силази ка реци. Она носи дрвену корпу са дојенчетом. Стиже до саме обале, па прилази чамцу, који је привезан уз обалу.)

МЛАДА ДЕВОЈКА, АНА:

Какво име да ти дам,
кад си дош'о непозван?
Играли се брат и ја,
сам' да знаш, да не питаш.
Свадбе, клина и жмуре,
нико запретио,
нико нас раздвојио.

У какву колевку да те спустим ја,
кад постељу пуну суза имаш?
Стрепели смо брат и ја,
сам' да знаш, да не питаш.
Молили смо и плакали,
утеху нико не даде,
нит' ико с нама заплака.

(Ставља корпу са дететом у чамац. Потом ставља и малу кутију.)

Какву срећу теби да пожелим,
кад сам бедна и ја сама?
Не дали те брат и ја,
сам' да знаш, да не питаш.
Купала те и дојила,
нико нигде да нас прими,
нит' вечеру да нам да.

Какво име да ти дам,

кад одлазиш непризнат?
Грлили те брат и ја,
сам' да знаш, да не питаш.
А град је пуст и велики,
хладноћа, беда сурова.
Само те ова река хоће,
само вода и беспуће.

(Пушта чамац низ реку.)

Каквим заборавом да те љубим,
кад све, све, све прогутао мрак је?

(Чим Ана заврши своју арију, гаси се светло са целе позорнице.)

МРАК

II слика

(На истој оној реци, у коју је Ана спустила корпу са бебом, у њеном доњем току, пецају монаси из оближњег манастира, њих неколико. Манастир се, заправо, налази толико близу реке да се може рећи како река пролази кроз манастирско двориште. Ипак, манастир је на благој узвишици, а река заклоњена врбацама, тако да монаси могу несметано да пецају и пију ракију, без страха од тога да ће их игуман чути и видети. Посматрано из публике, узвишица са манастирским конаком и црквом налази се на левој страни и увучена је дубље у позорницу, река 'протиче' паралелно са гледалиштем слева надесно на самом просценијуму, а монаси пецају у врбаку на централно-десној страни позорнице. На десној страни сцене, отприлике у висини конака, налази се једна кућица чији су прозори и врата затворени. Монаси су весели, изули су се, подигли мантије изнад колена, ноге уронили у воду, уживају у лепом времену. Символи њихове религије нису јасно истакнути, па то може да буде било која вера. Недалеко од њих је и група музиканата, који седе на обали и једу. Њихови инструменти су разбацани око њих.)

ПРВИ МОНАХ *(пецајући, уз прострсрдачни смех):*

Ја сам мала Ката,
отвор'те ми врата...

ДРУГИ МОНАХ *(исто тако):*

Да се попнем на столицу,
па да узмем кобасицу...

СВИ МОНАСИ:

Кобасица смрди,
газдарица прди, ха, ха, ха, ха.

(Смеју се на сав глас.)

МОНАСИ *(као и пре):*

Ја сам мала Јела,
кошуља ми бела,
чакшире ми шарене,
'ајте, момци, код мене,
ха, ха, ха, хе, хе, хе, хи, хи, хи.

(Опет се необуздано смеју, хватају се за стомаке.)

МОНАХ-ПЕВАЧ *(говори):*

Еј, музиканти, шта преживате, 'ајде!

(Музиканти стрпају на брзину залогаје у уста, маше се инструмената и засвирају.)

МОНАХ-ПЕВАЧ *(пева као да је на естради, у рефрену му се прикључују и остали монаси, при чему се смеју, подврискују и звижде):*

Ај, мене мајка за зидара даје,
зидар зида високо,
а на цуре баца око.

Сви бећари жене отерали,
моја дама, моја мала отишла је сама.

Ај, мене мајка за фризера даје,
фризер има бео мантил,
па ме плаши као вампир.

Ај, мене моја мајка за шофера даје,
шофер вози у даљину,
меће цуре у кабину.

Сви бећари жене отерали,
моја мала, моја дама отишла је сама.

Мене мајка за орача даје,
орач оре,

биће 'леба за нас двоје.

Сви бећари жене отерали,
моја мала отишла је сама.

(Кад заврши с песмом, монах-певач се клања према монасима (не према публици!), они му громко аплаудирају, смејући се без престанка, док музиканти и даље свирају. Онда се монаси хватају у коло, па играју на обали.)

Могуће је да се та раскалашна музика чула и у манастиру, па игуман због тога излази у башту. Иако је погледао према врбаку, он се не мршти нити се противи, него прилази оближњем дрвету крај конака да види јесу ли јабуке зреле. Тако остаје нејасно да ли је он изашао напоље зато што је био привучен музиком или због неког другог разлога. Док посматра плодове, он подиже главу као да нешто послушкује, нејсно шта, нешто што нико други не чује.

Монаси се од игре задувају, па поседају по трави, а тада и музичари заврше са свирком. Један од монаха баци поглед на пецарошке штапове у реци и нечему се изненади. Нагне се над реком да што боље осмотри оно у шта гледа.)

МОНАХ-ПЕВАЧ (усплахирено):

Корпа оре реку, браћо,
ено, воду заорала!

(Он показује на предмет којег носи водена струја и који им се, очигледно, приближава. Неколико монаха, не сви, различитих степена радозналости, приђу реци, али се сви одмах зачуде призором којег виде: до њих заиста стиже корпа напознатог садржаја, прекривеног тканином. Публика препознаје корпу са дететом из претходне слике. Сада сви монаси стоје на самој ивици реке и покушавају да штаповима дохвате корпу.)

МОНАХ-ПЕВАЧ (док замахује штапом ка корпи, задихано):

Неко нешто шаље,
неко нешто даје,
неко нешто крије...

МОНАСИ (у метежу, један другом):

Стани, пази, гурај, вади...

(Они некако успеју да извуку корпу на обалу. Пажљиво скидају тканину, која је заправо покривач, и силно се изненаде.)

МОНАСИ (у један глас, шапатам):

Дете!

(Гледају у дете, чуде се.)

МОНАСИ:

Еј, напуштено, бачено, дете, браћо...
остављено, кажњено, еј, нас је нашло...

(Један од монаха потрчи ка манастиру и, угледавши игумана у башти, притрчи му. Нешто му задихано говори, показујући руком на врбак. Игуман нетремице гледа у том правцу. За то време, и даље збуњено изговарајући исте речи а заборављајући на штапове и уловљене рибе, зачуђени, и тим изненађењем умирени као деца, монаси пажљиво носе корпу с дететом према манастиру и игуману.

(Прилазе тако игуману, који, кад угледа дете, не делује да је изненађен, иако подигне главу за ветром, као да жели да достигне онај загонетни звук који је чуо пре кратког времена.)

ИГУМАН:

Бог се не обраћа узалуд,
ни кад децу своју реком шаље.

Бог пред нас ставља знак,
не знамо како слови.

Ал' ,онај ко је чуо',
тражи судбину своју.

Дете Симон зовите,
у живот му уђите.

Дадиљу у селу нађите,
а ви очеви будите.

(Игуман склопи руке за молитву.)

Бог пред нас ставља знак,
и благослови нас.

МРАК

ПРВИ ЧИН

III слика

(На самом почетку сцене, током инструменталног увода, монаси љуљушкају бебу, покушавају да је хране, носе је у наручју. Све се то дешава негде у близини манастирског конака. Током тог увода ниједан други део сцене не мора да буде осветљен. По завршетку увода, цела позорница постаје осветљена и тада се сагледа структура сцене.

Сцена треба да буде подељена тако да се на њој истовремено види неколико призора, али је битно да структура на позорници скоро у потпуности одговара изгледу у претходној сцени:

1. На левој страни, гледано из публике, налазе се манастирска црква и конак, при чему је спољашњи зид на спрату конака, тамо где је Игуманова радна соба, према публици скинут/отворен, па може да се види све шта се унутра догађа. У тој соби Игуман подучава Симона читању, писању и другим наукама.

2. У дворишту конака монаси чисте, беру воће (или грожђе), треба грашак, секу дрва за огрев, итд. То двориште обухвата простор око (и испред) оба здања - цркве и конака -, на узвишици, па све доле до реке. Монаси своје послове обављају континуирано скоро током читавог трајања слике: подељени на групе, они своје радње обављају без престанка. На пример: беру грожђе, преносе га у велике бачве, муљају га, цеде вино, па све опет испочетка до краја слике. Тако и са осталим пословима за које се редитељ определи - избор врсте посла је на њему.

3. На десној страни сцене, не сувише далеко од конака, али ни преблизу, налази се кућица, која је издвојена из села. (Село се ни не види, оно је, на пример, заклоњено брдом.) Током ове слике врата и прозори на кућици су широм отворени, око куће се мувају деца, а испред куће седи Дадилџа и нешто ради, на пример, преде вуну или музе козу.

4. Иза куће, такође са десне стране, али дубље на сцени и више ка средини, а на узвишици (истој оној на којој је (на левој страни) манастир), налази се ливада на којој се деца играју лоптом. Она се добацују, шутирају лопту, мало се препиру, па се мире.

На сваком од та четири плана, тј. у сваком од тих призора радње се одвијају динамично, у понављањима и непрестано, чиме се остварује физичка повезаност свих тих дешавања. Сваки од та четири призора треба уједно да представља и по једно годишње доба, при чему би учење у конаку могло да представља зиму, радови монаха јесен, игра деце лето, а послови Дадилџе пролеће. Тако ће се добити утисак проласка већег броја година, што треба да се прикаже у овој слици. Једина особа која се креће по сва четири поља, тј. призора (а самим тим и кроз сва четири годишња доба), јесте Симон, који се у овој слици претвара од дечака у момка. (На редитељу је да одлучи да ли ће Симона дечака заиста играти неко дете - пошто оно не пева - или ће обе ове Симонове трансформације играти певач.) Током трајања првог дела ове слике Симон час учи са Игуманом, час

помаже монасима, час се игра са вршњацима, а час помаже Дадиљи.

Истовременост визуелних дешавања подржана је и звучном, музичком потпором. То подразумева следеће музичке ситуације:

1. хор монаха

2. Игуманово подучавање

3. игра деце

На тим звучним 'позадинама' одвијају се, у првом делу слике, два главна музичка тока: арија Дадиље и арија Монаха-певача.)

1. МОНАСИ (док раде):

Три су зеца за гувном орала,
Лисица им плугом управљала,
Врана сије, гавран крилом дрља,
Голуб коси, голубица носи,
А пуж гмиже, па на таван диже.

2. ИГУМАН (док подучава Симона):

Симоне, да ти кажем, Симоне.

А је као арханђел,
о акваријуму душâ нам пева.

Кроз Библију Б те води,
бинарни свет предвиђа и машта.

Симоне, да ти кажем.
М од Марса снагу добија,
о вечности снева, их.

Симоне, слушај, да ти кажем, Симоне.

3. ДЕЦА (док се играју):

Лула, лушке,
бере деда крушке,
свима дао једну, две,
а унуку дао све.

Стрина родо, куд се шећеш?
А што главу гордо мећеш?

Кума родо, куд се шећеш?
А што главу гордо мећеш?

Ско'чте, ско'чте, ско'чте сви,
а ти родо полети!

(Пред својом кућом Дадиља седи на столици и преде вуну или музе козу, а око ње трчкарају пилићи. С времена на време дође са ледине (на којој се играју деца) до ње један дечак – њен син - да сиса. Такође и Симон, тада још дечак, у току својих кретања по позорници прилази Дадиљи и сиса.)

ДАДИЉА (док ради):

Да, да, да...
Давала сам и сину и Симону,
греб'ли ме по сисама,
тукли се и боли роговима,
пекло ме је, јој,
више од сина но од Симона.

Видела сам да у њима млеко моје расте,
кроз ноге сину, кроз очи Симону,
срали су по мени захвално,
смрдело је, јој,
више од сина но од Симона.

У главама им млеко прокувало,
више од сина но од Симона,
на језик сину, ла, ла, ла, ла,
на памет Симону, ла, ла,
у понос ме ударило, јој,
мање од сина но од Симона.

Да л' да зато млеко проклињем,
што измешах сина и Симона,
што копиле на срцу ми лежи,
а син псује ме и плује?

(После Дадиљине арије настављају се звучна дешавања на две ,музичке позадине' – песма монаха и песма деце - из којих израста арија Монаха-певача. До тренутка његове арије, он ради заједно са осталим монасима. Па чак и за време арије, он стоји међу монасима, који око њега обављају послове као да он не пева. За то време Симон је међу децом и игра се с њма. Током арије, међу децом расте напетост и она се посвађају. Јасно се види да су најбући противници Симон и Дадиљин син.)

МОНАХ-ПЕВАЧ (*гледа према Симону*):

Скочили у воду,
и зграбили дете,
уплели се у мрежу,
Бог ју је исплео.

Сад је мрежа премала, ла, ла, ла, ла,
искушење нарасло,
до врхова крошњи,
и још више, још више.

Повући се са стазе,
пропустити путника,
у дубину Намере,
само Бог зна куд.

(Свађа између Симона и Дадиљиног сина је све оштрија и окончава се, непосредно по завршетку Монахове арије, тучом њих двојице, у којој Дадиљин син удара Симона песницом у лице. Симон се отргне, пресавијен од бола, погледа у су децу и на њиховим лицима види само изразе мржње.)

СВИ ПРИСУТНИ НА СЦЕНИ И ОРКЕСТАР

(осим Игумана и Монаха-певача, узвикну гледајући у Симона):

Копиле, ле, ле, ле, ле, ле, ле!

(Чим то изговоре, сва збивања на сцени се ,замрзавају': сви остану укипљени у оним положајима у којима су се задесили док су узвикнули ту реч и у тим положајима остану до краја слике. То укључује и Монаха-певача, који једини од свих на сцени не гледа у Симона. Сав тај, највећи део сцене може да потоне у полумрак. Једине особе које настављају да ,функционишу' су Симон и Игуман. Сав очајан од удара и увреде, Симон трчи до манастира и Игуманове радне собе. Док трчи, он са себе скида дечачко одело и ми видимо да он више није дете, већ младић од око 17 година. Игуман га чека, седећи за радним столом, а на основу Игумановог држања током читавог претходних дешавања закључује се да је он очекивао овакав развој догађаја.)

СИМОН (*нестрпљив, очајан, с благим, нејасним прекором, стојећи пред Игуманом*):

Ни једну реч, оче.
Изабрали сте тишину.
А у сновима ми је бука,

тукла се питања,
цвилели одговори.

Не, не рекосте ни реч, оче,
а тишина није имала куд.
Пропевала је кроз лишће,
на прозоре ударила,
будила ме и плашила.

Смете ли и сад да ћутите,
кад тишина пресахла је,
кад се реч о мене обесила,
кад је одговор себи постала
и питање у путоказ премела?

ИГУМАН (*устаје од стола, прилази Симону*):

Да смо те у реци љубали,
не би брже порастао.

Да смо те водом дојили,
не би истину дочекао.

Тишина се сама одала,
одговори беху стрпљиви.

Само река зна ко си,
ал' јој је глас у рибама закључан.

Отплови, Симоне,
ти сам себе негде већ чекаш.

(Игуман стоји веома близу Симону, подигао је руку као да жели да га помилује.)

СИМОН:

Снови то исто кажу,
полазак је спреман.

(Игуман се враћа до стола, отвара доњу фиоку и вади из ње неку кутију.)

ИГУМАН:

Увек је на овом месту
стајао растанак.

Понеси све што си донео
(даје му кутију)
и препознај благослов.

СИМОН (*нестрпљиво отвара кутију, из ње извади мали, златан кључ, загледа га, па затим извади пресавијено писмо, исправља хартију, чита*):

’Какво име да ти дам
кад си дош’о непозван?

Играли се брат и ја,
сам’ да знаш, да не питаш.
Нико није претио,
нико нас раздвојио.

(*Током читања, он постаје све узбуђенији и све потресенији.*)

Стрепели смо брат и ја,
молили смо и плакали,
нико са нама не заплака.

Не дали те брат и ја,
нико нигде да нас прими.
Само те река хоће,
само вода и беспуће.’

(*Очи су му пуне суза, али не плаче.*)

Полазим... Свет је моја стаза...

ИГУМАН:

Пођи, залутати нећеш.

СИМОН:

А која је права?

ИГУМАН:

Потонути нећеш.
Свака је права.

(*Симон клекне, пољуби Игумана у руку, поклони се. Игуман га помилује по глави, задржи руку на његовом темену, па му нежно покаже да устане. Симон устаје и полако натрашке излази из собе, носећи са собом кутију. Кад он изађе,*

и Игуман се ,замрзне‘ у положају у којем се нашао, па читава позорница почне полако да тоне у потпуни мрак. Само једно светло прати Симона. Он излази из зграде манастира, где је успут узео један завежљај (у који је ставио кутију), и долази на сам просценијум (испред ,реке‘ до самог гледалишта). Иза њега спушта се танка, затегнута, сиво-бела завеса. Све осим њега је у мраку. Он хода по ширини просценијума, а могао би и да сиђе с позорнице и хода по гледалишту, увек праћен једним светлом. На танкој завеси, у мраку, постепено се разазнају обриси шуме. Негде ван сцене, са стране, налазе се невидљиви музиканти, који прате Симонову арију о путовању.)

СИМОН (док хода по мраку кроз шуму и беспуће, а прате га музиканти):

Сустигни ме, језо,
ниси ти ни за шта, та, та, та, та.
Изморена, грбава, изморена и грбава,
у беди цвокоћеш, сама, ма, ма, ма, ма.

Где си сад, где си сада?

Прореди се, шумо,
ниси више храбра.
Дуси те нагризају,
а ти плачеш, а ти плачеш сама.

Немаш никог, никог свог.

Уклон’те се, утваре, утваре, утваре,
не знате ни ко сам.
Свађате се цео дан,
па вам је сан немиран.

’Ајде ’ајде, лаку ноћ.

Ошишај се, мраку, лаку, лаку ноћ,
ниси ни одан као некад, лаку, лаку ноћ,
неуредан си и прљав,
нико те се не плаши.

Па ни ја.

(Певајући тако, и ходајући храбро и са чудном, неуобичајеном радошћу, Симон излази из шуме. Тада се подигне сиво-бела завеса и сцена бива осветљена као да је праскозорје. У долини крај пута спава кућа, око којих труне много старих, неупотребљивих аутомобила. Покрај куће је гаража са радионицом поред које је

вазан пас. Он је узнемирен, али не лаје. Симон му прилази без страха, помази га, приђе радионици, завири унутра и уђе. Намести се у једном удаљеном, скровитом углу и заспи.)

МРАК

IV слика

(На сцени се, постављене једна до друге, виде унутрашњости двеју зграда: Аутомеханичарева куће десно, и, мало даље, лево, његове гараже. Између те две зграде је бунар и оскудна баштица са понеким случајним цветићем и једним дрветом за којег је свезан пас. Пред гаражом су аутомобили, а у гаражи алат, стари резервни делови, крпе и сламарица на којој спава Симон. У трави, невидљиви, леже и дремају музиканти. Јутро је. У кући, која је неуредна, мала и прљава, постоје две просторије: соба на десној страни и кухиња на левој, а из ње се излази на двориште. Између кухиње и собе нема врата, само нека завеса. Цео простор те куће треба да оставља утисак тескобе и запуштености, дуванског дима, зноја и алкохола. Аутомеханичарева жена у кухињи пере судове и пуши, док њен муж спава и хрче у соби. Између краја претходне слике и почетка ове протекло је неко време, можда неколико месеци или пола године.)

ЖЕНА (док пере судове, намриштена):

Исцеди ноћ
у ракијске чаше,
попије их стотину.
Целу ноћ за једну ноћ.

(Одлази у собу до кревета и буди мужа, дрмуса га. Он се мрда, мешкољи, окреће на другу страну.)

Исповраћа мућак
у собу ову,
избалави сан.
Целу собу за један сан.

Надима га бес,
подиже му руке,
баца их по мени с треском.
Целу мене за један бес.

(Поново одлази да буди мужа, па се враћа и ставља лонче воде на шпорет. Намерно џангрља судовима гласно и непажљиво да би иритирала мужа. Аутомеханичар се протеже, усправља се, па седи у кревету, зева, трља очи, чеше

се – тешко му је и да седи и да устане. У исто време Симон се хитро дигне са сламарице у гаражи, истрчи у двориште, умије се на бунару, па крене ка кући.)

Крвари ноћ,
повраћа зора,
слинави јутро.
Цео дан за сваки дан.

(Симон улази у кућу, пажљив је, смеран.)

СИМОН *(говори Жени):*

Да помогнем, шта треба?

ЖЕНА *(и даље бавећи се око шпорета и судова; нејасно је да ли говори мужу или Симону, не гледа ни једног ни другог):*

Не кењај, не дави,
не гуши, не гњави...

(Симон ипак прилази столу, па узме да поставља за доручак. Аутомеханичар устаје, обува старе, изношене папуче, па, у дугачким гаћама, пође кроз кухињу ка дворишту да се умије. Мамуран је, мрзовољан, тешко хода. Пас, који је дотле затезао ланац не би ли провирио у кућу и можда добио неку коску, чим угледа Аутомеханичара, побегне под дрво, склупча се и прави се да дрема.)

АУТОМЕХАНИЧАР *(док иде кроз кућу и ка бунару, Жени):*

Још ни крмељ нисам извадио
а ти ме за језик вучеш.
Није ти доста било,
'ош опет да ударам?

(Симону)

Око сукње ти се моташ,
ђубре вашљиво.
Нисам те у службу зато уз'о.

(Удари га по глави. Дође затим до бунара, почне да се умива, пљује около, спази пса.)

А тебе ћу разапети
да буве не скупљаш.
Смрдиш више и од мене.

(Брише се неким отрцаним пешикиром, гледа по дворишту, с мрзовољом посматра кола што чекају на поправку. За то време Симон помаже у кухињи.)

СИМОН (*Жени*):

Видео сам белог зеца,
протрч'о кроз башту.

ЖЕНА (*осорно*):

Ћут' будало,
не забадај нос, не, не, не.

АУТОМЕХАНИЧАР (*улази у кућу и седа за сто, Жени*):

Сланине дај, и јаја,
мешина ми зева.

(*Симону*)

А ти се губи,
у штенари ждери.

(Жена му даје храну, он једе халапљиво, мљацка, подригује. Симон узме парче хлеба, излази пред кућу, седа на праг, једе. Жена седа за сто, пуши.)

ЖЕНА (*дрхтавим гласом*):

Ако хоћеш у град, треба да...

АУТОМЕХАНИЧАР (*лупи руком о сто*):

Не сери док једем! Немам пара, не дам, не!

(Лупи песницом о сто. Жена изађе пред кућу погнуте главе, па седне поред Симона. За то време Аутомеханичар облачи радничко одело и обува ципеле.)

ЖЕНА:

Чему овај дан?
Чему зец и јабуке?

СИМОН:

Време је као река,
увек нову воду носи.

(Аутомеханичар излази из куће. Кад се појави на прагу, Жена и Симон устају да му начине места. Он вуче Симона за уво до гараже. Аутомеханичар и Симон поправљају кола. Жена остаје још неко време да седи на прагу, милује пса, загледана у неодређену тачку. Све троје певају истовремено, текстови им се мешају, комбинују и понављају - трио.)

АУТОМЕХАНИЧАР:

Дотрајале гуме старе,

расцопан фар.
рђа на лицу.

ЖЕНА (*док милује пса*):

Упишано моје цвеће,
бљугава кафа,
подеран веш.

СИМОН (*док помаже Аутомеханичару*):

Зраци на лишћу,
насмејан прозор,
ветар перје носи.

(Аутомеханичар и Симон су поправили нека кола и терају их пред гаражу. Жена је ушла у кухињу, кува и брише плочице, тањире... У једном тренутку, изненада, са пута скрену ка кући нека кола и зауставе се пред гаражом. Из њих излази човек у светлом оделу и са тамним сунчаним наочарима, па се упути ка Аутомеханичару и Симону.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА (*збуњено и извињавајући се*):

Тражим... једну жену младу...
не знам име, побегло, сакрило се...

АУТОМЕХАНИЧАР (*говори осорно*):

Нема овде такве...

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

...Залутала, непозната, из далека...

АУТОМЕХАНИЧАР (*грубо виче*):

Терај кола, губи се!

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

Ал', тражим једну жену младу...
не знам име, побегло, сакрило се...

АУТОМЕХАНИЧАР (*грубо*):

Чујеш, нема овде такве...

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

...Залутала, непозната, из далека...

АУТОМЕХАНИЧАР (*грубо виче*):

Ма, терај кола, губи се!

(Човек збуњено уђе у кола и оде. Сунце залази, Аутомеханичар одлази на бунар и пере руке. Жена извирује из куће.)

ЖЕНА:

Идеш курве да вабиш?

(Аутомеханичар прође поред ње и гурне је тако снажно да она падне.)

ЖЕНА:

Згњечиће те као буву
кад ти паре исцуре
и говна им твоја остану.

(Аутомеханичар скида раднички комбинезон и облачи неко свечаније одело, једино које има. Нервира га женино звоцање, па је шућне. Она заплаче, а он без оствртања изађе из куће. За то време Симон је спремио сав алат у гаражи, умио се и опрао руке. Крене ка кући. Кад прође поред пса, пас се тргне из дремежа.)

ПАС *(прате га музиканти, који су све време лежали у трави, невидљиви):*

Нисам хтео да овако буде,
ал' све од живота
у овај теснац стаје.

(Симон угледа Жену на поду, приђе јој, подиже је на столицу, стави јој влажне крпе на лице, сипа јој у тањир чорбу, нуди јој да једе. Једу.)

ПАС:

Исте псовке слећу у тањире,
нико да их прогута.

(Мрак је сасвим пао, Жена и Симон вечерају.)

ЖЕНА *(кроз сузе):*

Само једна ноћ мирна да ми је,
само једна ноћ без батина да прође.

СИМОН:

У гаражи тишина грехе дана побија.
У гаражи мркла ноћ од зла брани се.

(Жена и Симон устају од стола, одлазе ка гаражи и улазе у њу.)

ЖЕНА:

Само једна ноћ мирна да ми је,
само једна ноћ без батина да прође.
Само једна ноћ без вике, без бљувања, без туче.

СИМОН:

Овде и шишмиши тепају,
мраку стражу чувају.

ЖЕНА:

Само једна ноћ...

(Симон пушта Жену да легне на његову сламарицу, даје јој своје ћебе, а он легне на неке гуме. Све утоне у тишину. Ноћ.)

ПАС (*наставља своју песму*):

Исти ударци кичму сламају,
исте кости коче се у грлу,
иста дрека свест ми цепа,
а ланац нема браве, ни кључа.

(Аутомеханичар се пијан враћа кући и затиче је празну. Од беса баца столице по кухињи, разбија флаше о зидове. Излази у двориште, бауља по њему, па крене према гаражи. За то време одвија се даље арија Пса, прекидана виком Аутомеханичара.)

ПАС:

И последњу свећу згазиће сада,
па нико неће знати
да смо сасвим слепи.

АУТОМЕХАНИЧАР (*виче*):

Излази, курво! Где се кријеш?

(Долази до врата гараже и лупа по њима.)

ПАС:

И све стазе затрећемо, затрећемо,
путокази отпашће сами.

(Аутомеханичар развали врата гараже, па гурне Симона, који је покушао да га задржи. Жена се скрива испод неког стола.)

АУТОМЕХАНИЧАР:

Где си, курво?

(Приђе столу, одгурне га, па обема шакама зграби Жену и крене да је бије где стигне – свуда по телу, по глави.)

АУТОМЕХАНИЧАР *(виче)*:

Убићу те!

ЖЕНА *(вришти)*:

Бежи, Симоне, бежи, ај!

(Симон устане, изјури из гараже и отрчи, не осврћући се, на друм, где се изгуби у мраку.)

ПАС *(док из гараже допиру урлици Аутомеханичара и врисак Жене)*:

И онда питаћемо се где смо
и молити Бога да помогне,
а нећемо знати
да не постојимо више.

МРАК

V слика

(На позорници се налази усамљена кућа, смештена на неком пропланку. Као и у ранијим сликама, ни ова кућа нема зида према публици, па се види шта се унутра дешава. На узвисини, мало изнад куће, пасу краве, у дворишту и око куће козе. Мало даље од куће, улево, налази се штала. На брду изнад куће је густа шума. Испод шуме пролази путељак, који завија око куће, па се губи на низбрдици, у левом доњем крају позорнице. На почетку сцене Симон носи сено на вилама и слаже га у стог, а Баба седи пред кућом и плете.)

СИМОН:

Исцртала баба
по ораху сунце,
па оно засијало,
земљу у жито претворило.

Тако чини баба
и са зимом, и с пролећем,
мéне ковитла вретеном,
путнике чека да наиђу.

БАБА:

Бери, Симоне, глогиње,
да лечимо грозницу,
да терамо приштеве.
Бери, бери, Симоне.

СИМОН:

И ја чекам
да време сазри
и попада по мени
као јабуке.

БАБА:

Ал' Симон само камилицу бере,
па ми пева, па се смеје.
Нема равног мојој тројици,
нема равног мојим курјацима,
ах, мојим биволима,
мојим лабудовима, их.

Да л' ће икад доћи,
па да кућа скочи?

СИМОН:

Не знам да л' зри,
ил' само вид ме вара,
заврнут у сузи,
испакан у тами.

(Сунце залази. У једном тренутку, изненада, на путељку се појаве кола, која скрену ка кући и зауставе се. Из њих излази човек у светлом оделу и са тамним сунчанам наочарима, па се упути ка Баби и Симону.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА *(збуњено и извињавајући се):*

Тражим... једну жену младу...
не знам име, побегло, сакрило се...

БАБА:

Е, да је једна макар,
а ја три би'хтела.

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

...Залутала, непозната, из далека...

БАБА:

Ех, да ми хоће доћи...

(Баба устаје и улази у кућу, а Човек се збуњено осврће око себе, покушава да добије одговор од Симона, али га Симон скоро и не примећује, терајући стоку у шталу. Зато Човек уђе у кола и оде. Баба затвара прозоре и врата, и почне да припрема вечеру. Тада се из даљине зачују неки гласови и весела музика. Баба то не чује у први мах, али Симон чује на се, из обазривости, сакрије у шталу док не види шта се догађа. Три Бабина сина, уз пратњу музиканата, спуштају се камионом ка кући. Сва тројица пију, у рукама им флаше ракије. Један од њих вози, а остали седе на приколицы без цераде, заједно са музикантима. Вичу и певају. Они би требало да буду различити по свом физичком изгледу, да буду немарно обучени, као људи који о себи мало брину.)

ТРИ СИНА:

Устај, мајко,
врата отварај!
Три године нас чекала,
три године гласа од нас не добила.

Не водимо
ни снајке ни унукe,
нисмо луди,
наша младост краја нема.

(Пошто су се већ приближили кући, њихова је песма гласнија, па Баба изађе на врата. Они зауставе камион пред кућом, па певајући и даље, пођу ка вратима. Баба у полумраку не може одмах да их препозна.)

БАБА:

Ко то зове?
Ко памћење моје мути?

СИНОВИ:

Три курјака,
три бивола,
три нежење.

БАБА:

Је су л' моји
ти курјаци, ти биволи и нежење?

СИНОВИ:

Нас смо три,
а једна нам мајка.

(Синови и Баба се грле и љубе, синови подигну Бабу, па је преносе с руку на руке, играју с њом уз необуздану свирку музиканата.)

СИНОВИ *(кад су се испоздрављали и наиграли):*

Глад, мајко, крче црева,
дуг је пут, ни пара ни блага,
сироти били, сироти остали.

БАБА:

Нахранићу ја бекрије,
напојићу нежење.

(Улазе у кућу заједно са музикантима. Баба у кухињи спрема јело, а синови, пошто су ставили флаше ракије на сто, ходају по кући, загледају детаље не би ли видели шта се у њиховом одсуству променило. За то време, Симон се искраде из штале, па стоји испред прозора куће да слуша шта се унутра догађа. Он Бабине синове види први пут.)

ПРВИ СИН *(с лажном ганутљивошћу):*

Тешко ти је самој,
зиме чамотне,
лета кључала...

(другој двојици)

Има л' баба пара?
'Оће ли дати?
Да л' ће дати?

ДРУГИ СИН *(Баби, исто као и Први син):*

Патила и плакала.
Где сте, синови,
где сте, снаје?

(другој двојици)

Кладионицу не спомињи,
Нека мисли да у граду кола купујемо.

ТРЕЋИ СИН *(Баби, исто као и претходна два):*

А краве гледају,
чуде се и оне.

(другој двојици)

Ил' прстење снајкама,
ил' телевизор.

БАБА:

Ту је момак један,
ћутљив и вредан,
он мајци помаже,
ништа заузврат не тражи.

СИНОВИ (*изненађени, љутити, са бесом*):

Момак, момак, момак...
Ти овде неког имаш?
По кући нашој он се врзма?
Око тебе он се шуња?
Стару жену поткрада?

Ти нас ниси сама чекала?
Неко ти је сузе брисао?
Неко хоће нас да замени?
Неко хоће да се бије?
Да се рве?
Да се боде?

(Чим спази реакцију синова, Симон отрчи у италу по свој завежљај, спусти се трком на друм и нестаје у мраку. Синови излазе из куће да траже Бабиног момка.)

БАБА (*покушава да их задржи*):

Не, децо, навод је он...

(Синови излазе из куће, разјарени. Унезверено се мувају по дворишту, осврћу се око себе галамећи, одлазе у италу, траже Симона.)

СИНОВИ:

Пребићемо, сатрећемо,
сломићемо, убићемо, о, ај!
Не дамо кућу!
Не дамо мајку!
Не дамо земљу!
Тројица смо, јачи смо!

(Одједном, нагло читава та њихова ситуација остаје без тона, „занеми“. Они и даље гестикулирају, отварају уста, траже Симона, али се ништа од њихове буке не чује. Уместо тога, изнад свега тога, озвучена, чује се Симонова песма.)

СИМОН (невидљив):

На путу мом,
ножеви и клетве, ах,
стижу ми к'о дарови.

На путу мом,
тајна још ћути
стрпљењем које паги.

На путу мом,
храброст чека у бусењу,
а сузе корита не налазе.

МРАК

VI слика

(Цик зоре у бараци циглане у једној варошици. Радници спавају у креветима на спрат, стешњени у једној просторији. Међу радницима је и Симон. Као и у претходним сценама, барака нема зида према публици. Изван бараке, нешто даље, димњак циглане, а још даље виде се обриси варошице. Надзорник отвара врата на зиду бараке наспрам непостојећег зида, застаје на вратима и звижди у пиштаљку. Радници се буде, устају, полако се и невољно облаче.)

РАДНИЦИ (И СИМОН):

У луковима капака
бургија сунца усељена,
ненаспавани сан протерује.

Глина је стрпљива, калупи зевају,
пећ се облизује.

Умор ће на цигле да се наслони,
и у огњу прегори
и нарасти још више.

(Радници и Симон завршавају са облачењем и мрзовољно излазе из бараке - одлазе на умивање. Надзорник остаје у бараци, укључује телевизор. На програму су вести, па он мења канале. Зауоставља се на каналу где свира музика. Публика са екрана препознаје музиканте из претходних сцена. Обучени су у дречаву одећу, певају и свирају.)

МУЗИКАНТИ *(са телевизора)*:

Ко ти даде усне младе,
кад за њих сада пара немам?

Празан је новчаник мој,
а срце још више, јој.

Град врштити, ја се смарам,
срце моје повраћа, дан је предуг.

Лове немам, куће немам,
бити клошар, мој је сан, хо-хо-хо.

(Надзорник шета по просторији, прегледа кревете, ствари, завирује под мадраце и јастуке, проверава да ли је неко од радника нешто украо, да ли неко нешто скрива, али загледа и у њихове личне ствари, у новчанике, фотографије, писма.)

НАДЗОРНИК:

Синоћ љубили фотографију,
а звиждук им сан пресекао.
Загочене у сну,
девојке осуђене на заборав.

И мене звиждук пресеца,
и моји снови чуче у забораву,
цигле ми се по грбачи слажу,
а само глинене лутке осмех нуде.

(Долази до Симоновог кревета и обазриво загледа све што је на њему и око њега.)

Нашла се циглана Симону на путу,
а кренуо далеко, дубоко.

(Узима Симонове ствари, загледа их, њуши.)

Цигле пече за тројицу,
тишину чува за десеторицу,
а тајна му глином јеца,
радознаност зачикава.

Ништа открити нећу,

ништа пронаћи, повући.
Јер његов пут одваја се чудно, у мраку,
а наш остаје ту, у месту,
са згужваним сликама девојака.

(Радници се враћају у бараку. Међу њима се одвија бучна расправа. Симон не учествује у расправи.)

ПРВА ГРУПА РАДНИКА:

Фолиранти! Забушанти!
С наших леђа 'лебац кусате!

ДРУГА ГРУПА РАДНИКА:

Улизице! Пизде! Нисмо слепи! Симон риља за све вас.

ПРВА ГРУПА РАДНИКА:

Забушанти! Ленштине!

ДРУГА ГРУПА РАДНИКА:

Улизице! Доушници!

НАДЗОРНИК (*љутито*):

Шта се дерете?! Пожури на пос'о!

(За то време радници се споро довлаче до својих кревета. Сваки нешто чепрка по својим стварима, никако да крену у циглану.)

ЈЕДАН РАДНИК (*забринуто*):

Нема мог новчаника! Људи! Неко ми је паре украо!

ЈЕДНА ГРУПА РАДНИКА (*која не мора да буде иста као малопређашња тзв. Прва група; било би добро да се хористи овде раздвоје, па да групе не буду састављене од истих певача као и приликом њихове свађе*):

Лупаш! Лажеш!

ДРУГА ГРУПА РАДНИКА:

Негде си склонио, свезао, негде сакрио!

ЈЕДАН РАДНИК:

Ма, нисам, нисам! Овде има лопова!

НАДЗОРНИК:

Не сери!

ДРУГИ РАДНИК:

Да није Симон? Види само како ћути!

ГРУПА РАДНИКА *(која треба да се разликује од претходних група по певачима):*

Он је! Не би тол'ко радио да му пара не треба!

ДРУГА ГРУПА РАДНИКА:

Не, не верујем!

ПРВА ГРУПА РАДНИКА:

Ма, укр'о је!

(Обе групе почињу да се приближавају Симону, који се налази крај свог кревета, близу врата. Сви су разјарени. Симон чкиљи и прати развој догађаја.)

НАДЗОРНИК *(виче):*

Хеј, стани! Шта вам је?! Овде се не краде! Марш у циглану!

ПРВА ГРУПА РАДНИКА:

Краде, краде! Да линчујемо Симона!

НАДЗОРНИК *(виче још јаче):*

Доста! Марш на пос'о!

(Упркос његовом покушају да чак и физички спречи напад на Симона, радници га одгурују и прилазе Симону. Симон не чека да постане сувише опасно, него узима завежљај, потрчи ка вратима и излети напоље. Сви радници јурну за њим и настане општа пометња уз гурање, вику и псовке. На телевизору и даље свирају безбрижни музиканти.)

РАДНИЦИ *(сви):*

Држ' га! 'Ватај лопова! Не дај! Трчи!

(Они су гурнули и оборили Надзорника, па су у трку за Синомом. Али, Симон им је умакао. Сцена се потпуно замрачи, само једно светло прати Симона, задиханог, уплашеног, исцрпљеног, малаксалог.)

СИМОН *(ужурбано ходајући, а за њим каскају музиканти, као да су искочили из телевизора):*

Нисам ни крао,
ни снагом се разметао.

Ал' до мене лепа реч тешко стиже,
ње за мене нема - изгубљена, ненађена.

(Симон наиђе на оног Човека из аутомобила. Човек га гледа, хоће нешто да му каже.)

СИМОН *(и даље ходајући):*

Знам да је тражиш. И ја је тражим.
Моја се зове Доброта. А твоја?

(Симон оставља Човека за собом и хода даље. Јутро га затиче на улицама неког града. Он се шћућури крај улаза у неку зграду и стане да проси. Пролазника је врло мало и они се не базирају на њега.)

СИМОН:

Можда наћи доброту
није задатак упорности?

Можда се у њу треба претворити,
па научити како у њу претворити друге?

Можда желети доброту
није задатак јаве,
већ просањаних ноћи?

Где је таква моја ноћ
чији ће сан претећи у живот?

МРАК

ДРУГИ ЧИН

VII слика

(Први део ове слике одвија се у пекари, односно у делу пекаре где се пече хлеб, где су пећи. У просторији су, поред пећи, столови на којима се налазе умешене неиспечене векне, као и столови на које се слажу испечени хлебови, а такође и гајбе у које се хлебови ређају. Наспрам публице су улазна врата у ту просторију. Радници су у белим радним комбинезонима, имају лопате за стављање векни у пећи. Сви су зајапурени, ознојани, брашњавих лица и руку, засуканих рукава. Симон пече хлеб заједно са осталим радницима.)

ПРВИ ПЕКАР (*викне*):

Ево још пацова!

(Он покаже на пацова који је протрчао поред њега.)

ДРУГИ ПЕКАР:

Удари га!

(Први пекар узима неку оклагију, па појури за пацовом који тражи излаз.)

ПРВИ ПЕКАР (*виче*):

Губи се одавде, гаде мали!

(Неколицина радника даде се у потеру за пацовом.)

ГАЗДАРИЦА (*чувши буку, улази у просторију са пећима*):

Доста, нерадници, доста!

Доста, пропалице,

има да се ради!

Меси тесто, слажи у пећ,

одма' сада, еј!

Одма'!

(Радници се враћају на своја места. Газдарица се шетка између њих, контролише их како раде.)

ПРВИ РАДНИК:

Мрзим гамад!

СИМОН (*за себе*):

А где да спавам ноћас,

а где сутра,

где да спавам?

Наћи ће се нешто,

места има овај град.

Велика је ова земља,

огромна је...

ГАЗДАРИЦА (*кад је пришла Симону, са поверењем*):

Не гледај на ове...

(са благошћу према Симону):

Уморни су, вуку се,
ти остани вредан.

СИМОН:

За малу помоћ да питам,
ако може.
Избацио ме газда.
Остао без собе...
Негде да се спава ноћас...

ГАЗДАРИЦА:

Смислићу нешто...
Има неких мадраца у спремешту,
има неких душека...
То је само за ноћас.

СИМОН:

А сутра?
(гледа је нежно, дирљивим погледом, упорно)
Нека собица?
Малу помоћ,
да се прспава ноћ,
да се прспава ноћ, ноћ...

ГАЗДАРИЦА:

Мислиш ли ти да ћеш се спасти самоће?

СИМОН:

...ноћ, а сутра можда,
сутра нека собица, собица...

ГАЗДАРИЦА:

Усамљеност је овде зараза.
Труну људи по глумим собама,
од пића, од смрада и јада,
од пића, од смрада и јада.

СИМОН:

Малу помоћ тражим ја,
да ми не буде све црно, чемер и јад.

ГАЗДАРИЦА:

Даћу ти неке адресе сутра,

па нек' ти је са срећом, јаднице.

(Одвоји се од Симона и наставља контролу радника.)

Меси и испеци,
меси и испеци,
испеци...

(На сцену пада мрак. Светло обасјава само Симона, који, с папирићем у руци, на коме је написана адреса, одлази да тражи стан. Он хода неко време, па се зауставља пред неким вратима. Симон позвони на улазно звоно. Из мрака се чује Анин глас.)

АНА *(тромо иде ка вратима; поново звоно):*

Да, да, долазим...

(Незаинтересовано отвара врата. Ана је лепа жена, али запуштена, склона пићу. Обучена је у кућну хаљину, коса јој је немарно причвршћена шналама, носи кратке зелене чарапе и излизане папуче, пуши.)

СИМОН *(љубазно):*

Ја сам...

АНА *(изненађена):*

А, ти си тај, а, ти си тај...

СИМОН *(снебивљиво улази):*

Мене послала...

(У том часу светло обасја просторију у којој су се нашли. Као и у првом делу сцене, и ова просторија заузима читаву позорницу. То је скромно намештен стан, са једним каучем и ниским столом, неколико старих, дрвених фотеља, једним креденцом са стакленим витринама у којем су неке фотографије, телевизор.)

АНА *(са пријатним смешком):*

Није, није рекла да си млад...

СИМОН *(снебивајући се и даље):*

Симон, Симон...

АНА *(радознало):*

... и да имаш плаве очи. Најважније заборавила је.

СИМОН:

Ја сам из...

АНА (*нагло мења расположење, постаје блага и нежна*):

Ниси дуго овде, још миришеш на детињство.

СИМОН:

Тражим...

АНА:

Одакле осећај да се знамо?

СИМОН:

Плаћаћу редовно...

АНА:

Да л' због очију, очију... ил' свежег радничког зноја...

СИМОН:

Довољна је мала соба...

АНА:

Сећање је старије од нас.

СИМОН:

... хитно ми је, хитно ми је...

АНА:

Никад те нисам видела, а знам те.

СИМОН:

...Већ од данас... Имам само један завежљај...

АНА (*њена реакција је сасвим прешла у заљубљено одушевљење*)

... Створила те уобразиља, створила те моја уобразиља...

СИМОН:

...ту је, испред, ту... Да ли могу да уђем и да останем и да останем?...

АНА:

Дошао си, дошао си, остани..

(Покаже му руком да уђе у собу, а сама пође до креденца, узима флашу вискија)

и чаше. И даље несигуран, Симон одлази у ходник по завежљај, па се враћа и седа на фотељу. Ана му пружа чашу. Симон је узима, не зна да ли да устане или да остане седећи. Куцају се чашама.)

АНА:

Да л' је тамо јесен плачнија нег' овде?

(Позорница поново пада у мрак. Ноћ је, Симон спава у кревету. У полумрачну собу улази Ана, на себи има прозирну спаваћницу, а на лицу маску заводнице, седа на кревет, милује Симона и буди га. Он се не опире, допушта да му Ана на лице стави маску мачо заводника. Ноћ проводе у љубави. Позорница поново нестаје у мраку.)

(Јутро затиче Ану како спрема по стану. Она више не изгледа запуштено: уредила је косу, носи лепшу хаљину, најлон-чарапе, једино су јој још на ногама оне излизане папуче. Ана повремено седне да се одмори и повуче неколико димова цигарете, коју пуши док ради. Бришући прашину (или усисавајући), Ана уђе и у Симонову собу – врата од те собе ионако нису затворена – па настави и тамо са својим послом. Помери Симонов завежљај да би очистила иза њега и тај јој завежљај одједном привуче пажњу. Она одложи крпу (или усисивач), отвори Симонов завежљај и полако, као из досаде, почне да претура по његовим стварима. Не тражи ништа конкретно, него само претура из женске радозналости. Тако претурајући, наиђе на издање Библије. То је заинтересује, она отвори књигу и загледа се у слова као да их чита – она их заправо чита! Листајући по књизи, она наиђе и на неке хартије. Посебну пажњу привуче јој хартија упакована у коверту. Она је ослободи коверте и почне да чита. Већ после неколико речи, дакле, готово одмах пошто је почела да чита, њено лице се промени, читаво тело јој се згрчи, очи избече, сумануто настави да чита као да не верује ономе што тамо пише и наједном почне да вришти. У стању очаја, згрчена, она пада на под, наставља да плаче и стење. После неког времена, не испуштајући хартију из руке, а немајући снаге да се исправи, она пузи до дневне собе, и даље плачући. У соби се придигне тек толико да насне себи пиће у велику чашу, опет се скљока на под, налива у себе алкохол, пали цигарету. Поново чита хартију, поново је облива талас очаја, али она остаје у полулежећем положају, пије из чаше, а кад се чаша испразни, пије из флаше, унезверена, нервозно пуши. У том стању затиче је Симон, када уђе у стан. Одмах јој притрчава.)

СИМОН (изненађен):

Ана! Шта ти је?

(Ана као да је без свести, Симон је дрмуса да би дошла к себи.)

АНА (с напором, као да је пијана):

Даље! Даље од мене,
не додируј ме,

распашћу се,
не мучи ме,
иди...

СИМОН:

Али, зашто, зашто, зашто?

АНА:

Унео си кофер у моју курвинску собу,
ништа ниси знао, ништа тражио.
Ископала сам очи и себи и теби,
да боље видимо бездан око нас.

(Симон примети хартију поред Ане, препозна је, али и даље не схвата о чему се ради.)

СИМОН:

Откуд ово? То је моје... *(креће да јој узме хартију)*

АНА *(измиче се)*:

Хоћеш да се спасеш?

(иронично се смеје, па затим озбиљно, као са осветничким тоном у гласу)

Е, па слушај шта је чије:
Ја сам писмо писала,
ја сам дете оставила,
ја сам те у кућу пустила,
ја сам у твој кревет легла.

СИМОН *(збуњен)*:

Ко?

АНА:

Ја сам те у оном блату родила,
ја те у себи закопала,
ја сам се курвала,
ја сам сина објახала.

СИМОН *(помаже јој да устане)*:

Глупости, лажи, превара...

АНА *(отме му се, гурне га и викне показујући на хартију)*:

Ниси веров'о да ме нема, да ме нема,
ево ме, гледај ме, гледај!
У огледалу твој лик поред мога,

ево нас, не заборавило се.

СИМОН (*престрављен, испусти је и стане као укопан*):
Не...

АНА (*суздржавајући плач, тишим гласом*):

С тобом сам
заволела прву јутарњу цигарету,
(*приближава му се као да хоће да га додирне*)
заволела да чекам твоје кораке,
да перем твоје кошуље.

(*одмиче се од њега*)

Ал' боље да ме цигарета угушила,
да су ме у бело робље послали,
да сам се о кошуљу обесила,
него што сам тебе, тебе, тебе...

(*опхрва је грозничав јецај*)

(*Симон крене да је помилује, па се предомисли, устане, згрануто гледа око себе, гледа и у њу, устукне, као од страха, пође уназад ка улазним вратима, налети на њих, отвори их и безумно излети из њих, остављајући их широм отворена.*)

АНА (*викне за њим*):

Симоне... (*пада на под*)

МРАК

VIII слика

(*Симон лута непознатим, нејасним пределима, сам. Зарастао је у косу и браду, прљав је, подеране одеће. Он хода, посрће, пада, диже се, наставља бесциљно. За време његовог лутања, невидљив хор прати његов пут.*)

ХОР (*невидљив, иза сцене*):

Симон, Симон, Симон, Симон, Симон...
Ниси више ту.
Пропињеш се
а нестао си.
Исплажено трајање
и парчићи пута,
ла, ла, ла, ла, ла

пред тобом, под тобом,
пред тобом, под тобом.

(Тако лутајући, Симон дође до неке реке, а крај реке угледа колибу. Он закуца на врата, али му нико не отвори. Он гурне врата, она се отворе, па он ступи у кућу, у којој је испрва потпуни мрак. Али, одједном се, нагло, упале светла, па се у кући укажу Рибар и његова жена, који се веселе са својим гостима, уз пратњу музиканата, јер испраћају сина у војску. Они једу, пију и певају. У почетку нико не примећује Симона.)

РИБАРЕВА ЖЕНА *(седећи за столом, пијући и веселећи се):*

Киша иде, ветар дува,
лепа Соса на чардаку спава.

Каплар Марко на пенџеру буди:
Душо, Сосо, отвори ми врата,

РИБАР, РИБАРЕВА ЖЕНА:

Покисну ми руво региментско,
што је мени регимента дала.

РИБАР, РИБАРЕВА ЖЕНА И ЊИХОВИ ГОСТИ:

Фајфер свира, таламбаси ударају
дошло време да се у марш крене.

(У једном тренутку Рибарева жена примети Симона како стоји крај врата, па му приђе. Остали настављају с песмом и весељем, не базиру се на Симона.)

РИБАРЕВА ЖЕНА *(Симону):*

Убоги човече,
не тугуј, не плачи.
Дођи с нама,
попиј вина, певај.

СИМОН *(споро, скрушено, тихо):*

Хвала сестро,
ја нисам за песму.
Јаму тражим
да се њоме оденем.
Има ли јама
у овим брдима,
има ли чељусти земље
што чекају?

РИБАРЕВА ЖЕНА (*зачуђено*):

Горе су све саме јаме,
чудни човече.
На оном брду изнад реке
где се легу двоглаве птице
и рађају црвени вукови.
Шта ћеш тамо?

СИМОН:

Да утонем у глиб црвене земље.
Да ме прогута, сажме, усиса.
Хвала ти, сестро.

РИБАРЕВА ЖЕНА:

Бог те чувао, страшни човече.

СИМОН:

Само Бог чува.

(Симон се поклони и изађе из куће. У том часу кућа поново постане мрачна. Симон погледа у брдо које му је показала Рибарева жена и упути се тамо.)

МРАК

ИНТЕРМЕЦО

(Из мрака се постепено оцртавају обриси брда, обраслог ретким шибљем, на чијиј се једној бочној страни налази уска јама у којој се нешто налази. Испрва није могуће да се види шта је то у јами, али се мало касније разазнаје Симонова глава потпуно зарасла у косу, тако да се стиче утисак да је и та коса део жбунастог и травнатог растиња. Јама и Симонова глава виде се из близине, као да се посматрач сасвим приближио. Током трајања музичког интермеца светлост се постепено појачава све док не постане бљештав приказ у који се тешко гледа. Онда све нагло нестаје у мраку. Из тог мрака постепено ће се развити осветљени ентеријер прве слике 3. чина.)

ТРЕЋИ ЧИН

IX слика

(Прошло је много година, можда више од 50. Један стари Човек, у коме публика препознаје онога који је у I чину тражио младу девојку, лежи у постељи, тешко болестан. Он у постељи, подигнут на високе јастуке, дрема. Поред кревета је сточић са водом, марамицама и лековима. У соби, која је једноставно намештена, са орманом и неким столицама, прозор је отворен, па Човек, с времена на време, гледа у прозор, у небо.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

Изнутрица бела
скупљена у гужву,
цепа мој мир,
отима ми време.

Прегореле су свеће
што су се њихале преда мном,
и утрнули су жишци
утуљују наду.

Тело чека распрснуће,
а ум може само да се подсмева,
сам себи,
сам себи.

Гнусно је нестати
памтећи све
и чувајући слабост
за неки будући свет.

(Човек заспи. Кроз отворен прозор улети у његову собу Птица жуна и слети му на кревет.)

ПТИЦА ЖУНА:

Ти мислиш, цикл-цакл,
да из ове собе можеш само у мрак.
Ха, јер не видиш далеко,
јер не чујеш тихо.

А свет се сваког часа
претвара у тајну,
и не можеш је стићи,

нити обгрлити.

Ти не знаш
да на брду једном
човеку једном трава уместо браде расте.
Ух, јер не машташ помно,
не сањаш дубоко.

А он сваком ко му приђе
удева снагу, удува здравље,
тек тако, тек тако.

Нећу те питати са мном да пођеш,
повешћу те сама.

(У том часу Птица жуна постаје довољно велика да Човек може да се смести и легне на њено крило. Она полети, носећи га, па изађе кроз прозор и упути се ка планинама.)

ПТИЦА ЖУНА *(летећи)*:

Исцели, Господе, ране душе моје.
Господе мој, молим ти се, Господе,
и од руке Велиара душеубице,
Господе мој благосрдни,
истргни ме и спаси.

Сагреших, Господе мој, свеслатки,
благосрдни, Господе мој, спаси мене
који прибагавам покрову твоме,
Господе дуготрпељиви,
и удостоји ме царства твојега.

(Летећи, Птица жуна дође до брда и, кружећи над њим, покаже Човеку чудну особу која као кртица живи у јами, у коју ништа друго не може да стане. Тај чудац је Симон, растао у огромну косу и браду, лице му се не види, али око њега и јаме, као и око целог брда, простира се необична светлост.)

ПТИЦА ЖУНА *(летећи)*:

Нико не сагреси, Господе,
као што сагреших ја окајани.
Но, припадам и молим се, Господе мој,
спаси ме и даруј ми да наследим живот,
Господе мој.

Ти си, Свеопевана, родила Господа нашега.
Њега моли да од муке избави све
који теби певају и
истинито Богородицом именују.

(Кад стигне тачно изнад Симона, Птица жуна почиње да се спушта све док не слети толико ниско да Човек може да клекне на земљу поред Симона. Кад угледа Човека, Симон, сав урастао у земљу и корење, излази из јаме и дубоко се поклони клечећем Човеку, који је збуњен и изненађен. Симон потом устане, ухвати Човека за рамена и подигне га, па му нешто шапне и пољуби га. Затим се скрушено врати у јаму, док Човек, и даље занемео од чуда, стоји и пиљи у Симона. Ту се тада опет створи Птица жуна, подметне Човеку крило и понесе га у висине. Кад стигне до његове куће, она се измакне и одлети, а Човек почне полако да пада, и пада... и на крају падне на свој кревет. Он тада осети неку велику снагу у себи, па одмах покуша да устане. То му лако успе, па он, изненађен, погледа у своје ноге и руке, и сав се озари, схвативши да је оздравио.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

Нећу слеп да будем,
јер није брдо нацртано,
него стварно,
није јама уписана,
него стварна,
није брада залепљена,
него стварна.

Птица она тражила ме
к'о што сам ја некад њу.

Онда ми чудак ули снагу,
па се сад истина и моја вера рву
да прихвате здравље,
да прихвате чудо.

Кренућу на јави
да се захвалим чуду
и о њему раширим глас.

(Сав срећан, Човек почне да се пакује да би кренуо на пут и поклонио се чудаку који му је даровао здравље.)

МРАК

Х слика

(Сцена се дешава на брду, око јаме у којој живи чудак и исцелитељ Симон. Током целе сцене он се налази на узвисини, издигнут над тлом, лебди у усправном положају, затворених очију, зарастао у веома дугу косу и браду. На почетку сцене он није увек сасвим јасно видљив: некад га обасја снажна светлост, а некад буде у сенци, као да облаци прелазе изнад њега, што оставља утисак као да светлост до њега стиже у великим таласима, па га тако осветљава. На самом почетку, на позорници нема никога осим Симона, а потом до узвисине полако али одлучно стиже Човек из кола. Он хода узбрдо помоћу штапа, а поред њега лети Птица жуна. У тренутку када дође близу Симона, између њих двојице се успостави светлосни мост. Човек из кола клекне и дубоко се поклони Симону.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

То си ти,
у смислу и заборавау
свих путева и снова.

(Симон се такође, са своје висине, поклони Човеку, па се спусти до њега и загрли га. Потом се врати у свој лебдећи положај, али од тада светлост више не стиже до њега, већ исцјава из/од њега.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

Ти си светлост ка којој иду дани моји,
и куда ме воде ноћи моје.

(Човек из кола се помери и стане под једно ниско дрво, једино на том брду. Тада и он и публика примете да се на брдо пење читава поворка људи. У тој поворци су Ана, Игуман, Дадиља, Аутомеханичар и његова жена, Баба са три сина, Надзорник циглане, монаси, музиканти, радници фабрике и други, непознати људи и жене – хор. Сви су обучени у сличну одећу. Када се попну, сви они стоје на брду испод Симона, загледи у светлост из њега.)

ЧОВЕК ИЗ КОЛА:

Опет те нађох,
као отац и дужник.

СВИ СОЛИСТИ И ХОР:

Земља, Душа, Тело, Небо, Дах...
Свуда је срце и свуда је небо.
Врата бескраја из твог сна, твојих снова...
Ја јесам овај дах и живот.

Ја сам душа, тело, небо, дах.
Свуда је срце и свуда је небо.

(На самом крају сцене Симон се више не види, јер се, на месту где је лебдео, налази бљештава кугла светлости, која обасјава целу позорницу и цело гледалиште. Опера се завршава под пуним светлима.)

КРАЈ

НАХОД СИМОН

Пета опера Исидоре Жебељан Наход Симон (у три чина, са прологом), за коју је либрето, према народној песми и роману *Изабраник* Томаса Мана, написао Борислав Чичовачки, премијерно је изведена у Опери из Глезенкирхена (Musiktheater im Revier), 29. маја 2015. године. У историји оперске музике ово је вероватно једини пример да композитор једну исту причу користи за настанак два различита оперска дела, са различитим либретима и различитом музиком. За разлику од опере Симон изабраник, радња у овом делу смештена је у митски неодређено време, али у којем су присутна одређена искуства савременог доба. То је најобимнија (2 сата) и, по броју учесника, највећа Исидорина опера. У њеној реализацији је, поред холандског редитеља Михила Дајкеме (Michiel Dijkema), учествовала бројна екипа од око 200 учесника: двадесетак вокалних солиста (међу којима су најважније улоге остварили баритон Пјотр Прохера и немачки мецосопран Гудрун Пелкер (Gudrun Pelker), петоро инструменталних солиста из Србије (као бинска музика), Оперски дечији хор Хорске академије из Дортмунда, Хор Опере из Гелзенкирхена, Нова филхармонија Вестфалије (Neue Filharmonie Westfalen) и фински диригент Валтери Раухалами (Valtteri Rauhalampi). Цела опера певана је на српском језику. Представе су игране током маја и јуна, и то увек пред пуном салом која има 1000 места.

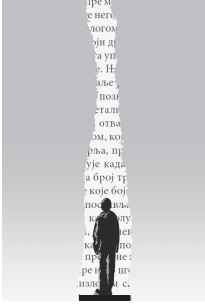
„Опера Наход Симон Исидоре Жебељан је веома упечатљиво дело... Ова опера пружа могућност за испољавање велике композиторкине снаге: таленат за вишезначну изражајност... Опера поседује веома интензивно изражајне, понекад експресионистички остварене музичке врхунце... Ова опера се доживљава као велико дело Исидоре Жебељан, а уједно и као вишеструки пресек стилова – што је све остварено са неоспорним великим композиторским умећем.”

Gondorf, Ulrike, Wahrheit, Verzweiflung ind Wunder, Deutschlandradiokultur (Berlin), 30. 5. 2015.

„Са Симоном живим већ неколико година и он је један од мојих најдражих ликова... Од њега сам научила да се сви људи деле само на људе и нељуде или

на оне који воле и оне који не воле. Симон је она врста хероја, који су толико важни у овом времену неидеализма и зла, који нас подсећају да је једина права слобода, слобода избора да се и у најтежим замисливим животним околностима одабере људскост, да се одабере Доброта. Симон је онај који све прихвата, који се не брани од зла, који безусловно воли и прашта и који се никада не предаје. Симонов пут је изузетно тежак, он је стално одбациван, опањкаван, протериван, па ипак он никоме ништа не замера, он воли живот и Бога. Као и Јосиф из Старог завета, он увек безусловно верује. Наш мит о Симону дешава се у савременом добу, а музика коју свира Банда има улогу коментатора - они су архајски сатири који својим микротоновима, изведеним на народним инструментима, сведоче о томе да ће се овај, као и сви други митови, понављати до у бескрај и да су све те приче скуп многих већ доживљених стања, кроз које се кристалише суштина људске мудрости.”

Žebeljan, Isidora, Dok slušamo muziku, sadašnjost je večna, intervjui i autorski tekstovi, Akademska knjiga. Novi Sad: 2021

Миодраг Ковачевић

3 ФРАГМЕНТА ИЗ НЕОБЈАВЉЕНОГ РОМАНА “МИЛЕНА - ПУТОВАЊЕ КРОЗ СЕЋАЊА”(2018)

ДРУГА СТРАНА ПРОЛОГА - ПРОЛОГ С ДРУГЕ СТРАНЕ

У међупростору два света, две стране, два краја једне дихотомије, Милена путује своје првом и коначном дому. На путовању се сећа свог тек завршеног живота на Земљи. Граница између светова постоји. Ипак и она, као и Месец има своје метаморфозе, помера се и мења своје место и своју видљивост. У том међупростору сећања и дихотомија граница се може додирнути. Милена јој је близу. На другој страни Миленин долазак већ се очекује. Под светлошћу њеног Месеца, тамо је чека њен Арлекин, њена другост, један трубадур и један стваралац. Сви су они фрагменти њеног мозаика. Чекају је да постану целина и у том чекању стварају нову музику универзума која је преливена њеним речима.

(Песма од њених речи и мојих питања)

Где је Милена?

*У једном кутку мора,
у пакости свих седам дана,
чека да се живот заврши брже.*

Где је Милена?

*Где сада пева без жица и гласа,
кад нико не слуша
и нико не чује.*

*У ком врту сада
види само снове,
где путује без точкова,
и скида са лица прашину поља.*

Где је Милена?

*Кораке броји, даљине грли
док јој горе руке и лице и коса.*

*На врху корака хода
у ћутању без крила.*

Где је Милена?

*Неверне анђеле пушта у зору.
Хода без светиљке, тајну рану носи.
Где је Милена?
У очима носи одсјај звезда,
под капцима месец у врту и маглу на реци.
Где је Милена?
Копију мозга ствара, увученог у самог себе
и њиме самим сутра објаињава.
Где је Милена?
На длановима носи облике његове главе,
из сувих јој дланова уморна игра тече.
Поново сагорева месец.
Изнова пали месец
док ка њему путује.
Где је Милена?
У застави ватре
изнова месец сагорева.
Тамо је Милена.
Она је месец.
Месец је Милена.*

1. ФРАГМЕНТ

О Милениној првој љубави о којој је знала само њена млађа рођака и блиска пријатељица Ћућа.

До овог открића дошао сам читајући оригиналне записе које је мало њих пре мене читало, али некако нису придали значај овом важном догађају у младом Миленином животу.

Лето 1929. године Милена проводи у Словенији, у Рогашкој Слатини, Језерском и Бледу. У Језерском се дешава једно мало чудо које ће дуго бити снажно скривана тајна. Чак ни њена мајка Даница за живота о томе није ништа знала. Само њена драга Ћућа. Док путује полако и нежно ка свом Месецу, Милена се присећа тих магичних дана у Језерском, у Словенији, када је имала непуних двадесет година:

Навиру сећања толико снажно да ми се чини да ћу се угушити од живота који је управо завршен. Истина је када кажу да ти живот пролази пред очима у тренуцима умирања. Само ја већ путујем на другу страну, а сећања не престају. Зауставите се овде на тренутак. Та 1929. година за мене је била једна од посебних, а посебне године у себи садрже све крајности. Туга и бол. Радост и усхићеност. Прву смрт и Прву љубав. Била је то година у којој сам први пут смрти погледала у очи. Празне и скамењене. Моја светлост детињства, моја вила заштитница, сакупила је под своје скуте све бајке које ми је причала и заувек отишла. Моја нана Боса ми је умрла на рукама. Њен последњи поглед прекрио ме је целу.

Њен последњи издисај зауставио је проток времена у мојим мислима. Била сам скамењена. Обамрла. Нисам се бојала, јер ми је баш моја нана говорила како сама смрт није страшна. Страхнији су сви ударци које морамо да истрпимо за живота. Никада нећу заборавити њене речи. Сада их потпуно разумем. Ипак, дуго ме је у сновима прогонио тај сусрет са оном од које сви зазиру и беже, али којој нико још није успео да умакне. Нисам о томе хтела да причам, али нисам ни могла то страшно и болно сећање да заобиђем. Али сада је тежина спала и знам да ћу ускоро срести на овом путовању моју нана Босу, чека ме са оном петролејском лампом у руци. Поменућу и то да сам те исте године прележала трбушни тифус. Са њим сам се некако изборила, али је оставио последице - створио је болан апсцес на кичми. То место је већ било начето, јер сам у детињству једном пала на поледици и угрувала репњачу. Отад сам се често жалила да ме боли реп. Тај бол ме одводи у Словенију. У дивном планинском месту, правом рају на земљи, који носи име Језерско, лечила сам се и сликала. Језерско је био ваздушна бања. Тамо је постојао и санаторијум за плућне болеснике, али и за друге болести. Одлазила сам тамо често код свог лекара. Иако је то био санаторијум, ходници су одисали неком мистичном и необјашњивом свежином коју као да треба због нечег открити. Ово никоме нисам причала. Једино је моја драга пријатељица Ђућа, мој лепа и весели Ђуле, знала зашто никада нисам могла да заборавим оно што се догодило у Језерском. Једном, при одласку свом лекару, док сам замишљена, расејана и замајана својим идејама за нове слике, пролазила кроз те тајновите ходнике, умало нисам оборила једног младића који се лечио у санаторијуму. А тај судар је морао да се деси. То је требало открити у тим необичним ходницима. Имао је крупне, ужарене зелене очи које су обасјавале цело његово бледо лице. Та лепа глава са израженом рупицом на бради била је покривена јасним и омамљујућим црним увојцима. Нешто ме је стрефило посред груди. Нешто што никад нисам осетила. А срце, већ намучено и окрњено, тачно би полетело до Бледа да је могло. Задржао ме је да не паднем и рекао „пардон“, а ја сам изазвала тај судар (насмејала се сетивши се тога). А онда сам од свих тих нових сензација које су ме наједном снашле, напречац дошла себи и представила му се. Било је сасвим јасно и њему и мени да је неко магично клупко почело да се одвија у нашем међупростору. Носио је неку књигу са собом. То ми је одмах привукло пажњу. Питала сам каква је то књига, а он ми одговори - дежурна. Баш ме збунио наједанпут, па сам мало поцрвенела. А он је то приметио и одмах је почео да објашњава како је то књига коју увек носи са собом - „Понижени и увређени“ од Достојевског. То ме је још више одушевило. Питао је да ли сам одсела у санаторијуму и изгледало је као да му беше жао што нисам. Али то нас није спречавало да се стално срећемо по ходницима који су и сами постали сведоци наше необичне повезаности. Испрва се нисмо договарали, али би се он некако увек створио близу мене. Кад год бих помислила на њега, он би се појавио. Знала сам да је то што нам се дешава нешто заиста посебно, важно и трајно. Он је боловао од туберкулозе. Мени то није сметало. Једноставно, они моји анђели које сам толико сликала и о којима сам певала, и неверни и

одани, они су нас спојили с разлогом. Јер било је моје време, моје право време да доживим прву љубав. О, како сам се заљубила. Око мене је све лелујало, а боје ванвременске природе која ме је окруживала у том рајском простору постале су тако интензивне, јасне и моћне. Умела сам наједном да препознам толико различитих нијанси зелене. Ипак, само ме је боја његових огромних, нежних и продорних очију узносила до врхова на које се дотад нисам пењала. Била је то моја истинска прва љубав. Милена и Милан. Све се сложило. Милане мој, Лазаре непрежаљени, бледолико момче, радујем се нашем сусрету на овој страни. Близу сам теби. Све ближе. А било је све тако нежно и невино, али опет страшно. Никада нећу заборавити први пољубац. Наравно, ја сам га прва пољубила (смејела се Милена својој девојачкој напраситости). Али умео је он лепо све да испрати. Понекад, док смо се љубили, гледао би ме ужаснуто и рекао: “Госпођице Милена, инфицираћете се. Знате да имам отворену туберкулозу.” А мене напросто није било брига. Ишла сам за својим срцем. Жеља је била толико јака. Имала је снагу недосањаног сна за којим се чезне ноћима. Дуго бисмо разговарали о животу и филозофским темама. Фасцинирала нас је достојевштина. Дискутовали смо о „племенитој лажи”. Веровали смо у сродне душе. На томе и на невиним пољупцима се све завршило. Био је диван и пажљив човек. Пун поштовања према жени. Мислила сам да ће свиснути од туге када сам одлазила. А сва љубав, сва бол, сви пољупци били су сакупљени у само петнаест дана. Никада га нисам заборавила. Дуго сам му кришом писала и давала мојој Ђући да шаље писма. Никада ми није одговорио. Мој Милан Лазаревић из Језерског. Много година потом, и када се Рејнолд ушуњао у моје срце и настанио скоро, па заувек, знала сам често мом Ђулету да пишем из разних делова Европе како никада, ама баш никада не могу да заборавим „Понижене и увређене”. И нисам. Сећам се, много година после, сањала сам сан који се само једном усни. Били смо он и ја међу боровима Језерског. А сан, тако дивљи и неухватив, био је као никад виђена игра два божанска лептира којима су горела крила. То је била неуништива песма која непрестано траје. У њој су комади наших душа. И умела сам до краја да их сачувам. Ето, колика је снага прве љубави.

Мамо моја, душе моје, опрости ми што сам ти овако велику и важну ствар прећутала. Истина је да је твој мали заљубљени Мића био много уплашен да га не прекориш и не поквариш му ту скривену чежњу и мало среће о којој се само сања, оним твојим „каква му је породица, ко је и шта је, има ли корена и имена”. А још сам се више бојала да ти говорим било шта, јер је био туберкулозан. Мишо мој, знам да ћеш ми опростити. Причаћемо о свему кад ми и ти дођеш тамо где сам се ја сад, спокојна и тиха, упутила. Шаљем ти милион пољубаца иако знам да одавде где сам сада пошта не може стићи до тебе, али ћеш моју мисао осетити у свом срцу.

Миленина поезија:

*Под мојим капцима
ти си месец у врту,*

*ти си магла на реци,
ти си једини увијен у сан,
у Одјек детињства
и у плач.
Ти си талас што се пропиње високо
тражећи звезде
у тишини неба.*

2. ФРАГМЕНТ: СЕЋАЊЕ НА УСАМЉЕНОСТ И ЊЕНА ОГЛЕДАЛА

Миленина поезија:

*Потпуно слободна
као крила без душе
расту горка морска влакна.
Покрети бића
која никада неће стићи
откривају меру времена.
У огромно око
уметнута је синтеза слутње
док мртви круже као таласи
како би збунили несносне сате.*

*У једном кутку мора
спајајући таласе са звездама,
чекала сам читавог живота.*

МИЛЕНА:

Ја сам у ствари целога живота била тако усамљена. Још од детињства. Живот вечног путника за собом као најстрашнију сенку вуче управо усамљеност. У таквој играрији судбине била сам највише упућена на себе саму. Уронила сам у најдаље и најскровитије дубине сопства. Хтела-не хтела, често су ме околности и принудиле да се суочавам са својим алама из тих дубина. Тако сам се и извештила да са њима склапам повремена примирја, не бих ли мало душом да'нула. Понекад сам из најтежег очаја певала својим немирима неме успаванке у морбидној тишини оних ноћи без светлости лампе, без светлости месеца. Увек када сам пролазила кроз празан стан видела сам само свој одраз у огледалу, у сваком огледалу које сам имала. Често бих застала да се погледам добро у очи, а не да се огледам, и да себи кажем: Милена, настави само храбро даље и запамти: увек се ослањај само на сопствено раме. Сама себи мораш бити и стуб и дрво и једра. Од толиких дијалога са самом собом и толиких гледања у сопствене очи научила сам да и у мраку нацртам контуре свог лица. Када је требало да окуражим себе и да докажем себи да вредим више него

што ме свет признаје, сликала сам своје аутопортрете. Често сам их улепшавала и стварала једну срећнију Милену. Био је то мој начин да опстанем у овој светини без милости. Многи су волели да говоре о томе како је то знак моје дубоко укорењене нарцисоидности, јер сам била јединица, јединче, једино дете својих родитеља. Али тако бих волела да су они имали мој мозак, моје мисли, моје срце, моје дихотомије и моје немире, па да ме једном за свагда схвате. Лако је тужном пајацу пресудити на вешалима у позоришту лутака или пресећи жицу арлекину док хода по њој да би достојанствено живео кроз оно што ствара и гради. Како не бих уметала измишљеним ликовима са мојих слика трагове свог лица, своје очи и свој поглед, када баш то лице најбоље познајем? И најмању контуру. Морала сам да у своје дланове и своје прсте заувек уплетем сопствено лице како бих лакше и са мање ожиљака крстарила по пакости свих седам дана, као по непознатој пучини неког мора које никада нисам успела да заволим, а још мање да у неком његовом кутку чекам да се живот заврши брже док певам у тишини без жица и гласа.

Миленина поезија:

Певати

кад нико не слуша

без жица и гласа

јер срце ми је пуно.

Видим само снове.

Певати у тишини да се живот

брже заврши.

3. ФРАГМЕНТ: ДАНИЧИНО СЕЋАЊЕ НА РАТУ ПОЖАРЕВЦУ

– непслато писмо

Ово потресно писмо мајке умрлој ћерки, једином детету, читав овај опсежан документарно-поетски текст, написао сам на основу бројних писаних материјала до којих сам долазио у току дугогодишњег истраживачког рада на ову тему. Реч је углавном о сведочанствима оних људи блиских Милени, Даници и Бруну, који су знали и често сопственим очима гледали градњу њихових малих истина и тајни. У том процесу ми је свакако помогло постојање богате преписке Милене са родитељима и пријатељима и познаницима, коју сам вишеструко и подробно анализирао. Све што сам у овом тексту сам домишљао, написано је са великом одговорношћу према њима трома, пре свега, према Милени која је централна фигура овог текста, будућег романа. Тако сам и ово писмо домислио. Писмо је сада записано, а ја осећам да је Даничин глас заиста у њему проговорио своју истину, непролазну муку и бескрајну тугу:

Милена моја, душо мамина, Мићуне мој лепи... Опрости ми што ти никада нисам писала истину о томе како се рат обрушио и на нашу малу варош, на нашу кућу. Нисам желела да ти шаљем још брига, јер си их толико већ носила

на својим леђима и у том ослабљеном срцу. А и убрзо је пошта све теже или скоро никако одлазила из земље. Зато је настало моје ћутање. Наше ћутање. Иако сам сваког дана причала са твојим фотографијама. Злато моје једино, срећна сам што ниси доживела да осетиш како кроз цело тело и целу земљу и зидове наше куће потмуло тутњи застрашујући и дотад непознати потрес који је доносио тешке слутње о нашој запечаћеној будућности. Тако је било кад су немачки тенкови немилосрдно прелазили нашем пожаревачком калдрмом. И одједном су престали сви балови, све игранке, сва посела. Нису више звецкали дукати око врата, нити је више играла мечка наших драгих чаршијских Цигана. У варош се уселио страх и неизвесност. Тако је било кад су тенкови наших нових непријатеља незауоставиво погазили сав мир и спокој наше старе калдрме. Тресао се цео град који је отпочињао један сасвим нови живот, мада је све више личило на предворје смрти. Почела је окупација. Мићо мој лепо, твоја мама дуго није могла да поверује да су нас поробили они које смо толико поштовали, чију смо културу узимали за узор, на чијим смо се академијама школовале и ти и ја и Бруно. Зар су то они Немци које смо гледали веселе, пијане и дружељубиве у минхенским крчмама и шаторима на том чувеном Октобарфесту? Шта се то десило са једним таквим народом? Зар је тај ђаво Хитлер толико велики и зао да је ушао у душу целог народа и заробио је до сопствене пропасти? Нисам могла да дођем себи од толиког чуда и несрећа које су чинили по нашој Европи. Мисао о томе да је рат стварност дошла ми је и пре самог уласка тенкова у нашу варош. Мој драги брат Бора, његова жена и њихов пас пронађени су мртви у неком подруму неке зграде у Балканској улици. Побијени су у првом бомбардовању Београда, 6. априла. Вест о таквој њиховој погибији потпуно ми је разорила срце. Посебно због свега што је било пре и што се Драга толико био отуђио од нас за живота. Смрт ближњих се никада до краја не преболи. То је наш људски усуд и са њиме морамо да научимо да живимо до краја овог бедног живота. Да зло буде веће, немачку војску су распоређивали по кућама, посебно по виђенијим фамилијама као што је била наша. Нама је на стан додељен један виши официр Рајха. Од девет соба колико је бројала наша кућа, морали смо да му уступимо осам, а ми да се стискамо у једној собици као да смо у туђем. Са собом је довео и пса, снажног и ухрањеног. Дебелог. Звао га је Џек. А наш Бек, мило наше, изгладнео, од њега само кост и кожа. Без снаге и животног елана. Био је преплашен од прегојеног Џека. Тај официр је свакога дана, из досаде и људске злобе хушкао свог Џека на нашег сиротог Бека. Гледао је самозадовољно и са изразом неке одвратне нељудске надмоћи на лицу како се пси растржу међу собом. Истина је тужна била та да је Џек мрцварио и раздирао јадног и беспомоћног Бека који је толико био занемоћао да је једва успевао да се одбрани. Када би официр видео да је Бек на измаку сваког труна снаге, заустављао би ту гнусну игру. Међутим, после много дана такве неправедне и наметнуте борбе и тлачења, наш храбри и паметни Бек надмудрио је Џека. Успео је да му зарије снажно зубе у врат и стезао је из све снаге своју вилицу покушавајући да се освети за све муке које му је пас крвника задавао толико дана уназад. Немац је покушао ударцем чизама да одбрани

свог Џека од чељусти одлучног и изнемоглог Бека и када није успео, извадио је револвер и убио нашег Бека. Ипак, ако нам је за утеху, нека правда је задовољена. И Џек је био мртав. Мислим да сам свакога дана, када сам се крила од себе саме по тој једној соби да не чујем те крике нашег Бека, губила у неким сузама по делић свог већ окрњеног срца. Било је скоро неподношљиво. Милоше мој, није то било све... Стрепње, страха, туге и патње било је где год да се окренеш и куда год да кренеш. Бог је ваљда бар нешто добро чинио у том свеколиком расулу и растројству људског духа што ти није допустио да видиш нашу Мораву, у којој си тако радо пливала оних безбрижних пожаревачких лета, окрвављену, водену гробницу по којој су пливали лешеве безимених и оних чија смо имена морали да прећуткујемо. Бар сам толико мирна што ниси видела наш лепо плави Дунав црвен и затруљен беживотним телима дужних и недужних, а само Богу дужних. И брдо је наше и све брезе и јаблани што су га чинили толико магичним, било оскрнављено. Наша је Чачалица постала стратиште. Мук стрељаних и опет беживотна тела и опет крв. Превише крви за један људски живот. Милена моја, бар си се ти тих страха спаса. Захвална сам бескрајно небу на томе. А онај немачки официр кога смо морали да трпимо, она звер, вршио је још злодела у нашој кући. Не знам како сам издржала да га голим рукама не задавим када је узимао твоје слике, све оне дивне актове, поређао их испред себе, легао на отоман и пуцао сваком акту у оно место. Као да је мене изрешетао. А ја сам гордо и постојано ћутала и гутала сузе, вриштала у себи, умирала и себи срце копала. Не знам како сам само жива остала. Ипак, постоји и мала утеха у свему томе што сам успела да сачувам твоје слике од њихове бездушне и безочне крађе. За разлику од других немачких војника распоређених по другим пожаревачким фамилијама, ова наша звер није са собом понела твоје лепе слике. Свој однос према уметности показао је својим гнусним чином.

А о сиромаштву кроз које смо пролазили за време окупације и да ти не говорим. Да нам није било твог ујка Драге, твој надражи ујка Божа, твој Богушко и ја остали бисмо гладни и право је питање како бисмо преживели тај пакао због личног одсуства сваког смисла за практично. Драга се сиромаштво довијао како је знао и умео, ризикујући понекад и свој живот, да нас опскрби основним потрепштинама за преживљавање. Замисли, душеоле мамин, докле смо ми били дошли када смо били принуђени да распродамо све инструменте из нашег некада толико веселог и распеваног породичног оркестра који је толико лепоте, весеља, разбире и безбрижности уносио у нашу кућу и у наша срца. Е, Милена моја, како су сада предалека сва та сећања на дане срећне и берићетне породице Павловић. Понекад се плашим и да се сећам тог времена. Ето ти, Милоше мамин, моје приче о животу у окупацији. Опрости својој мајци што ти је то прећутала. Само би се цаба јела и кидала у себи, беспомоћна и тако далеко. Боље је било тако. Гладни, уплашени, огорчени и промењени заувек злоделима крвника што су нам у куће ушли, изуграсмо тај проклети рат на мало масти и кукуруза.

Dramatic personae:

СТРАНАЦ, који долази у Градец и одлази као многи
ЖЕНА, која се боји светлости
ГРАДОНАЧЕЛНИК, за сва времена
ТЕТРА, човек без ногу који чека чудо
ПАР, она и он који се воле за сва времена, она узалуд чека дете
МУШКАРАЦ, од којег је остала само глава
ПЕВАЧ – ГРОБАР, који пева људима на последњем путу
ГЛАСНИК, доноси вести али...

Кулиса села Градец, кулиса зидова, прозора, људи
Архивски, документарни снимци рата распада Југославије.

1.

Градец, кулиса забаченог села.
Једва нешто светлости, затворени прозори.
Дуга зимска ноћ.
Свако у свом кавезу.
Свако у свом кругу.

МУШКАРАЦ без главе: (седи с конопцем поред куће, гласно)
Каже ми, виче ми, иди, иди иди у чемпресов гај,
иди, што чекаш!

Уради то. Што говориш и причаш, доста је било,
нема више твог парчета неба, види сву ту шуму која чека.
Иди, што чекаш?! И не враћај се више, нема простора,
нема ваздуха за тебе.

(као дете)

Пронашли смо само главу, тело су однеле
животиње, па због тога је гроб био скоро празан.
ЖЕНА која се боји светла: у ритму се луља, скоро пева)

Оја, нина нејна, јабука румена,
није тешко живети, тешко је љубити,
што срцу драго није,

оја нина нејна,

јабука румена.

(просећи)

Молила сам њих, тако јако, јако,
оставите ме у таме, сунце је смрт за моје срце,
оставите дете нека спава, ноћ је топла и чува ме,
да, да, та мала девојчица заборавила је да се роди,
не отварајте прозоре, дете спава.

ТЕТРА: (сједи на поду, као да је чамцу)
Немам ноге, имам чамац, немам циља,
звезданој тами вештице,
нема пута, нема циља
али устрајавам,
гледам ноге, свиће и веће су,
те мале ноге моје, опет трчим,
опет сам мало дете, трчим преко поља,
опет певам, опет трчим од куће до куће:
чудо, чуудооо, људи моји,
опет су ми порасле ноге,
опет трчим, нико више неће, да ме
ухвати.

(тише)

У звезданој тами, светла слепих прозора.
не плачем, не спавам, не сањам,
трчим до првог отока, молим се као дете,
које љубави није срело.

ОНА И ОН: (заједно на кревету)

Сунце и месец, пар
делимо беле ноћи, делимо црне дане,
а љубав је наша двоједина.

ОН:

Небо и море, пар,
Делимо црне ноћи, делимо беле дане,
А љубав је наша двоједина.

ОНА: (гласно)

А детета нема, нема, нема...!

ОН: (гласно)

А детета нема, нема, нема...!

ГРАДОНАЧЕЛНИК за сва времена: (за столом, папири, ради)

Кажу, да власт није самоћа,
кажу, да то је сласт,
они који не знају,
да није све црно бело,
да све морам сам,
та проклета одговорност за празнике.
(гласно)

Погледајмо природу, тај лепи ред,
па јутро, па ноћ, па пролеће, зиму и јесен,
па рођење и смрт.
Све о космосу. Ред, без хаоса.

ПЕВАЧ-ГРОБАР: (копа јаму и пјева)

Људи беже од мене,
не желе разговарати,
плаше се боје моје одеће,
као да сам нешто крив,
пратилац на путу задњем.

(пева гласно)

Зима у крви,
плови лађа у тами,
пролази сенка,
с нашим рођењем,
роди се и наша смрт,
хијене и змије,
пепео у устима,
змије на крову,
усред малог села,
усред белих зима,
у срцу спава немир,
са нашим рођењем
роди се и наша смрт,
неко овај трен умире,
а други долази на тај проклет свет,
с нашим рођењем,
роди се и наша смрт...

ГЛАСНИК: (виче)

Рат ће бит, раааат, људи божји,
рат, а ви спавате, боже сачувај,
несрећа силна, рат, раааат, људи божји
а ви спавате!

(изгуби се у тами)

2.

(сви прозори затворени, само Тетра усред кулиса кућа, полутама)

МУШКАРАЦ без главе:

Сви само чекају, сви се боје,
боје и чекају, страх, страх, страх,
облаци су кржави,
иза прозора погледи,
сви само чекају, сви се боје,
сенке у тами,
биће рат, нико не зна шта ће бити,
чују се кораци,
први рафал,

сви само чекају,
страх, страх, страх,
биће рат!
Хијене и змије не спавају,
Биће раааат!
ЖЕНА која се боји сунца :
Чујте,
валови мора,
валови носе крв,
сад ускоро долази певач гробар,
радиће ноћ и дан,
само Тетра добро зна,
кад ће први вал.
ТЕТРА:
Трчим
У звезданој тами,
чекам и не бојим се,
јер добро знам, да долази зима,
крвава и дуга,
пссст,
чујте, кораци, први рафал,
пада, пада тело у мрак,
страх, страх око нас.
ПЕВАЧ-ГРОБАР: (пева)
Мало је наше село,
више жалосно него весело
нико не пита,
долази странац
и то је све,
нема мржње и освете,
долази странац,
никад неће бити наш рођак,
камоли брат,
мало, мало је наше село,
више жалосно него весело,
с нашим рођењем,
роди се и наша смрт,
долази странац!
(према публици, гласно)
Хладна киша,
земља не спава,
пада бели снег,
зима у крви,

долази, долази...страх!

3.

(прозори на кућама се отворе и затворе, гласно и тише, на улици силуете које беже, крстови и свеће)

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

У мају преплавили нас вукови,
сву стоку су нам отели.

ОНА и ОН:

Жени понестало млека за децу,
у подрумима штакори.

МУШКАРАЦ:

Сто дана ни капи кише,
нема хране, нема жита.

ЖЕНА:

Сунце убитачно сева,
Свети Сава не помаже.

ТЕТРА:

А вести нових нема,
нема и нема!

ГРАДОНАЧЕЛНИК: (гласно)

Отац се боји сина,
мајка за децом плаче.

ТЕТРА:

А вести нових нема!

МУШКАРАЦ:

Беже младићи преко брда,
ни сами не знају куда.

ЖЕНА: (виче)

Ватра долази с југа,
затворите прозоре и врата!

ТЕТРА:

А вести нових нема!

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Зидови падају, тамни, црни облаци,
Несрећа велика стиже.

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Мало је наше село,
више жалосно него весело,
с нашим рођењем,
роди се и наша смрт... кораци,
неко долазиииии...

ОНА и ОН:

Лед крви, крик, зима у крви.

ЖЕНА:

Ојој, види, видиии,
Црни, тамни облаци,
долази олуја...ојој....

ТЕТРА: (гласно, трчи од куће до куће)

Рат, биће раааат,
људи, а ви спавате,
Боже сачувај, зар нико не види,
зар нико не чује,
рат, раааат,
биће рат!
(полутама, светлост експлозија)

4.

Странац је дошао тихо, без пушке,
сео је код кауча, узео храну и пиће, полако једе,
гледа лево, десно, људи се скривају, гледају
га иза угла, чекају.

5.

(полутама, сви круже око странца, он почиње да гради
склониште, долазе један за другим до њега)

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Ту сам по званичној дужности,
заступам интересе наших људи,
па бих вас питао: шта радите, зашто сте дошли?

СТРАНАЦ:

Па и сами видите, уморан сам,
треба ми склониште, да се мало одморим.

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Па баш ту? А, ко вам је дозволио,
зар сте некога питали да ли је дозвољено?

СТРАНАЦ:

Нисам, нећу остати дуго, само пролазим.

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Тако увек сви кажу, онда остану
и сами проблеми! И не иде то тако, да би
свако радио што му падне на памет?!

Имамо законе, прописе!

СТРАНАЦ:

Аха! Онда бих вас, који сте градоначелник
за сва времена питао: чија је та земља?

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Не знам, требао бих да погледам у катастар,
Да проверим. Али не може се тек тако,
како неко пожели!

СТРАНАЦ: (показује према гробљу)

А чија је земља на гробљу?

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Зна се, наша је!

СТРАНАЦ:

Па онда и моја!

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Доста приче! Ту не можете поставити склониште,
ја одлучујем ја сам закон, ја сам газда!

СТРАНАЦ:

Па само за дан, два...

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Ништа за дан, два! Одлазите!

Када се вратим, да вас више нема ту.

(странац се не обазире на његове речи, градоначелник одлази,
остали круже око њега)

6.

(сви круже око странца, приближи му се Тетра и чуди се да није
отишао након свађе с градоначелником, круг је све ужи)

ТЕТРА:

Здраво, откуд ти? Доносиш неке вести
или стварно само пролазиш?

СТРАНАЦ:

Остаћу дан, два, а вести немам.

ТЕТРА:

Свашта!

Једва верујем. Па код нас нико не долази,
нема шта да се ради код нас,
нема живота.

СТРАНАЦ:

Шта да кажем? Уморан сам од пута,
тврђ је камен, земља хладна.

Хоћете мало вина?

(узме флашу са вино, пију заједно)

ТЕТРА:

Вино никад не одбијам Али желео бих да разумем
што тражите код нас?

СТРАНАЦ:

Ништа, понављам, само пролазим.

ТЕТРА:

Сви тако кажу, а онда...?

Погледајте мене, родио сам се такав, пола човека,
па трчим, трчим у мислима али ми нико не верује.

Па тако и ја вама не верујем.

Нешто мора да скривате.

СТРАНАЦ:

Шта има да скривам? На путу сам годинама...

ТЕТРА: (гласно)

Онда знате, морате знати!

СТРАНАЦ:

А шта то?

ТЕТРА: (виче)

Шта то, шта то?! Па не правите будалу од мене!

С једне стране, кажете да путујете дуго времена,
с друге, да ништа не знате!

То не иде заједно!

Чини ми се да пуно тога скривате!

СТРАНАЦ:

Немам шта више да вам кажем.

ТЕТРА:

Само пазите, никад се не зна како ће бити
сутра...

(полако скачући одлази)

СТРАНАЦ:

Не бојим се ја ништа, моја савест је чиста.

ТЕТРА:

Па да, сви тако говоре.

(одлази у таму)

7.

(сви круже још брже и ближе странцу, чује се по који урлик,
из даљине грмљавина, олуја није далеко, странац је заспао,
жена која се боји сунца га пробуди)

ЖЕНА:

Хало, ви, ви, немојте, да спавате!

Пробудите се!

СТРАНАЦ:

Где сам, ој, шта желите од мене, ко сте?

ЖЕНА:

Ништа не желим и не очекујем од вас.

Али не можете тек тако ту спавати усред дана.

СТРАНАЦ:

А зашто да не?

ЖЕНА:

Па код нас није та навика, да неко кога нико не познаје спава, па гради склониште и Бог зна шта још припрема.

СТРАНАЦ:

Ништа не припремам.

ЖЕНА:

Па то сви кажу!

СТРАНАЦ:

Али истина је.

ЖЕНА:

Ја се бојим светлости, па и истине.

Кажите ми шта је то за вас истина?

СТРАНАЦ:

Па не знам како да вам објасним,
за то треба један читав живот.

ЖЕНА:

Не разумем вас, како читав живот?

Ви сте неки чудан човек, о истини можемо за трен.

СТРАНАЦ:

Онда реците.

ЖЕНА:

Па питала сам вас, човече божји!

Али видим, нећете, да хоћете, одговорили би ми,
само, нека чудна игра је то ваша.

СТРАНАЦ:

Не разумем вас.

ЖЕНА:

Није то, само се правите глупи,

Знате ви истину,

Добро знате али не желите, да ми кажете право у лице!

То је! (одлази)

СТРАНАЦ:

Па онда, ако је тако, у реду...

ЖЕНА:

Не подсмевајте се! Ништа није у реду!

8.

(круг људи који плеше око странца је све ужи и ужи,
грмљавина експлозије све јача, олуја све ближе, до њега
долази певач-гробар)

ПЕВАЧ-ГРОБАР: (пева)

Мало је наше село,
више жалосно него весело,
са нашим рођењем
роди се и наша смрт...
(гласно)

Види види, а, ко сте ви?

Први пут вас видим.

СТРАНАЦ:

Само сам у пролазу, желим само мало
да одморим, дан два.

ПЕВАЧ:

Да, да, причам ти причу. Знам ја то како иде.
Једном, чини ми се пре двадесет и више година,
исто тако причали смо с једним човеком.

СТРАНАЦ:

И шта је било?

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Како је дошао, тако је и нестао.

СТРАНАЦ:

Како нестао?

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Не знам ја то како, ја само пратим људе
на последњи пут. Па ваљда људи барем
на крају заслужују неко поштовање?

СТРАНАЦ:

Па то сигурно.

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Видите да се у нечему слажемо. Али немојте
ме питати за ствари на које немам одговора.
Ја сам само певач-гробар, ништа друго.

СТРАНАЦ:

Да, тежак посао...

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Мајку вам вашу! Какав посао, сте полудели или
шта?! То је је посланство, племенито посланство!
Па нисам занатлија или неки шофер?!

СТРАНАЦ:

Добро, добро, немојте се, молим, узрујавати...

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Па како да будем миран кад човека вређате
без икаквог разлога?!
(полако одлази)

СТРАНАЦ:

Нисам желео, само...

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Ништа само, зар вас није срамота?!

(одлази, пева)

Мало је наше село,

више жалосно,

него весело,

с нашим рођењем,

роди се и наша смрт...

9.

(тама, сви су савим близу странца, експлозије у даљини су све јаче и јаче, странац узалуд покушава да побегне из круга, до њега долази мушкарац без главе)

МУШКАРАЦ без главе:

Познајемо се?

СТРАНАЦ:

Не знам, можда.

МУШКАРАЦ:

Како можда, да или не?!

СТРАНАЦ:

Можда смо се срели неком приликом...

МУШКАРАЦ:

Само то понављаш: можда, можда...?

Мислим и да не желиш разговарати о битним стварима.

СТРАНАЦ:

А то су?

МУШКАРАЦ:

Ти то добро знаш али се само правиш да не знаш,

чуо сам како си разговарао с људима пре.

СТРАНАЦ:

Па и није било неког...

МУШКАРАЦ: (гласно)

Само немој!

Њима можеш да измишљаш и лажеш, мени не мораш!

СТРАНАЦ:

Па ништа нисам ни рекао...

МУШКАРАЦ:

Тачно тако.

Зар ти мислиш да је то у реду?

Да скриваш све у себи?

Зар то није понижење за мене и остале?

СТРАНАЦ:

Не осећам никакву мржњу ни према коме...

МУШКАРАЦ:

Само би још то требало!

Зар није довољно да си дошао к нама,

Нико не зна ко си, шта си, откуда долазиш,

шта ти је намера...има ту пуно питања!

Али ти нећеш! Не да не можеш, нећеш!

СТРАНАЦ:

Па не долазим ни до речи...

МУШКАРАЦ: (полако одлази)

Било шта се догоди, сам си крив!

Па зар не чујеш шта долази?!

Зар си слеп? Само погледај мало око себе.

Али...сад је касно.

(изгуби се у тами)

10.

(гласник трчи од куће до куће, јака олуја, а и пуцњава из далека, чују се рафали, експлозије, сви трче према странцу који бежи и сакрива се)

ГЛАСНИК:

Рат, долази рат, људи божји, биће крви,

биће мртвог меса, рат, рааат, нема где да

бежи, нема где да се сакрије, биће мртвог меса,

биће крви као мора, рат, рааат, долази раааа...!

Архивски, документарни снимци рата распада Југославије.

11.

(јако светло, сви сада већ прете странцу, коначно су га ухватили, после речи већ га ударају рукама, ногама, шутирају, хаотично, неартикулисани гласови)

СВИ:

Дај, дај га, само по њему,

убиј га, дај, дааај,

само по њему, видеће он ко смо ми,

дај, дај, даааај, убиј га,

не дај му да живи,

убиј га,

дај, само по њему, дааај...!

(тама, сви седну у круг)

12.

(странац пузи, полако се диже и одлази, одлазе и они, сви се изгубе по кућама, затварају прозоре и врата, скривају се, олуја је стигла)

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Мало је наше село, више жалосно, него весело, а свугде око нас страх, страх....

ОН и ОНА:

У љубави нема страха; напротив, савршена љубав искључује страх, јер страх претпоставља казну.

ЖЕНА

А ко се боји, није савршен у љубави.

ТЕТРА:

Нико није савршен

Не бојте се!

МУШКАРАЦ:

Странац ме убити може: наде друге немам. Па зато боље ја њега, него он мене. Тако то иде!

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

Погрешно је рећи да Бог никада не подупире рат. Исус није пацифиста. У свету пуном злих људи, рат је понекад потребан како би се спречило веће зло.

ПЕВАЧ-ГРОБАР:

Све има своје време ... време љубљења и време мржње; време рата и време мира.

ГРАДОНАЧЕЛНИК:

У свету пуном греха, мржње и зла рат је неизбежан.

Неки ратови су „праведнији” од других, али сви ратови су у коначности посљедица греха.

(странац пузи, полако се диже и одлази, сви се изгубе по кућама, затварају прозоре и врата, скривају се, олуја је стигла)

ОНА и ОН:

Не постоји средњи пут, онај прави, који води напред, у сталност, у мир и достојанство, него да се сви крећемо у кругу, увек истим путем који вара, а само се смењују људи и нараштаји који путују, стално варани.

12.

(сви су се сакрили, нова гомила усред кућа, долази певач-гробар и пева)

ПЕВАЧ-ГРОБАР

How many roads must a man walk down

Before you call him a man ?

How many seas must a white dove sail

Before she sleeps in the sand ?

Yes, how many times must the cannon balls fly
Before they're forever banned ?
The answer my friend is blowin' in the wind
The answer is blowin' in the wind.

Yes, how many years can a mountain exist
Before it's washed to the sea ?
Yes, how many years can some people exist
Before they're allowed to be free ?
Yes, how many times can a man turn his head
Pretending he just doesn't see ?
The answer my friend is blowin' in the wind
The answer is blowin' in the wind.

Yes, how many times must a man look up
Before he can see the sky ?
Yes, how many ears must one man have
Before he can hear people cry ?
Yes, how many deaths will it take till he knows
That too many people have died ?
The answer my friend is blowin' in the wind
The answer is blowin' in the wind. ****

13.

Рат, пуцњава, одјек експлозије, урлик, прво један, онда
све више и више, одсев ватре, силуете које падају под
рафалима.

Рат.

Сви леже поред својих уништених кућа.

Тама.

14.

СВИ: (из таме, након олује)

Киша, киша, киша...

У свету без илузија човек је странац...

...само су мртви видели крај рата...мир је доба у којем синови
сахрањају очеве, рат је доба у којем очеви сахрањују
синове...да, да, срећни су народи који имају досадну историју...

Киша, киша, киша...

...Срећа је – збораше он - вештина ума и руку. Све невеште
душе, несрећне су, ко цветови. Не мари ништа, што велику муку
задају скрхани и лажни гестови. У олуји, у бури крај недаћа
свих уз тешке губитке и уз тугу клету бити насмејан, природан,
тих, највећа уметност на свету. *

Киша, киша, киша...
Знам да велике историјске трагедије фасцинирају људе
приближавањем ужаса...
Парализовани, они не могу средити своје мисли да учине нешто
већ чекају...
У свету без илузија човек је странац... * *
Киша, киша, киша...
Нема пута ка миру. Мир је пут.

Говори само ако ће то поправити тишину.
Изрека: „Око за око...” само ће довести до тога да читав свет
постане слеп.
У свету без илузија човек је странац...

Киша, киша, киша...
(из таме долази странац, почиње)
Дебеле пахуље, као комади рашчешљане вуне, падају у одсјају
ноћи.
Небо се располови, страшан крик пресече сан.
Силази сумрак и свет постаде све хладнији.
Где се од кише сакрише лептири?
(киша, киша...)

+ + +

15.

Архивски, документарни снимци рата распада Југославије.

*Јесењин: Црни човек

** Алберт Ками

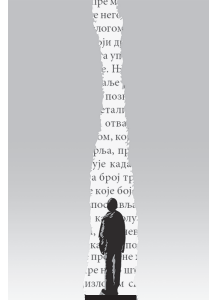
*** Махатма Ганди

**** Боб Дилан

(Приредио и превео са словеначког Фрањо Франчич)

Фотографија: Љубомир Шимунић

Џејмс Џојс МАЧАК И ЂАВО

Мој драги Стјуи*,

Пре неколико дана сам ти послао малу мацу пуну слаткиша, али вероватно не знаш за причу о мачку из Божансија. Божанси је малецки стари град на обали Лоаре, најдуже реке у Француској. Она је такође веома широка река, барем што се тиче Француске. У Божансију је толико широка да ако желиш да пређеш са једне обале на другу, морао би да начиниш барем хиљаду корака.

Некада давно, када би становници Божансија желели да пређу реку, морали би да иду бродом јер није било моста. Нису могли сами да направе мост, или плате некоме да га направи. Шта им је било чинити?

Ђаво, који је увек помно читао новине, је чуо за ово њихово тужно стање, па се лепо обукао и отишао да посети господина Градоначелника Божансија, који се звао монсињор Алфред Берн**.

Господин Градоначелник је такође био склон лепом облачењу. Носио је гримзани огртач и увек је имао велики златан ланац око врата, чак и када је спавао.

Ђаво је испричао господину Градоначелнику шта је прочитао у новинама и рекао му да може да направи мост за становнике Божансија како би могли да прелазе реку кад год пожелу. Рекао је да може да направи најбољи мост који постоји и да може да га направи за једну једину ноћ. Господин Градоначелник га је питао колико новца жели за прављење таквог моста? Никакав новац, рече Ђаво, само тражим да ми припадне прва особа која пређе преко моста. Добро, рече господин Градоначелник.

Пала је ноћ и сви становници Божансија су отишли у кревет да спавају. Дошло је јутро. И када су погледали кроз прозоре завапили су: О тако ми Лоаре, какв одличан мост! Јер су видели одличан и јак камени мост прострт преко широке реке.

Сви су потрчали до почетка моста и погледали са друге стране. Ту је био Ђаво, стајао је са друге стране моста и чекао прву особу која ће прећи преко њега.

Али нико се није усудио да пређе преко моста јер се плашио Ђавола.

Онда су се зачуле трубе– што је био знак да се становници утишају– и појавио се господин Градоначелник м. Алфред Берн у свом великом гримзаном огртачу, носећи тешки златни ланац око врата. Носио је кофу воде у једној руци, а под руком– другом руком– носио је мачка.

Ђаво је престао да игра када га је опазио са друге стране моста, па је прислонио оку свој дугачак дурбин.

Људи су почели да се домунђавају међу собом, а мачак је погледала у господина Градоначелника, јер је у граду Божансију мачкама било дозвољено да гледају у господина Градоначелника. Када му је досадило да гледа у господина Градоначелника (јер чак и мачкама досади да гледање у господина Градоначелника) почео је да се игра са тешким златним ланцем господина Градоначелника.

Када је господин Градоначелник стигао до прочеља моста, сви мушкарци су задржали дах, а све жене зауздале језике. Господин Градоначелник је спустио мачка на мост и док си трепнуо, плус! испразнио је целу кофу воде на њега.

Мачак, који се сада нашао између Ђавола и кофе воде, брзо се одлучи и потрча подвијених ушију преко моста право Ђаволу у наручје.

Ђаво је био бесан к'о сам Ђаво.

„Господо из Божансија“ повикао је преко моста „Ви уопште нисте добри људи! Ви сте само мачке!“ А онда се обратио мачку: „Дођи овамо мала мацо! Јеси ли се уплашила мала цица-мацо? Је л' ти хладно моја јадна, мала, цица-мацо? Дођи овамо, Ђаво ће те узети! Ићићемо да се угрејемо– обоје.“

И тако оде са мачком.

Од тада људе тог града зову 'le chats de Beaugency'***.

Али мост је још увек ту и дечаци се шетају, возе и играју на њему.

Надам се да ће ти се свидети ова прича.

Ноно****

П.С. Ђаво углавном говори сопственим језиком који се зове Беелзевлебетање и који сам смишља у ходу, али када се наљути може добро да говори лош француски, мада они који су га чули тврде да има јак даблински акценат.

(Превод: Марко М. Ђурчић)

*Стивен Џејмс Џојс (1932-2020) унук Џејмс Џојса и извршитељ Џојсове литерарне заоставштине, све до 1. јануара 2012. када је заоставштина прешла у јавни домен. Прича „Мачак и Ђаво“ је првобитно била Џојсово писмо унуку послато 1936. године, али је након тога објављена у више наврата као илустрована дечија књига. Основу превода чини књига „The Cat and the Devil“ из 1964. године издавача „Dodd, Mead and Company“ коју је илустровао Ričard Erdeš. (прим.прев.)

**Алфред Берн (1882-1956) ирски политичар који је обављао многе функције у својој вишедеценијској каријери- члан даблинског градског већа, члан енглеског парламента, ирског парламента и градоначелник Даблина у десет мандата- од 1930. до 1939. и поново од 1954. до 1955. године. Као градоначелник често се појављивао у јавности у церемонијалној одежди са златним ланцем. То је изазивало подсмех код Џојса што се може видети у Џојсовом писму сину Ђорђу од 19. фебруара 1935. године. (прим.прев.)

***фр. „мачке Божансија“ (прим.прев.)

****итал. Nonno, тепајући назив за деду-дека (прим.прев.)

Здравка Евтимова
РЕЗЕРВНИ ДЕЛОВИ

– Лепе су ти ципеле. Ми немамо лепе ципеле – чудно је то што је Крум рекао. Био је необичан дечак, овај Крум. – Имаш нови телефон, ми немамо нове телефоне – стално је понављао Крум.

– Да ли ми завидиш? – питала бих га, а он је одговарао:

– Да, али чак и ако ти завидим, ти си ми најбоља другарица.

Живели смо у тој гомили бетона која је остала од раније – и сама не знам пре колико година, вероватно ни моја баба тада није била рођена. Крум и ја смо се затекли у истом блоку. Кроз прозоре су се могли видети аутомобили паркирани на песку, на испуцалом асфалту и у блату. Старе машине, покварене, а блистале су и нове, ко зна одакле – можда дотеране од ИЗВАН.

– И твоји мора да имају везу са онима ИЗВАН – добацио је Крум, очију упртих у моје. – Видим твоју школску торбу. Нико у разреду нема такву. Твоја старија сестра нема. Само ти. Твоја друга сестра нема нове ципеле. Само ти имаш. Зар ти то не изгледа сумњиво?

Нисам обрађала пажњу на Крумове приче – дечак црне косе, тамних очију, као већина нас на нашој страни реке. Живели смо са отровним димом из ауспуха зарђалих крнтија, са пластичном амбалажом разбацаном по улицама, заправо није било улица, већ пролаза између отпада. Увече нико није излазио сам, ни ноћу ни дању; кретали смо се у групама. Најмање десеторо људи – нико није желео да буде у првом реду – нека друга група би увек напала нашу. Ударали су нас, крали мајице са леђа, тако да ако си са спољне стране гомиле, могао би остати негде на отпаду од пластике.

То је била једина забава за нас децу.

– Слушај, Ани – Крумов глас је био стари вунени џемпер који је изгризао мољац. Али још увек можеш носити такву крпу ако је много хладно. Тихи глас. Ко зна зашто ми се допао. Чинио ми се добар. Често сам глупа. Нешто јефтино, каменчић, лист би ме развеселило, иако није коштало ништа.

– Реци – желела сам да слушам још мало тај глас, топао као џемпер.

– Знам једно место. Тамо се можемо сакрити од свих. Једно сеоце... знам где је. Зове се Жедна. Пре него што је умрла, тамо је живела моја бака.

Његове речи биле су мољци који су направили рупе у џемперу и нису вределе ништа. Али било је добро слушати његов глас. На нашој страни реке нико ни

са ким не разговара. Да не бисмо заборавили речи, поклонили су нам телефон – један од најјефтинијих. Тата је рекао да су се ИЗВАН подсмевали тим старим циглама. Оне су биле смеће.

Желела сам да не остајем сама. Одлазила сам у неку велику групу. Деца се нису познавала. Хоџају, ћуте, али ниси сам. Сретали смо другу групу. Долазило је до туче. Добра забава, ако те не опауче по глави. Полиција је долазила да покупи обogaљене – у најбољем случају са сломљеном руком или ногом. Нико није хтео да буде усред гомиле, јер ако бисмо бежали, остали би те згазили, а полиција би те кући одвела умазаног и згњеченог као паковање млевеног меса. Имала сам среће – не знам зашто ми је Крум био пријатељ.

Глупости, пријатељство одавно није постојало, тако смо по навици звали особу којој смо морали да се одужимо и вратимо новац. Папе су ти били пријатељи. Они су значили храну без буђи, двадесет минута дневно свежег ваздуха из Александрових балона. Сигурније место у групи. Александар је радио за оне ИЗВАН – рекла ми је мама. Долазио је код нас и доносио храну без буђи.

Мама би ме послужила и стајала са мном у собици док не поједем све. Питам се зашто мама мојим сестрама није давала ни мрвицу.

– Знам како можеш да побегнеш у Жедну – рекао је Крум. – Идеш гребеном планине. Идеш, идеш, идеш. Долазиш у Жедну. Бака је рекла да је тамо извор.

– Шта је извор? – питала сам.

– Нисам га видео – признао је Крум, у једном тренутку његове очи су поново запалиле моје. – Вода шикља из земље. Уопште не мирише на бензин... Пију је.

Понекад помислим да Крум није сам са собом. Знамо да је вода само у цевима. Мирише. Зашто Крум разговара са мном? Због нове торбе? Због ципела?

Немам пријатеља. Стајала сам сама са јефтиним телефоном, какав су нам давали ИЗВАН. У школи смо учили колико су они ИЗВАН великодушни, они су све за нас, за наше васпитање. Без телефона заборавили бисмо речи и не бисмо могли да говоримо. Не бисмо знали шта је река и шта се десило пре две године. Не знам да ли је то било потребно. Нисмо могли да одемо тамо где су реке текле. Биле су ИЗВАН. Оно од пре две године такође се догодило ИЗВАН. Ми у блоковима, знали смо шта су бубашваба, мува, стеница, црв и комарац. Живели су са нама. Али били смо срећни. Имали смо кров над главом.

Отац ме је гледао – чинило ми се да гледа тужно, али сви смо ми тако гледали – од бебе до четрдесетогодишњег старца.

– Малена моја – шапнуо је мој отац. — Мала моја, нећу да идеш тамо.

Нисам знала где је то.

– Узми овај новац – рекао је Крум

– Али зашто – питала сам га

– Да имаш да ми вратиш.

– Да ли то значи да желиш да ми будеш пријатељ? – промрљала сам.

– Нема везе – рекао је Крум.-- Узми и иди да дишеш код Александра. Онда ме је погледао. Рекао: – Не верујем твојој мајци.

Нисам га више ништа питала.

– Добро је што ниси лепа – говорила ми је мајка - Имаш среће. Ја исто имам среће што ниси. Не бих то могла да преживим да јеси.

– Али ти си лепа! – успротивио се Крум. – Зар не видиш? Ти си најлепша девојчица у нашој групи. Зар твоја мајка не види?

Моја мајка је радила петнаест сати дневно. Понекад нам је куповала хлеб без буђи. Буђ уништава – крв, кости, мозак. Али боље је да те касније упропасти него да цркнеш данас. Живот је леп.

– Она ради за оне ИЗВАН – рекао је Крум.

ИЗВАН је почињало после канала. Не можеш тамо стићи. Ваздух те не пушта. Ако допузиш до канала, ветар излази и баца те назад. Ако не успе да те гурне, ветар престаје и долази један мирис – веома пријатан, али те тера да паднеш. Не можеш да помераш ни руке, ни ноге, ни главу. Ако ипак дођеш до бране, нешто у твојој глави почиње да вршти и тресеш се. Нико те не удара, али дрхтиш, сагињеш се. Не знам шта се даље дешава. Полиција ме је вратила кући отечену као парадајз пун хемикалија.

– Право је чудо да си преживела – рекла је мама и уместо да ме казни, дала ми је да једем.

Понекад бисмо пуштали дроне – ја и Крум, да видимо шта је ИЗВАН. Наши дрони би се упалили док избројиш до десет, али смо ипак видели – нешто на земљи је било зелено.

– Да ли је то отров? – питала сам Крума.

– Не. То је трава.

Било је ту високих зелених шатора, али Крум је рекао да је то дрвеће. Његов отац је понекад радио ИЗВАН.

Нисмо имали ни траву ни дрвеће. Имали смо асфалт и аутомобиле. Имали смо пиштоље, и ја сам имала. Живиш дуго када имаш оружје. Оружје је живот. Да би живео, мораш да кокнеш онога из друге групе.

Бацали смо пластичне кесе и чаше по улицама. Пили смо нешто што је текло по сат времена ноћу кроз цеве у блоковима. Мирисало је на бензин, складиштили смо га у цевима – у школи су нам рекли да је то вода. Најважнија ствар за организам. Чудно зашто ми је мама давала нешто друго за пиће – прозирно и хладно.

– Вода – рекла ми је. – Пиј.

– Зашто ти не пијеш? – питала сам је, а она ме је прекинула:

– Јеси ли луда? Знаш ли колико то кошта!

Нисам знала колико кошта. И помислила сам на шашаву Крумову причу о извору из којег шикља вода. Није мирисала на бензин. Други пут!

– Ако некеме кажеш, никад ти више нећу дати воде – претила ми је мајка. Није повисила тон, њене речи су биле пластичне као оне празне канте испод наших прозора. – Немој рећи Круму.

Али морала сам да се одужим Круму, зато сам и била његова пријатељица. У школи су нас учили да такође има људи и ИЗВАН. Благородни и добри, много

паметнији од нас, али је Крумов отац једном рекао – Ма немој! – Ништа више није додао.

– Не знам која је то вода која не мирише – признао је Крум. – Отац ју је једном пробао. Било је супер.

Било је вруће. Несносно. На асфалту можеш испећи месо и мирис буђи ће нестати. Цело небо је пожутело од сунца. Улица је пуна рупа. Људи из аутомеханичарских радњи су их сами ископавали ноћу – видела сам их јер не могу да спавам.

– Зашто не можеш да спаваш? – забринута ме гледала мама. Знаш да је алармантно јер жури да се сакрије иза лепезе. – Да ли ти је неко нешто рекао?

– Шта?

Она је бацила лепезу.

– Крум или његов отац.

Сетила сам се тог разговора. То се не може назвати причањем, било је више ћутања, било је вече и ветар је дувао од ИЗВАН. Није смрдело на сумпор. ИЗВАН је било чисто, рекао је Крумов отац. Ћутим сто сати, можда и сто минута – слаба сам у математици. – Није потребно да рачунаш, не треба ти ништа – рекла је мама, скривена иза лепезе.

– Некада ми се допадала твоја мајка – промрмљао је Крумов отац. – Данас ми је драго што ми је тада побегла... – Опет тишина, сто сати или сто минута. Крум је седео поред мене. Волим да је Крум поред мене. – Ани... Ти си резервни делови, зар не знаш? – Онда је Крумов отац ућутао, али то је најнормалнија ствар. Људи нису рођени да баљезгају. Рођени су да једу.

– Шта су резервни делови? – упитао је Крум.

Његов отац је очигледно пио те ноћи. Тако да је био срећан. ИЗВАН су давали пиће, али мама ми није дала да пробам. Сви су пили у школи. Алкохол је био лош за мене, рекла је мама. Није био ни за кога другог. Крумов отац је много пио и био је веома срећан.

– Пијеш воду која не мирише – Крумов отац је заћутао. Пљунуо. Затим додао: – Дакле, твоје срце је здраво.

Ништа нисам разумела. Било је неподношљиво вруће. Избиле су десетине пожара, али блокови су издржали – горели су само телефони. Столови и столице су били од гвожђа и остали су нетакнути.

– Мора да имаш осам година. Здраво срце вреди милионе.

Нисам разумела о чему говори.

– Па шта ако кошта?

– ИЗВАН је пуно... много деце... болесна срца – промрмљао је Крумов отац. Отворио је нову боцу. Човек је срећан само када пије. Деца ово науче пре него што проходају. Крум је ћутао. Мора да сам се преварила, али... његови образи... Нема ништа горег од цвиљења. – Стидим те се, Круме – рекао је отац. – Ниси добар ни за шта.

Човек је попио из флаше. Боца је срећа – то знамо у блоковима. ИЗВАН нам обезбеђују довољно, јер желе да блистамо од радости. Ми блистамо. Ја сијам.

Имам нову торбу. Имам ципеле које су потпуно нове и пијем воду која не мирише ни на шта, чак ни на бензин.

– Значи, ништа ти нису рекли. Ни Крум ни отац? – упитала је мама, сакривена иза лепезе. Често је боли глава, али то је сасвим нормално за сваку особу у блоковима

– Твоји мајка и отац ће се обогатити. Купиће цео блок. Издаваће собе... Овако се купује блок...

Крумов отац је допио целу флашу.

Вечерас сам желела да нађем нову групу. Забавно је шетати са гомилом, али ризикујеш да будеш згажен. Имала сам стратегију. Стала бих поред неког са широким раменима.

– Нећеш ићи. Донела сам ти воду – зауставила ме мајка.

– Зашто мојим сестрама не даш воде?

Било је вруће. Опет су избили пожари. Неподношљиво. Ни гомила није могла да се окупи да разбија аутомобиле по граду. Питала сам се шта да радим. Нисам ништа прочитала. Не мораш да читаш, рекла је мама. Гледај у телефон.

Питала сам се шта да радим. Телефон ми се смучио.

– Одвешће те ИЗВАН – рекао ми је Крум.

– Не бој се. Вратићу ти новац.

– Не желим новац!

Крум је полудео. Не жели новац. Узео ме је за руку. Никада ме раније није додирнуо. Нисам могла да верујем. Било је лепо.

– Слушај ме! Навише уз гребен, само уз гребен, па други гребен... па други. Стићи ћемо до Жедне.

Крум је полудео.

– Нико те не може наћи у Жедни. Нико! Веруј ми.

Сунце је обојило небо у жуто. Земља је била гола, смеђа, долине су биле пуне прашине. Стене су пуцале на врућини. Било је јутро, можда поподне. То није било важно. Врућина је прогутала све, прашину, јаруге, долине, камење, пукотине.

Два клинца – један дечак, мршав, црнокос, и девојчица – мршава, црнокоса, пузали су узбрдо, више, још више. До врха. Ка гребену.

Иза њега се видео још један гребен.

Па још један.

Па још један.

*Превод са бугарског
Елизабета Георгиев*

Јелена Стакић МОЈА ПОЛИЦА

Некад, негде, прочитала сам да је срећа седети уз ватру ложену старим дрвима, пити старо вино и читати старе књиге. И дружити се са старим пријатељима.

Далеко од тога да сам несрећна иако је старих пријатеља, по природи ствари, све мање. Ватра – где да је заложим у граду на шестом спрату? Све и да хоћу да уградим камин у димњак (запоседнут разним кабловима, али то да занемарим), не могу јер су при градњи отвори за чунак постављени тако да су неупотребљиви. Старо вино? Па, кад се нађе добро вино и који динар... Старе књиге? Да, пуна ми их кућа.

Али, преводим нове. Не само ја. Излози, издавачки планови, издавачка продукција – све је препуно нових наслова. Стари су протерани у гето ретких специјалних едиција, или их напросто нема. Нема, а многи су и заборављени. У библиотекама су углавном недоступни.

Да се вратим полици. За књиге које сам превела имам посебну полицу која ми је, док радим, увек у видном пољу. Позамашан је број књига на њој. Не бројим их. Тако, све на окупу, биле су ми потребне (и још су) као охрабрење кад ми се учини да не могу даље. Па погледам полицу и кажем себи 'кад си могла све то да преведеш, ваљда можеш и овај шугави пасус да завршиш, а сутра је нов дан'. Ниједна књига с те полице не сме да напусти собу... али одавно нисам проверавала да ли су све на месту. Пошто сваки час шаљем некуда списак књига које сам превела (раније за стипендије, сад најчешће да би издавач добио неку субвенцију), знам колико их је. Много. И нису све добре.

А све сам их преводила као да судбина света зависи од тога што у њима пише. И у сваку веровала. Али, како стоји у *Оњегину* (у преводу Милорада Павића): *Ал' јадан онај ко у глави / Све предвиди и прозре лако / [...] / Чији је дух и срце јадно / Заледило искуство хладно*. Више у многе од њих не верујем и питам се зашто су уопште написане (добро, некеме је било важно да их напише...), али зашто су преведене? Што се мене тиче, превела сам их зато што сам живела од преводилачког рада и, као што сам рекла, веровала у њих, чак и кад сам гунђала да је аутор логореичан, самодопадан, некритичан. Ипак, преводила сам их најбоље што сам умела, једино што данас некако другачије

гледам на њих. Али што рече мој пријатељ, писац, покојни БТ, „Искуство је фењер на туру“.

Пре петнаестак година, награду за животно дело коју ми је дало моје Удружење (књижевних преводилаца Србије), прославила сам једном вечери на којој сам представила своје преводе уз двоје глумаца, добрих пријатеља, који су читали одабране и, мислила сам, репрезентативне одломке. После ми је МП, који је изврсно читао, рекао „уф, како је све то лоше“. А колегиница МС приметила да све то личи једно на друго, да сви моји преводи носе мој лични печат.

Паф! Како лоше? Па ја преводим само добре књиге. Не спадам у преводилачко робље које преводи шарене романчиће и псеудонаучна лупетања на разне теме (Некада су таква сочињенија спадала у „рото литературу“ и била брза зарада озбиљним преводиоцима. Данас се зову бестселери. „Ништа лакше него превести неки романчић. Ставиш књигу преко онога што иначе радиш, смлатиш зачас, имаш шта да једеш једно време, па на миру преводиш оно право“, саветовао ме је као почетницу искуснији колега.)

И још, како све звучи исто? Сваку књигу преводим друкчије, јер је и написана друкчије. Ако моји преводи заиста личе један на други, ја то не могу да осетим. Кад преводим неку нову књигу, пуштам је да ме носи, као што сам некад давно пуштала да ме носе планинске речице пуне стења и камења па излазила сва срећна, и сва модра.

Баш су грозни ти моји критичари, помислила сам тад.

А сад мислим да су углавном били у праву. Много је данас, више него раније, поготову више него у време кад сам пре педесетак година почињала да преводим, добрих превода осредњих књига. На оне стварно лоше нећу да трошим речи. Али велик део данашње књижевне продукције на разним језицима, па према томе и у преводима на наш, осредњи је. Док преводимо, чини нам се да је баш та књига друкчија, запнемо из петних жила да је добро преточимо у наш језик, а кад прође неко време увидимо да није стварно друкчија, да на свет није деловала више од камичка баченог у бунар. Да није ништа нарочито. А мени такве заузимају много места на полици, и никад ми не дође да их поново макар прелистам, кад их већ нећу поново читати.

Искуство хладно... сад врло брзо препознам писца који је изводио вербалне вратоломије иза којих је стајала некаква прича која ништа не би ни добила ни изгубила да је написана једноставније, природније, краће, писца који је пронашао неку шему па штанцао књиге према њој, писца који заправо није имао шта да каже па је то што није имао казао увијено и с много речи. Препознајем и књигу која је објављена, па и наградама овенчана, не зато што је добра, него зато што удовољава неким некњижевним мерилима: аутор је жена, или је припадник нечега, мањине у својој земљи, из овог или оног дела света је, заступник је или критичар ове или оне политике. Зато што носи неку (некоме пожељну) поруку. Или зато што је прва књига неког данас познатог аутора али досад није преведена (а видим и зашто: не ваља). Препознам, но кад ми се заломе и даље преводим такве писце и такве књиге. Најбоље што умем, али с мање усхита него раније.

Признајем, не волим претерано књижевност. Волим, наравно, некад сам и обожавала, али више волим музику. Волим превођење, процес превођења. Књижевно превођење је најлепши посао на свету, не пропуштам то да протурим кад год ми се укаже прилика.

Зато ме не хвата очај кад баџим поглед на своју полицу. Колико ту глупости има... Добро, буди праведна, кажем себи. Свака ми је ипак донела неко ново сазнање, била ми занимљива, из сваке сам понешто научила и запамтила. Да... али зар није све што је стварно важно већ написано, одавно. *Сумерски епови Енума елиш, Гилгамеш, Библија...* У њима нема, додуше, о томе како је умеће израде равних огледала шверцовано из Венеције у Француску, али шта је мени израда равних огледала...

А има и романа који су ме јаче померили, иако су код нас прошли сасвим незапажено, а у својој земљи онако. Француски савремени писац Стефан Одеги није се пробио у прву лигу, а најбољи је, не само по мом мишљењу. Два његова романа која сам превела издвојила бих из реке романа који сваке године преплављују тржиште, па и оних које сам ја превела. *Син јединац* даје преглед целог 18. века са становишта очевица, а заправо данашњег проницљивог, ироничног, па и циничног, али свакако упућеног посматрача. *Теорија облака* открива развој метеорологије, али како... непрепричљиво. Уз велике делове о сликарству, неколико прича, заиста узбудљивих и наизглед крајње диспаратних, на крају се у једној реченици стапају тако да човеку памет стане.

Или један роман (*Прича о Луси Голт*) и збирка прича (*Нешто са стране*) ирског писца Вилијама Тревора. Својевремено се говорило да је раван Чехову. Данас се не помиње. Никад нећу жаљити што сам у њихово превођење уложила све што имам у себи иако не знам колико их је људи прочитало. Не носе никакву поруку, доносе само чисто уживање у читању.

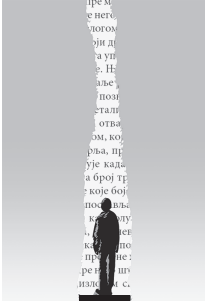
Фењер на туру: и дан дањи се баџим у превођење неке књиге с полетом и заносом као да ми је последња (једна ће у догледно време свакако и бити, и можда остати недовршена), иако је... вероватно, или макар могуће да ћу се после неког времена отрезнити и схватити да и таквих књига има сијасет, неких горих од ње, неких и бољих. Ево, баш ова последња, која се још није појавила и за коју у овом тренутку верујем да је сасвим изузетна. *Бургундија, с поднасловима Настанак и нестанак једног царства, Историја дуга 1111 година и један дан*, Холанђанина Барта ван Лоа. Успео је да исприча дугачку (око 700 страна), добро документовану историју једног дела средњовековне Европе тако да се чита без даха! Четворица су главних бургундијских војвода постојала, заљубљивала сам се у сваког, жалила за њим кад би умро или погинуо, радознано упознавала његовог наследника па и њега заволела... Није баш професионално, али радила сам савесно, у више наврата читала и проверавала свој превод бар шест пута... тек касније, кад буде касно, приметићу пропусте, знам.

А већ сад ми је проблем да јој нађем место на полици, прављеној цицијашки, плитка је, само један ред књига стаје, и тек понегде има места да се нека књига стави преко оних које су тамо, а и она су већ попуњена. Да ли ће ме

искуство хладно охладити довољно да своје преводе књига које је осветлио онај фењер потрпам у неку кутију и на полици ослободим место за оне на које ће поглед бити радост за очи? За које ћу рећи себи да је дивно што сам их баш ја превела. Које понекад прелиставам и поново читам, и за које сам, уз сав свој скептицизам, сигурна да ће и неком другом, кад тад, пружити задовољство и нова сазнања.

Гледам полицу, можда ћу ипак успети да је угурам а да ништа не склањам...

Београд, октобар 2024.

Душан Иванић СКРОВИШТА СРПСКЕ (РЕАЛИСТИЧКЕ) ПРОЗЕ

Драгана Вукићевић: Кроз кључаоницу текста, Београд:
Филолошки факултет, 2024.

У *кључаоницу текста* Драгане Вукићевић воде „Скривени наративи“, преглед ставова савремених изучавалаца књижевности (когнитивна и структуралистичка наратологија, теорија могућих свјетова, етнографска истраживања, студије из историје српске књижевности). Уводном ријечи ауторка за наслов књиге каже да „сугерише загонетност фикцијског света“, а да је *кључаоница* метафора читаоачеве позиције у тренутку када улази у универзум скривених наратива, када, оним што је написано и што се зна, реконструира оно што је `унутра`, исписано.“ „Оно што је најмањи заједнички садржалац свих скривених наратива, услов њиховог настанка јесте расцеп/пукотина у тексту; тај расцеп (gap) условљен је онтолошком непотпуношћу приповедног света, његовом фрагментарношћу.“ Пошавши од овог одређења основног појма и основне теме, уводно поглавље (**Скривено**) рашчлањено је у студије „Скривени наративи“, „Еротски криптограми“ („Еротски криптограми и патријархални свет“, Реторика смоквиног листа“, „Ерос и свет“, „Говор тела и хаптичка фокализација“), „Пародија“.

Друго поглавље, **Транспарентно** (могло је бити и **Откривено**, одговарајуће наслову првог поглавља, **Скривено**), у почетку је усмјерено на реторичке аспекте топографије текстова српског реализма (реалистичке топографије), „поетике ока и уха“ („Предочавања“), потом на посебна питања („Реалистички екстеријери/реалистички ентеријери“ – „Ко ће нам рећи шта је Београд“ и „`Враголан молер` - осмишљавање ентеријера у реалистичкој прози Јакова Игњатовића“, „Књижевна костимографија – одело чини човека у књижевности“). То **откривено** („транспарентно“) темељни је поступак приповједача епохе реализма: предочити, чути, видјети, свједочити, знати, сјећати се..... Поетику „реалистичког града“ ауторка је обухватила у распону од поетика старијих времена до поетике која ће их смијенити: град епохе реализма је постао „место живљења“ и „биографије јунака“, „поетика сада и овде“ (100, 102), у непосредном контакту с проблемима свакодневног живота и процеса урбанизације (Матавуљ, Нушић, Сремац и др.).

Подстакнута идејама Павла Васића, угледног историчара умјетности и историчара костима, Драгана Вукићевић је, с два рада о Јакову Игњатовићу (ентеријер и костимографија књижевних јунака), ушла у подручје које је наша књижевна историја једва дотакла. Саговорници су јој били етнографски списи, водећи је уочавањима о различитом виду функционисања истих (или сличних) података у књижевним и научним дјелима. Наиме, уз висок степен документарности, књижевни текст техником приповиједања (коментарисања, предочавања) персонализује (и естетизује) свијет живота у свијету текста („умноженим погледима“, „умноженим стањима“, провлачењем књижевног јунака „кроз вишеструке фокализаторске филтере“, 124). Осим тога класификује велики круг функција одјеће у лику и типу јунака/јунакиње (регионално, локално, социјално, сталешко, професионално, службено, узрасно, статусно, ритуално...), уз примјере из дјела српских писаца, од Јакова Игњатовића до Боре Станковића.

Требало би доста простора да се предоче садржина, књижевноисторијски, методолошко-теоријски и аналитички резултати ових студија. И наслов књиге, образложен у ауторкином тексту, изазива асоцијације непосредно повезане са *кључаоницом* у приповијеткама српског реализма (и других епоха), гдје је то канал за виђење затвореног, скривеног (нпр. у „Први пут с оцем на јутрење“ Л. К. Лазаревића). Тако се повезује метафоричко и реално значење ове срећно одабране ријечи у наслову књиге. „Еротски криптограми и патријархални свет“, у приповједачким дјелима (не само с еротском тематиком) налазе индикативне „пукотине“ и „расцепе“, посебно у вези са патријархалним свијетом који такви текстови описују, одвајајући при томе „официјелну“ литературу од оне, да кажемо, подземне (порнографске и сл., која се ширила преписивањем или скривањем). На тим теоријско-методолошким подлогама ауторка бира примјере из дјела српских реалиста (Јанко Веселиновић, Стеван Сремац, Светолик Ранковић, Симо Матавуљ и др.), највећим дијелом подређених „патријархалном коду“ (од којег се одвајају неком врстом „кријумчарења“ еротског). Отуда су дошла и нова тумачења смисла текстова класичног српског реализма. Наиме, „расцепи“ и „пукотине“ су изузетно чести, и по облицима контакта (поглед, говор, додир, итд.), и по друштвеним околностима и оквирима (коло, прело, бал, дружење, корзо/улица, посјета, просидба, свадба...), и по конвенцијама везаним за године, пол, средину (нпр. *Порушени идеали* Светолика Ранковића уносе знакове еротике међу дјецом; у истом дјелу еротика и пијанство, али то је већ тема велике распрострањености). „Пукотине“ су изазовнице за анализу него „предочени“ свијет стварности, уосталом као што су то и неки други (прикривени или одложени) аспекти конструкције смисла дјела (нпр. заплет, мотивација). Мада је добро бити опрезан према предности (нашем) тренутном избору и виђењу над другим аспектима текста.

Новина у овим тумачењима тиче се оних мјеста у књижевним дјелима која у досадашњим истраживањима нису изазивала пажњу: подразумијевана су и примана без издвајања и анализе. Писцима је то био дио обичаја, одређених

ситуација (нпр. свадба, вјенчање), а иза тога се подразумејувала упућеност (знање) читаоца. Међутим, читалац се у међувремену радикално промијенио, његова знања из фолклорно-рустикалног живота су ишчезла, или су потицала из научних штива (овдје је то био Веселин Чајкановић). Разумијевање једног поступка (да у Веселиновићевој *Сељанки* млада на путу за вјенчање стоји у колима „између кума и девера“, а сви други сједе) изискује познавање свадбених обичаја у патријархалној заједници једног краја. Иза те ситуације, саопштене у неколике реченице, комплекс је неисписане, подразумејеване животне грађе. „Фантомски свет у причи“ (12), како би рекла ауторка, сразмјеран је удаљавању од свијета читалачког знања, па су и „девер“ и „кум“, у наше вријеме и за одређен круг читалаца (ако их још има) фантомски свијет, поготово у ситуацији описаној у роману.*

„Скривено“ се нађе и тамо гдје га не очекујемо, у пародији, врсти текста који оперише двама семиотичким системима датим у једном знаку (Тињанов). Као вид „полемике с другим текстом“ ауторка рашчлањује пародију у вишеструке типове (имитација, негација и креација) и прати је у круговима који захватају јунаке у тексту, друге текстове и културу. Та се поља очитују око фикцијских читатељки (Сремчеве Меланија, Јуца, Персида) и читалаца (капетан Марјан, мајстор Мицко и др.), било оних који се поистовјеђују или опонашају литерарне јунаке. Још је већу пажњу изазвала Лазаревићева приповијетка *Вертер*, примјер обрачуна „с праксом статичног, клишетираног читања“ и „вид манипулативног читања“ (64). Настављајући излагање о књижевноисторијским аспектима реалистичке пародије, ауторка се враћа Стерији као резервоару „механизованих поступака“ ове врсте и у реализму (Игњатовић – Сремац – Нушић), гдје идентификује неколико клишетираних модела приповиједања (калупа), тј. слабих мјеста ранијих поетика, као мета пародије: класицистички калуп, епски модел свијета (Љубиша, Сремац, Домановић), библијски цитати (Матавуљ), сензационалистичка преводна литература (Вукићевић, Веселиновић), патетични калуп (Змај, Св. Марковић, Матавуљ, али и Игњатовић, а посебно Стерија, те Сремац). Из ових модела ауторка реконструира „хипотетичан непожељан текст“, па и „пожељан њима опозитан текст“, у великој мери „саображен интересима реалистичких критичара“ (80). Коначно, у посљедњем одјељку студије указује се на друштвеноисторијске аспекте пародије – суочава се текст са спољашњим свијетом значења, културноисторијском ситуацијом и традицијом Срба у Хабзбуршкој монархији (Игњатовићеви куртоазни разговори, сусрети, поздрави, обједи, удварање и др.). Нешто се слично а ипак различито дешава са епским моделима у прози Радоја Домановића, Светолика Ранковића или Илије Вукићевића, те ауторка закључује да „права пародија није само обрачун с једним текстом, једном традицијом писања, већ и обрачун с одређеним моделом света“ (87).

* Ваља додати, Драгана Вукићевић је у неким дијеловима своје монографије улазила непосредно у интердисциплинарна проучавања, допуњујући их ликовним прилозима из старог Београда (стр. 101, 106), бидермајерским

спаваћим собама и салонима, портретима, мртвом природом (стр. 116 – 120). Посебно је у сарадњи са студенткињама Факултета примењених уметности и њиховом професорком Љ. Петровић добила костимиране јунаке и јунакиње Игњатовићевих и Сремчевих романа и Домановићевих сатира (стр.142 – 156).

У трећем поглављу (**Реализам и реализми**) разматрају се општија питања поетике (српског) реализма („Промена метаоквира у књижевноисторијском разумевању реализма“, „Реализам страшног/реализам смешног“ („Тромплејска бића“, „Смешан крај или крај смеха“). Очекивано је ауторка морала ући у „кобне последице... некритичке употребе“ ријечи `реализам“, иако то данас, сто година послје Јакобсонове студије о реализму, не изгледа више ни кобно ни некритички. Реализму је одавно скровиште у епохама и правцима (српских и других, европских) историја књижевности, од времена када се још није ни именовао. Заблуда је свих који су књижевност (умјетност) свог доба видјели као циљ и предмет њеног развоја, била да је реализам, романтизам, модерна (Скерлић је писао, „живот што интензивнији и што социјалнији јесте предмет и циљ уметности“), и то се понавља одавно у алтернативним облицима и идејама. С обзиром на мијене у српској реалистичкој прози, ауторка се пита (или пита нас), „када и како је реализам престао да буде реалистичан“ (163). Иако изгледа да је реторичко, то је право питање (да не кажемо „реалистично“), можда ипак с прејаким одговором - да су реализам 19. вијека „убили нови реализми“ или отпори унутар њега, старог реализма (163). Хоћу рећи, реализам се више није могао враћати као књижевни правац, али опстају незамјенљива дјела, темељи модерне српске прозе и њених различитих струја. У напоменама о *измима* послје реализма, и о теоријском каледиоскопу (од структурализма до теорије могућих свјетова, и др.), ауторка одговара на питање зашто се у „наративној васељени“ деветнастовековни реализам издвојио (165). Изгледа да је могуће одговорити њеним ријечима – реализам тога времена се одредио „према неисцрпној енергији живота“, „усредсређујући се на тренутак сада и место овде“ (165).

У уводу студије „Реализам страшног/реализам смешног“ („Тромплејска бића“) ауторка се бави „нереалистичким“ бићима, бићима „дуалне онтологије“ (тромплејима, јунацима „немогућим и неприродним“, 168-169), „живим мртвацима“, вампирима, те границама приче, односно настојања да се очува антропоцентрична разумљивост неприродног, непостојећег свијета. У наставку студије, узимајући у обзир домаћа истраживања (Ана Радин) и књижевнотеоријске студије (Брајан Мекхејл), улази се у одлике тромплејских бића (парадоксалност, неприродност, искључивост), њихове реторичке оквири и њихов зазорљив простор (178). Ни посљедња студија у књизи, „Смешан крај или крај смешног краја“, није сасвим изван „тромплејских трагова“, иако се враћа класичном облику приче о постојећем свијету, овдје усредсређеном на конвенцију срећног краја у комедији. Одмах поставља основну тезу – да „савремена рецепција, нова читања и извођења Нушића, не следе поетику срећног краја“ (181). У самим комедијама, међутим, налази текстуралне и

контекстуалне (друштвеноисторијске) оквире „будућег“ Нушића, антиципатора „црне комедије и апсурдне реалности“ (183): завршетак *Народног посланика*, *Сумњивог лица*, „бравурозно финале“ *Госпође министарке*, а *Ожалошћена породица* као прелазни модел (188).

За књигу *Кроз кључаоницу текста* се може можда рећи да није срећног формата, али се може рећи, да узмемо већ искоришћену синтагму, да је ауторка у њој *срећне руке*. Теоријски модерно утемељена, у сталном дијалогу с домаћом књижевном историјом, одабране феномене истражује аналитички и типолошки (богате класификације), у дијахроним захватима. Овим студијама се идентификују нека од скривених (незапажених, табуисаних и сл.) подручја приповједачке и драмске баштине, сажима се историја извјесних врста текстова (пародија, срећан крај у Нушићевим комедијама), уз примјерне микроанализе и поуздана виђења еволутивних процеса у српској књижевности.

Славица Јовановић

СТИГ КАО ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНИ МЕТАФИЗИЧКИ ПРОСТОР У ПОЕЗИЈИ СРБОЉУБА МИТИЋА

Србољуб Митић (1932–1993) *enfant terrible* и црно дете српске поезије био је сам себи предак, како је то за себе говорио Црњански. Епигона је, пак, имао много. Сврставали су га међу сељаке песнике, те се тако нашао у антологији *Орфеј међу шљивама* (1963), чији су састављачи били Драгиша Витошевић и Добрица Ерић, потоњи познати песник дионизијских предела свог грузжанског завичаја. Од чувенијих имена треба споменути и Пауна Петронијевића и Милену Јововић. И четири године касније у *Цветнику српских сељака песника* (1967) Владета Кошутић дао је Србољубу Митићу завидно место. Том кругу он је, међутим, припадао само географски, омеђен својим Стигом и родним Црљенцем, духовно, Срба је био много интелектуалнији од своје сабраће и у свом проседеу модернији. *Отхрањен књижевношћу више него хлебом, пишући откад зна за себе први је од сељака песника обелоданио стихове новим звуком. А завидан број облика научио је у пресудној школи злпатништва*, говорио је Владета Кошутић.

Црљенац Србољуба Митића, његова колевка и судилиште, налази се на крајњим стишким странама. Од њега, завршава се Стиг и Мало Црниће и почиње петровачка општина и хомољски предели. У тој жилорасној и од плода отежалој равници рођен је Србољуб Митић за једно чудовиће од живота. Отац Љубисав Љуба умро је млад, а о песнику је бринула мајка Бранка и деда Стојан. Деда је био значајна фигура у Србином животу, замена за оца, образован и угледан човек. Биографи Србољуба Митића често спомињу Стојанову богату библиотеку у којој су била и сва дела Шекспира. Омађијан тим нестварним и сновиловним простором дедине библиотека, млади песник је растао растрзан између земље коју је морао да обрађује и од ње живи и света књиге и књижевности коме је још веома рано себе обећао. Однос према земљи Србољуба Митића био је амбивалентан, у младости он је од ње живео, попут осталих Црљенчана, међутим, касније добивши државну службу у школи, па у црнићкој библиотеци, од земље се већ био одвојио, о њој је бригу водила супруга Цвета и радници које су плаћали, а Срба је био потпуно посвећен поезији и стваралаштву. Тада је већ био окренут и Београду и својим сабеседницима које је упознао направивши

бум својом првом књигом *Велики ружан коњ* (1961) коју је објавила Матица српска из Новог Сада и потоњим својим књигама Тада су га открили и у своје окриље примили и проф. Рашко Димитријевић, Драгиша Витошевић и Владета Јеротић. До данас остаје енигма како је могао са само четири разреда основне школе да парира у беседи докторима наука и елитним песницима. *Да је живео у велеграду, а не у скрајнутом Црљенцу, сасвим сигурно би већ одавно био легенда и велико слово српске литературе. Овако преостаје да време постави ствари на своје место, а историја књижевности одреди значај дела Србе Митића. Додуше, Срба је још за живота био славан, потврђен песник. По мом дубоком уверењу, Митић спада у саме врхове српске поезије, писао је Владета Јеротић, академик, блиски пријатељ песника Србољуба Митића.*

Срба је био дружељубив, отворен и непосредан, али стално у пијанству духовном и телесно жудан неба. Живео је у свом велеболу, бунтован, нагрижен очајањем, бесомучник, аватровид. Био је глумацу сеоском позоришту, грудоболан и душоломан, Често је сам својом природом песничком, нонконформистичком нарушавао хармонију своје свакодневице. Често је наилазио на неразумевање приземног света и друштвену осуду оних који су пренебрегавали његов пророчки дар. Често у опреци са светом, склон самосажаљењу и аутодеструкцији, проживео је свој тегобни век у коме је једина светла тачка била поезија.

За живота је објавио четрнаест збирки песама: *Велики ружан коњ* (Матица српска, 1961), *Војнички крајпуташ* (Браничево, 1964), *Озарење Сизифа* (Браничево, 1967), *Људске речи* (Нолит, 1967), *Каменоване певача* (Браничево, 1969), *Черга на утрини* (Браничево, 1973), *Пети јахач* (Р. Ђирпанов, 1977), *Расап пустињака* (Матица српска, 1978), *Муке* (Просвета, 1985), *Фрула у црној свили* (избор, Вук Караџић, 1985), *Алин зјан* (Браничево, 1984), *Семе* (Просвета, 1985) и *Једанаеста заповест* (Нолит, 1988).

Након смрти објављене су му поеме *Стилити* (Браничево, 1994) и *Нови кључеви* (Просвета, 2000). Годину дана касније изашао је избор његове поезије у књизи под називом *Лична карта* (Завод за издавање уџбеника, 2001). Касније излази још један избор Србине поезије под називом *Див Стигу* (Центар за културу Мало Црниће, 2003). Године 2008. излази књига *Столпник и укун* (Антологија најлепших стихова Србољуба Митића, у издању Библиотеке *Србољуб Митић* из Малог Црнића и НИПД Реч народа, Пожаревац. Године 2011. излази књига *Вилосница* у издању НИПД *Беловоде прес* из Пожареваца и Народне библиотеке *Ђура Јакшић* из Петровца на Млави.

Стиг је топоним, стварни географски простор, равница у источној Србији која се простира између река Млаве и Пека до Дунава и обухвата општине Пожаревац (до Костолца) и Мало Црниће. Стиг, међутим, у поезији Србољуба Митића израста у поетски топос, хтонични симбол песникове везаности за земљу која рађа и храни и општељудски симбол статичног принципа који одражава болну људску дихотомију и разапетост између земље и неба. Та поларизација, као и вечно човеково враћање земљи и у земљу одређују двојугу нашу природу, земаљску и небеску.

Земља је материја у коју се укореењујемо и градимо своја станишта, земља је корито бистротечних река и потока, она је златоносна, она дарује хлебозарно жито сеновити уморним ратарима, она спаја рукама као гранама дрвеће које опасује нашу планету и штити је од разорних олуја. Она је у поезији Србољуба Митића древна и исконска сила која стишког сељака држи на својим недрима, а он оре њене бразде и баца жудно семе које проклијава из мрака. Земља црница или црвена земља од које је назив добио песников родни Црљенац велика је рађаоница, материца космичка од које је неодвојив живот сељака.

Копачи се враћају кући
Са мотикама на рамену
Са амовима и торбама

Са женама
И децом
И козама

Копачи уморни и прашњави
И гладни

Они застају на узвишици
Ослањају се на мотике
На амове на жене

(Копачи стишки, Једанаеста заповест)

Србољуб Митић се ослања на земљу, земљу као *окрепљујуће антејско витално врело, као пантеистички симбол рађања, плођења и свеколиког бујног живљења; земља као песма најдубље доживљена, иако најнедосежнија* (Драгиша Витошевић, *Орфеј међу шљивама, Светлост*, Крагујевац 1963, стр XVI)

Земља је, међутим, и мука егзистенције и неродица и глад, и ђудоређе природе и тешка аргатка и родитељка. Не милује је Србољуб Митић, он је изазива и дражи, као противник у кориди, као уморни рудар.

Стиг у поезији Србољуба Митића је и један метафизички простор, простор метафизичке зиме, зле бајке у којој литерарни конзумент креира значења и осећања у једној непрекидној и недељивој транскрипцији. Он је феномен самства и самобитности песникове, манифестација његове клете судбине.

И ето опет мене
Сред Стига мене
Самац сам сињац
Костур сам сур
Али глават сам
Али окат сам

Окат па видим
Глават па мислим

И рукат јесам гранато
Као дрво трнато

И вичем као дете
Старац а вичем
Као дете

Хришим

Ето сам као мртвац
А луд
А пуст

(Самац, Једанаеста заповест)

Ово је песма снажног индивидуалистичког субјективизма, поетичности која припада дубокој, необјашњивој симулацији. Сав у контрадикцији, Србољуб Митић у свој антропоморфни свет уводи и биљне компарације, тумачи себе језиком пантеистичког божанства, све до момента увођења танатоса у песму и раскида са еклогом.

У опозитним пропламсајима, песник уводи мотив Стига као константе, темеља сопства које се транспонује кроз чула и вегетативни свет. На крају песме, Србољуб Митић се бори за интегритет личности, за своју природу пуштахије, за своју уникатну лудост која је јача од канци смрти.

У краткој песми *Киша* у збирци *Једанаеста заповест*, Србољуб Митић каже:

Једном дању
Сред Стига
Усред лета
Под кишом сребрном
Као да сам стајао у црном
Срцу неког
Опаког света.

(Киша, једанаеста заповест)

Опет се понавља зла бајка. Стиг је део њеног хронотопа загледаног у вечност. Свет поприма боју меланина, омиљену црну боју Србољуба Митића, уклетог песника савремене српске поезије. Стиг је хоботница која својим пипцима усисава свеопште зло у којем свет лежи. Стиг је конгломерат антрополошких зађевица и малициозне кише и алувијалних наноса људске мржње. Стиг узраста до аксиома древног људског страдалишта и судилишта. То је оно место где је, по

легенди, Јован неки сустигао аждају која је сваке ноћи односила по једну лепоту девојку, па тако стигла и до његове.

Усред поља пробудио сам се
Пробудио сам се болан

Пробудила ме очи ми отворила
Киша сива

Подне је било
Подне студено

Сред Стига лежао сам
Црн и тежак
(Буђење или повратак 2, Нови кључеви)

Хроматске сензације Србољуба Митића у овој песми су сива и црна, које треба да означе аморфне људске студени. Апокалиптична атмосфера неких Митићевих песама иманентна је његовом бићу у стању музикално-корпоралне симболике. Вербално-експресивна флуидност наслућује будућу катаклизму, али и откровење. Он је песник снажне аутолегитимизације која је обележила његово самоосудно и самосилно трајање.

Изгледа да само даровити и остварени писци стичу смелост (можда би се могло рећи да само њима признајемо легитимитет) да проговоре о елементарним истинама или о мудростима запретаним у свакидашњици. Само писци афирмисани у основним литерарним жанровима пристају да уверавају у суштине, у односе и у наговештаје ослобођене облога, теорије, потпоре опширности и доктринарних уопштавања. (Чедомир Мирковић, *У ђавољем видокругу, 66 савремених српских песника*, Дерета). Такав је био Србољуб Митић, примарни, наивни песник генијски стопљен са природом. Његове натуралне слике носе у себи пантеистичку преданост и облаготворење. Његове басме роморе у примордијалном изразу, спонтаном изливу хуманитета. Као дрво-самац, разнемуштио је Србољуб Митић језик природе и њених сензација које дубоко потресају његово биће стооко и виделом га хране.

Изнад чуперка шуме стишке
Млађано сунце риђе
И стадо облака свилених што слуте жито
И сузе Млавине као бисерје
На белом бедру праље калишке
Милосне сузе Млавине на телу жене
Док неки питом ветар кадифен
Из недра јој се извлачи

Велика киша мајска кад обљуби равницу
 И замирише земља босоком и смиљем
 У оног Раденка што Стиг кити биљем
 Мргодне веђе у тицу радосну претвара се
 И дланови му од кише онеже баршунасто
 И мало му је неба плавог и поља равног
 За миловање и мало му је срце Радинкино
 За љубав мало му је цела бела Радинка
 (Стишки мајалос, Див Стигу)

Овде се Србољуб Митић појављује као песник флорално-луксативних слика. У френезији светлости ове биоцентричне песме појављује се тело и лик жене, праље калишке (Калиште, село у Стигу) и доноси наговештај рајске милине. Љубав је еквивалент мајској киши која обљубљује равницу, љубав Раденка и беле Радинке. У њој је све чисто и експоненцијално хиперболисано као у песми народној. У силини природне стихије и лепоте, љубав расте и набрецује се. Човек се стапа са божанством природе и мален и велик колико је његова жеља и способност усхићења. Персонификује се стишка љубимица река Млава и постаје транспарентни декор свете свадбе, сједињења неба и земље. И путена и нежна, у рукама светог биљобера, ова песма се транспонује до мистерије. Има још песама нагонске и екстрорвертоване снаге природе и човека сједињених у билу својих куцавица. Таква је песма *Стигом ветар омољски оди*, посвећена сликару Мики Радовановићу, ономе што види и услика нежност и камења и горја омољскога.

Ено са Омоља сив ветар се нија небесима
 Оди ми са Омоља ветар
 Ко хајдук нежан тијо се шеће
 Као чобанин горски смеши се зеленкасто
 Он који љубио је камен умни у житу стишком се
 Ваља

 Оди од Омоља ветар лаган корача меко као латица
 Трешње
 Као чобанин горски од камена осурен у Стиг пао
 Има у ногама његовим неке потајнице љубавничке
 Има у рукама његовим оне силе што љуби врат
 Женин

(Стигом ветар омољски оди, Див Стигу)

Песник Србољуб Митић трага за тренуцима егзистенцијалних суочавања, за оним стањима есенцијалног загледања у човекове коначне аргументе. Песма има емоционално исходиште, еротски пробуђено. Постиге се као у експерименту еротска и метафизичка епифанија. Нема код Србољуба Митић чистих

дескриптивних песама, оне су често прожете рефлексijом, егзистенциjализмом или пак љубавним мотивима. Служе за супстанциjално саморазумевање лирског „ја“. Ветар се овде преображава у љубавника што љуби врат женин. Необична је транспозициjа мотива љубави и мотива природе (ветар) код овог песника. Природа му помаже да сагледа своју драгу. *За мушкарца је лице девојке несумљиво лице његове душе. Љубавна лирика је, на крају крајева, нужно ствар нарцисоидности.* (Ј. Бродски)

Поезиjа је један узвишени напор да се изађе из себе. У том смислу она је тражење симбола. Симбол повезује оно што ми нисмо и оно што ми јесмо, наши субјективни свет са објективним светом око нас. (Б. Миљковић, *Критике*, Издавачка установа *Градина*, Ниш 1972) Жена узраста до симбола љубави, а Стиг је њен трезор, њен колектор дражи и опијености, њеног заноса. Јер пут до песме не води кроз интелект, већ кроз слутњу. Слутња Србољуба Митића је грандоманска, као и његов јад. У ретким тренуцима радости и екстазе благошћу и миљем које доноси утешитељка природа, Србољуб митић лети попут голуба својој голубици, свом расковнику. Цветоок и цветољуб, Србољуб штедро дарује своје изданке, а највише од свег цвећа волео је јоргован који пролећем замирише Стигом и сву земљу зачара.

Усред Стига налази се Мало Црниће, место Србиног службовања у библиотеци која данас носи његово име. У песмама о Црнићу спомиње учитеља Радишу Стојићевића у песми *Стојићевића Кључ* и ветеринара др Гилера.

Идем Кључем детелином рано ходим

Лагано детелином росном

Као у сну лебдим

У магли јутарњој рујној.

(Стојићевића Кључ)

Евоцира се један црнићки топоним, Кључ, потез на коме се налази имање Стојићевића, комад румени стишке равнице по коме зечеви у лог иду и чује се рика јелења. У том нестварном елементу идиле око песника појављује се коло девојачко, вилинско. *Уметников дух, који има исти основ са природом, може да научи њен неизговорени језик (...) не да би досегао хладне појмове, него животворне идеје што ће садржати своју сопствену очевидност.* (Семјуел Тејлор Колриџ)

У песми Мало Црниће опет Србољуб Митић спомиње Млаву, али и млин, Бајлонијев млин по коме је ово место познато.

Бљескови Млаве искричаве

Окрећу се

У оку као велики долап

У оку као велики дукат

Сунце младо

Мирише Црниће на зеленило

И на дим благ

Док стојим на узвишици

И гледам
Моје зелено срце
Око млина белог
Окреће се

(Мало Црниће, Див Стигу)

Сетих се песме Радомира Андрића и његових стихова: *Понео сам сунце у воденицу/ да мељем ватру/ кад немам пшеницу*. И Србољуб Митић има своје сунце, амблем своје душе. Оно је дисперзивни и луминозни траг псеудоиконичног стишког пејзажа. Традиционални црни пејзаж Србољуба Митића овде добија зелену боју, вегетативну. Ако говоримо о пластичности песничке слике, зацело говоримо о метафорама. Једна слика је очевидна само у имагинацији у *унутрашњем оку* које није око перцепције, већ око имагинације. Пре је треба упоредити са блеском који траје као одраз у машти, него са представом осветљеног предела који се пружа пред нама.

И сви се дивни давни
Сни стисли у глув камен.

И лају лају лисице
По црљеначком атару

Урлају стишки ратари
Врискају бесне жене

Док руше кућу чатмару
Као да руше мене

У души њише се равни
Стиг као пламен зелен

И вену дивни давни
Сни горки као пелен

(Путник на заранку, Столпник и укун)

Бавећи се детаљем и колоритом локалног поднебља он завршава и заокружује своје певање поруком универзалног. Уосталом то је одувек и бивала карактеристика аутентичних песника. Они су свој свет, своје завичајно поднебље подизали на ниво симбола и општег значења захваљујући сугестивности и набоју поруке у њему, Србољуб Митић је црnilо своје душе и блештави сјај поезије повезао са Стигом и његовим тминама, показујући да је целокупна његова поетска руда ту закопана. (Милисав Миленковић, Алин зјан, Просвета, Пожаревац 1984, стр. 69)

Србољуб Митић је песник и орфичког, хтонског надахнућа, апоретичности и заласка у онострано, сомнамбулно и тамно, земљано. Његово дело циркулише у симулакруму критичног момента песничке самосвести и бунта, свеопште опортунистичке наде. Црно цвеће Србољуба Митића, као и црно дете нашег фолклора задиру у просторе митског, па чак и религиозног. *Орфеј је дело преобраћења, не Орфеј који је победио смрт, него онај који стално умире (...)* који нестаје у тескоби која постаје песма, реч која је чист покрет умирања. (Тихомир Брајовић, *Нарцисов парадокс*, Службени гласник 2013)

Мотив Стига као топоса у религиозном поимању света у поеми *Стилити* стоји као улаз у храм, у чудновату линију јуродивих – столпника, божјака и светитеља Србољубовог библијског искуства. Стилити су штампани након песникове смрти и спадају у највеће домете његовог песничког израза. Доводе их у везу са *Лучом микроkozма*, чувеним Његошевим делом. И тамо, Србољуб је изданак свога поднебља, стооки песник кога неће ни метак луталица, који се бави левитацијом и созерцањем у интроспективне пределе људског бића, себе самог унутрашњег, изуведеног из ципела.

Причало се
Давнодне у Стигу
Био човек
Именом Остоја

У сред Стига
Дебло издубио
Тек потаман
За стопало једно

Три месеца
Све на једној нози
Опстојао
На стубу уступљен
(Стилити)

Владета Јеротић га је сматрао дубоко религиозним човеком и песником. Србољуб Митић је и метафизички песник. Овоземаљском, мутљагу крви и срца, политици и власти Србољуб Митић супротставља подвиге аскета и столпника. Стиг је место есхатолошке равнодневнице, укрштаја опречних сила, борбе светлости и мрака и свих унутрашњих и спољашњих човекових трвења и дихотомија. Стиг је и лудо поље, и рајска башта и демонова њива. Зло семе прибира наш песник из стишке црнице за злодухе и злехуде, помељаре и тлачитеље људске душе. Сам Срба Митић последње године живота живео је аскетски, о хлебу и води, као прозорљиви песник, пророк, шаман, факир. Његово ходање по жару или магија певања била је само псеудосмрт стишког

Орфеја. Несвет и кукуљуди су га поткрадали и омаловажавали. Над Србољубом Митићем обистинило се оно да ће бити вечник и понорник, рањених груди хрлити на оштру стрњику и врес, ђурђевском росом умивати лице двојезичника, земаљског и небеског песника.

Он је песник земље, али и неба; села, али и света; песник тла и песник зла, отуђења и разотуђења, Србије и свемира, земаљског очајања и међузвезданих нада. Усамљеник, изопштеник, он све више осећа свет као зло, али као зло којем се мора супротставити. Песник зла, али још више буне против зла, он кроз све збирке даје драму трагаоца и непокорника. И као што Шекспиров Јаго није ништа кад није кудилац, и Митић није ништа кад није побуњеник. (Драгиша Витошевић, Пастир тражи дно неба, Антологија поезије, сликарства и вајарства наиваца Србије, Црне Горе и Републике Српске, Драганић, Београд 2001, стр 465)

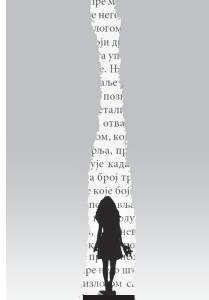
Србољуб Митић, умни и безумни, створио је сопствени песнички језик по коме ћемо га увек препознати. О том поетском стихоплетенију професор др Голуб Јашовић сачинио је читаву књигу субстандардне лексике у поезији Србољуба Митића. Ту је све оно наднаравно, необично, оригинално, аутопоетичко Србино обраћање свету и сопству. Отргао се песничким школама, правцима, био је увек модеран, хипертрофиран, напредан и несводив у ограничене просторе маште, срца и ума. Срба је своје трошно тело и устрептали дух завештао вечном и бесмртном. Зато његова поезија налази читаоце и тумаче у свим временима. У питању је једна парадигма очовечења и супстрат борбе који клија у аутентичним силогизмима, метафорама и метонимијама овог великог опуса. Језик Србољуба Митића разнолик је и шарен као кецеља младе Влахиње, као чарање и шарање древног врача, као семантичке слагалице, сентенце и верси исконског човековог израза.

Србољуб Митић тражио је прапочело у језику којим се играо, у речима које су грејане примордијалним људским криком и ускликом. Увек нов и прегнантно нонконформиста, Србољуб Митић продире у артефакте, клија кроз лобање, озвездава лирске аутостраде вербалног чаробњака. Еквилибрист је по професији, балансер између живота и смрти, рушитељ теорија и пасионирани лирик, заљубљеник у меку душу поезије. Онтологија Србољуба Митића наслања се на његово стишко тло, из њега узраста као багрем, као јоргован у његовом црњеначком дворишту, као резонантна васионска антена која прибира високе фреквенције једне душе која се приближила астралном стаду.

Србољуб Митић најбољи је изданак своје прадомовине песничке, своје земље стишке, своје куће закућене на ветрометини путева и семиотици њихових амблема. О тој многозначности још ћемо говорити и писати. Србољуб Митић аутохтони је песник и једног поднебља које је са њим добило и своје место у српској поезији и зацарило се у вечности.

Фотографија: Љубомир Шимунић

Олга Кепчија

КАД СЕ СВЕ САБЕРЕ И ОДУЗМЕ ОСТАЈУ ПЕСМЕ (НИКОЛА ЧУТУРИЛО ЧУТУРА)

Рок музичар Никола Чутурило Чутура рођен је 9. јула 1962. године у Банатском Карловцу. Музичку каријеру је започео током гимназијских дана, у Београду, 1976. године као члан групе Кредит. 1977. године формира нови бенд Павиљон, а већ следеће године долази у бенд Јована Стојиљковића - Бицикл. Након Бицикла Чутура је свирао са легендарним Силуетама и Зораном Мишчевићем, затим у групама Замба и Електрични оргазам, да би у лето 1984. године постао гитариста Рибље чорбе, са којом је снимио четири албума (написао је хитове „Пропала ноћ”, „Да, то сам ја”, „Сутра ме пробуди”...) Након објављивања првог соло издања „9 лаких комада” (1988) напушта Рибљу чорбу. Током соло каријере објавио је осам студијских албума. Албум „Приче из депоа” објављен је 2021.

Бројни хитови којима је аутор кресе, не само његове, већ и албуме група Кербер, Yu група, Дејан Цукић и Спори ритам... Такође пише музику за позориште и филм. Живи и ради у Београду.

Ти си мало млађи од оне генерације родоначелника новог таласа, то су рецимо Милан Младеновић, Која, Гиле. Они су отприлике годину, две, можда три старији од тебе.

Да, па ту смо негде. Која и Гиле су старији свега годину дана, покојни Чавајда је био моје годиште. Сви смо били ту негде, тако да није било само питање година, у смислу да сам био премлад па нисам био квалификован, него смо просто били из различитих миљеа. Са различитим побудама, различитим мотивима и различитим стицајима околности су неки одмах прихватили нови талас, други нису никад, трећи су били између. Живот је интересантна појава.

Ти, чини ми се, спадаш у првопоменуте. Управо зато што ниси био део тога, мислим да ће читаоцима бити интересантно како је теби звучао и, у крајњој линији, изгледао нови талас када се појавио.

Колико се ја сећам, језгро су чинили момци и девојке који су се кретали око СКЦ-а. Углавном, нико ту ништа није измислио. То је увежено 1978. године, када је кренуо читав покрет, пре свега, како бих рекао, идејом продаваца плоча. Издавачка индустрија је била у кризи и тражио се нови звук, нови начин да се

охрабре људи да опет купују плоче, а притом се тај некакав прогресивни хард рок претворио у неки симфо рок, условно речено, где се заиста мало погубио и рефрен и тај основни концепт нумере. То се догодило тамо, па смо ми то видели овде, и кад је то кренуло, крајем седамдесетих и почетком осамдесетих, присвојили смо и те чувене флоскуле, оно, није важно да знаш да свираш. То ми је онда било смешно и смешно ми је и данас, као поента је да не треба да знаш да свираш. Међутим, на крају баладе, кад се све сабере и одузме, остају песме. И остале су и ту песме, јер је и у новом таласу, као и у свим другим жанровима било мање или више талентованих људи.

У време изласка, рецимо, „Пакет аранжмана” 1981. године ти си имао и своје прво дискографско искуство, да тако кажем.

Тако је, да, свирао сам у групи Бицикл. Био сам четврти разред гимназије када смо објавили сингл „Паланачка хроника”.

Бицикл музички није био нови талас, али сам видела на неколико места да се тај ваш једини сингл налази међу њу вејв сингловима. Чини ми се да су појединци били склони да све што је у то време објављено некако сврставају у њу вејв, ваљда да би се стекао утисак да је све тада било нови талас, а није.

Па није, то и јесте поента. Група Бицикл је иницијално рок група, ауторски бенд певача Јована Стојљковића који је био главни композитор и текстописац. У бенду је поред Јована и мене био, рецимо, Слободан Јуришић, бубњар, који је после свирао и са Точком, и са Ју групом, касније са Дејаном Цукићем. У бенду је био и мој другар Драган Спасић, басиста, ту је био и Ненад Антанасијевић, касније први бубњар групе Пилоти, који је са њима снимео први албум. Сијасет људи је прошло кроз Бицикл. Тада смо вежбали у Дому омладине, они су нам давали простор и свирали смо те чувене манифестације под називом „Београдско лето”. У принципу, било је доста простора где је могло да се свира и оно што памтим из тог периода, све су свирке биле бесплатне. Говорим о бившој земљи, о бившем режиму и о тој политици спрам младих, било је простора да бенд ради. Било је доста концерата, а и ’81. смо успели да снимимо тај сингл.

Гиле Гојковић заступа тезу да су новоталсни бендови „измакли тепих под ногама” бендовима који су свирали рокенрол. Да ли је било баш тако?

То може да се изведе као закључак, пре свега у медијском контексту, јер је нови талас, кад се појавио, заиста испунио медије и постао, заправо, медијски мејнстрим. С друге стране, у прилог томе говори и плоча Бијелог дугмета инспирисана њу вејвом, тако је „Доживјети стоту” заправо најпродаванија новоталасна плоча, ако се прича о том звуку. Колико ту има искрене намере, то остављам другима да елаборирају. Али, понављам – чињеница је да су сви ти бендови у периоду ’81/’82. заправо били мејнстрим. Тешко је ту извучити неке генералне закључке, али је факат да је то у једном тренутку био медијски мејнстрим у читавој земљи. Односно, пре свега на релацији Београд–Загреб–

Љубљана. Мада, у исто време, кад погледаш, то су године кад се заправо етаблирала Рибља чорба.

Те новоталасне '81. године Чорба је објавила два албума, „Покварену машту...” и „Мртву природу”, најпродаванији домаћи рок албум икада објављен на просторима Југославије. Кад смо код Рибље чорбе, чини ми се да се на албуму „Покварена машта и прљаве страсти” може чути новоталасни призвук. Можда је у питању иста продуцентска рука Енца Лесића. Ту је и њихов шоу програм са потпуно новоталасном сликом.

Та слика је била сигурно новоталасна, музика није. То је вероватно склоност великих да се мало заодену модерно, па да тако буду актуелни.

Како си ти доживео појаву нових бендова, пре свега панка, који тебе није много занимао?

Па не, да будем искрен, није ме то привлачило. Лагао бих да кажем обратно. У принципу смо сви слушали ту музику, јер то је негде био, колико одабир, толико и диктат, то је тад била официјелна политика. Немој да се заваравамо. И сад више од половине људи, вероватно као просечни конзументи, слушају то што им је понуђено. Али је било неких подела – одмах се, рецимо, одређени број другара и другарица декларисао да су правоверни обожаваци новог таласа, онда су били неки тврдокорни који су рекли да то нема везе с мозгом, слушам стари звук, стари звук је искрен и донешен од вештијих људи и тако даље, и тако даље. Али опет да се вратим на крају, на крају песма све реши.

Да би био члан Бицикла морао си да знаш да свираш?

Па наравно, морао си да досегнеш некакав одређени ниво да те неко уопште нотификује. Овде то заиста није било важно. Морам да признам, постоји један круг, продукцијски, у новом таласу, који могу да слушам и где видим нешто с чим могу да се идентификујем донекле. Као што постоји и огроман број, рецимо, производа с којим немам никакву релацију.

Занимљиво је да си се и ти појавио у једној књизи о новом таласу и то као актер. Наиме, у алманаху новог таласа „Другом страном”, поменута је група Замба, тачније њихов једини албум „Ударац ниско”.

Замба је заправо била фракција групе Зана, која јесте почела као новоталасни бенд. Богдан Драговић је био басиста у групи Зана – он је свирао гитару – он је позвао мене и Предрага Бату Јаковљевића, нашег другара бубњара, претходног бубњара групе Булевар. И то је Замба, то је тај један албум, и свирали смо једну турнеју. Богдан се ложио и на британску сцену, нови романтизам, значи Duran Duran ... А у исто време се ложио и на Thin Lizzy па као две гитаре, па као, супер, свирамо. Били смо мало, као, груби момци, то је био, као, имиџ. Била је то једна епизода као, ајде да се мало зезамо сад, па после свако на своју страну. Бата и ја смо изашли одмах, после те турнеје. Ја сам изашао јер ме Гиле звао да свирам са Оргазмом турнеју „Како бубањ каже”.

Тако да си ипак засвирао у бенду који је синоним за нови талас (смех). А онда, после Оргазма долази Чорба, четири студијска албума са њима, затим сјајна соло каријера. Кад погледаш 40 година уназад, колико је значајан тај период, почетак осамдесетих година? Колико је нови талас значајан генерално за рок музику на овим просторима?

Па ја бих рекао да је све размрдао на један посебан начин. Није било могуће да постоји панк бенд или новоталасни бенд, а да нема некакву, условно речено, бунтовничку поруку, да нема став, значи да нема некакав критички однос према стварности у том тренутку. Било је ту неке посебне енергије и пуно ентузијазма и полета. Нови талас свакако има своје место које је битно, али сад ја, као неко ко може да се назове савремеником, мислим да се ту свашта додаје. Прича се о ономе чега није било ни у траговима, типа, да су сви они углавном били страшно антидржавни и да су били, како бих рекао, против режима. Неозбиљно је користити израз „против режима”. Ниси могао да будеш ту и радиш, свираш ни на који начин осим ако ти је то допуштено у некој мери.

Пет песама новог таласа по избору Николе Чутурила:

ЕЛЕКТРИЧНИ ОРГАЗАМ – Небо

ШАРЛО АКРОБАТА – Нико као ја

ПЕКИНШКА ПАТКА – Монотонија

ФИЛМ – Неприлагођен

БУЛДОЖЕР – било шта из тог периода

ТРИ ГОДИНЕ КАСНИЈЕ....

Никола, о новом таласу сам разговарала и са тобом и са Зораном Предином. Тада ми се чинило да сте били некако „на различитим странама“. Са једне стране, ти као old school rocker, са друге стране Зоран као „новоталасаш“. Откуд вас двојица у истој екипи?

Ми смо дугогодишњи пријатељи и идеја је иницијално била да ми у животу направимо нешто заједно, да овековечимо то наше дружење. Прва варијанта је била, да се јави ко први дође до неке смислене песме. Мени се догодила „Још имаће нас” и цела ствар је могла ту негде да се заврши. Међутим, знајући њега, сигуран сам био да ће га „голицати”, да ће морати да ми одговори некако и онда је он направио песму „Аналогна раса“. И, онда је једна ствар вукла следећу, јавили су се издавачи, па смо схватили да ћемо радити албум. Онда смо схватили да не можемо са две песме да објавимо албум, направили смо концепт, у току лета смо направили још нумера, снимили их.

А име се наметнуло само по себи.

Размишљали смо како да изађемо у јавност, као Предин и Чутурило, на пример, али је наслов „Аналогна раса“ дефинисао много тога. Схватили смо да је то идеалан назив и за албум и за читав пројекат, за бенд.

А бенд чини екипа која тебе прати већ годинама.

Да, бубњар Паче, браћа Грујић, клавијатуриста и басиста и Горан гитариста. Осим што имам врхунске музичаре као сараднике у њима имам и добре пријатеље, нормалне здраве, пристојне људе, какав је и Зоран. Никад лакше нисам снимео албум. Иначе, прилично је уједначен звучно, треба га слушати као у добра стара аналогна времена, од А1 до А5, од Б1 до Б5.

Вас двојица сте се одлично уклопили, негде слични, а негде врло различитог темперамента.

Зоран каже да сам ја преозбиљан за своје године, а ја да је он потпуно неозбиљан (смех). И то је јако забавно. Све је истовремено и озбиљно и тако лежерно и заиста уживам у сваком тренутку од кад радимо заједно. Морам и госте да поменем, Дејана Цукића и Краља Чачка. Хтео сам да урадим нову верзију песме „Воли ме“ и онда се на проби догодио тај грив који је потпуно променио карактер песме. Песма је одједном од неке, како бих рекао, полетне, условно речено, веселе песме, постала онако *mellow*, постала је негде можда и летња песма. И онда је дошла идеја да отпева женски вокал. И ја сам пробао, пробао сам са неколико жена, нећу да именујем никога јер нисмо дошли до резултата, И онда та жена била Дејан на крају (смех). И песма је добила потпуно једругачији карактер. Наравно, уз фантастичан клавијер који је као гост свирао Иван Алексијевић. Панчевац. Краљ Чачка је, такође сјајно, отпевао Зоранову „Гастарбајтер трубадур“.

Албум сте, као у стара (аналогна) времена промовисали пре него што је објављен?

Мени је било феноменално и ту се заправо на целој тој мини турнеји догодило нешто заиста спонтано јер ми кад смо договарали те некакве unplugged свирке, претпоставили смо да ће албум већ бити објављен. Наравно, код нас све касни, оно, ми смо комотни, тако да смо изашли заправо као да најавимо албум који ће тек изаћи, али онда смо имали прилику да радимо нешто чега се ја сећам из осамдесетих. Дакле, тестирали смо потпуно нове песме пред публиком. Некада су одреаговали добро, а некада су одреаговали фрнетично и онда немаш дилему. Тако се овог пута издвојила песма „Јави се Че Гевара“, певала се истог тренутка када смо је изводили и то у неколико градова.

Обишли сте Чачак, Суботицу, Панчево, у Београду сте наступали на „Коларцу“...

На турнеји је било феноменално. Прво смо, као што рече Зоран, на концерту скинули јумфер у Чачку. Дакле, то нам је била иницијација. И то је било стварно смешно, пошто о томе нико није разговарао ни у комбију, ни у гардероби. И непосредно пред излазак на сцену, ја кажем, ово је нама иницијација. Ми први пут у животу, икад свирамо у овој постави, пре свега ти и ја. И онда смо направили мали скеч на самом старту, тако што смо то поделили са публиком и

тражили подршку због нестварне треме. Направили смо диван контакт и носим најлепше могуће утиске са концерта у Културном центру у Чачку и онда је то кренуло да се просто понавља. У Нишу је био сличан сценарио, у Лесковцу је било ватрено. Онда смо иза тога имали Београд, па Панчево, Суботицу. Радићемо ускоро Нови Сад (одложен из разумљивих разлога), па Сомбор, Ужице, Бајину Башту, а почетком пролећа идемо у Словенију. Имамо и препеве прва два сингла на словеначки који сам ја певао уз помоћ лектора, али се показало као да имам нешто слуха. Зоран је недавно превео и „Че Гевару”.

На албуму се налази и песма о канаринцима у руднику. Зоран је пре песме испричао читав увод, како су рудари у давна времена носили канаринце са собом, јер би у случају појаве смртоносног гаса птице угинуле и на тај начин упозориле рударе.

Јесте, једна лепа нумера, али када кажеш најавио је - најавио је. Онако, мушки, је то трајало. Ја сам у пар градова имао упадице, пошто сам питао колико ће то још да траје, јер бих до тоалета (смех). То је дивна песма, и метафора, негде се добро гађа са „Че Геваром”. Мени је, у ствари, припала обавеза, коју ми је он великодушно препустио, да направим репертоар. Заправо, да ускладим те нумере јер смо одлучили да на концертима изводимо комплетан албум. На албуму се, поред шест нових, налазе и четири старе песме. Он је направио селекцију својих песама, ја својих и кад сам их упаривао схватио сам да имамо неколицину које се „гађају”. Рецимо „Че Гевара” и „Аналогна раса”, затим обојица имамо по песму коју смо посветили својим синовима („Слушај ме, сине” и „Моја прва молитва”)....

Очигледно сте вас двојица много сличнији него што би се дало наслути. На албуму је и нова верзија твоје песме „Кишобран” која је невероватно „легла” Зорану.

Он је, кад сам му рекао да бира, одмах рекао: „Ја ћу само ово и ништа друго”. Ја сам то, наравно, претпостављао, пошто се та песма пева у доњој лаги, где њему глас баш дивно звони. У тој песми је Кристијан Млачак, наш истакнути саксофониста, одсвирао дивно сопран саксофон. Тако да, да, „Кишобран” је испао тако добро да је Зоранова жена рекла: „Нисте боље могли, задовољна сам” (смех).

Биће још новитета убудуће, надам се?

Севеда (смех).

ТИП ИЗ МАРИБОРА, ПРАСЛОВАН (ЗОРАН ПРЕДИН, ЛАЧНИ ФРАНЦ)

Словеначки кантаутор и писац Зоран Предин рођен је 16. јуна 1958. године у Марибору. Каријеру музичара започео је 1979. године са групом Зеус која ће касније променити име у Лачни Франц Инспирацију за име бенда пронашао је у роману „Квака 22” Џозефа Хелера (Гладни Џо). Уз Предина, кључни члан бенда био је гитариста Ото Римеле. Први албум „Икебана” Предин је са Лачним Францом објавио 1981. године. Исте године имали су и значајан наступ на фестивалу „Омладина“ у Суботици. Током осамдесетих су објавили кључне албуме попут „Адијо памет”, „Не ми дихат за овратник”, „На своји страни”... Последњи студијски албум „Задња вечерја” објавили су 1994. године. Први соло албум „Гате на главо” је објавио током рада са бендом, да би се након распада Лачног Франца посветио соло каријери током које је сарађивао са бројним музичарима: Арсеном Дедићем, Дамиром Кукурузовићем, Матијом Дедићем, саставима The Gypsy Swing Band, Mar Django Quartet, Шукар... Од 2024. године са београдским музичарем Николом Чутурилом ствара у оквиру пројекта Аналогна раса.

Деведесетих година прошлог века почиње да пише колумне и кратке приче. Објавио је „Монголске мрље”, „Друга жена у харему” „Главом кроз зид”, „Дно нима дна”, „Безгрешна”, као и четири збирке текстова за музику („Праслован”, „Сончек је”, „Брез кравате ин везалк” и „Пољуб, ки рише устнице”)

Заљубљеник је у спорт, нарочито кошарку. Написао је навијачку песму „Словенија иде напред” као и химну за Светско првенство у кошарци 2013. године.

Пише примењену музику, за телевизију, филм и позориште.

Живи и ради у Љубљани.

Лачни Франц ће многи сврстати међу новоталасне бендове, док ће појединци рећи да сте далеко од новог таласа, рецимо фолк-рок бенд.

Да, тешко је. Критичари једноставно нису знали шта би с нама. А оно што смо тада радили, тражећи себе и свој израз, ми смо свирали, оно, свакојаку глазбу, ауторску, ја сам предложио да се не наступа до тог тренутка док не будемо имали 90 минута властитог програма. И Булдожери су били наши духовни очеви, тако да тај некакав хумор, зезање и те ствари, преузели смо од њих. Убацили смо, рецимо, хармонику у две своје песме, што је тада било за новоталасни пост-панк бенд доста необично.

Па су нас онда називали кабаретни рок, мада је мени највећи комплимент био што су ме назвали словеначким Џимом Морисоном, неки су чак говорили и да смо мало били слични по боји косе и фигури тадашњој.

Можда у почетку нису знали где да вас сврстају, али када се појавио „Не ми дихат за овратник” сви су се сложили да се ради о веома битном новоталасном албуму. Колико су били у праву видимо сада, 40+ година касније.

На сваком новом албуму смо направили нешто друго, нешто само своје и опет изненадили и своју публику и критичаре тако да су одустали од тражења праве ознаке за нас и до дан-данас је немамо. Али, да, са албумом „Не ми дихат за вратник” већ смо били југословенски новоталасни бенд.

Прочитала сам у једној критици, парафразирам „Можете их сврставати где год желите, али Предин је направио свој талас, своју причу”. Чини ми се да је то најбоља критика или похвала коју можеш добити.

Апсолутно да, ја сам врло радознао човјек и кад сам одлучио да ћу живјети од гласбе и остати у музици, најприје сам кренуо остваривати своје жеље.

Вратимо се на почетак. Лачни Франз си оформио 1979. године у Марибору. Нови талас се захуктавао у то време. Моји саговорници из Загреба, Ријеке, Београда, Сарајева... су ми причали о невероватној атмосфери, креативној енергији која се осећала на сваком кораку. Каква је атмосфера била у Марибору?

У Марибору слично, да. Марибор је имао добру традицију већ од раних шездесетих као град на граници, шумглало (кријумчарило, ваљало) се пуно, електричне гитаре, појачала и тако даље. И гласбена сцена почетком шездесетих у Марибору је била врло ... звали су га југословенски Ливерпул. Касније, до 1981. то је била друга мариборска кулминација.

Да ли сте стварно имали проблем због имена?

Прва фаза нашег рада је фаза забране, када је власт због нашег имена, Гладног Франца, хтела да нас забрани. Јер у Југославији тада није било гладних, а Францове су партизани тјерали преко границе '45. Ми бисмо се вадили да смо гладни рока, и да смо обожаваатељи Франца Листа, познатог композитора. И прошло је тако. Друга фаза је била фаза игноранције. Значи, било где би наступили, направили добар концерт, у медијима не би било ништа о нама и ништа о томе. Но, онда долази трећа фаза - зове се асимилација. А то је награђивање. Године 1981. сам добио награду Седам секретара Скоја. Врло, врло лепа награда, у прекрасном сам друштву био. И после тога, значи, сликали су се с нама ови шефови, политичари и онда после тога оставили су нас на миру.

Колико има истине у томе да сте били цензурисани, да сте доносили текстове на увид?

То је било само због тога да се нешто политички неподобно не каже. То је била цензура и контрола. То није био интерес за наше текстове. Тако је било законом прописано да сваки бенд мора, два месеца пре концерта у оном граду где жели наступати, станици милиције послати све своје текстове на читање. А понекад би и командир звао на разговор, па бисмо онда дебатовали шта је аутор хтео тиме да каже. Па смо онда ми измишљали ко је Праслован, да је то један тип из Марибора ... и онда је било у реду. Но, средином осамдесетих већ су

се почели будити национализми. Тај културни простор се затвара, републичке границе су постале актуелне и ова прича је полако доведена крају. Нажалост, још увек чекамо на неки, сада, у овом тисућљећу, у овом миленију, поновно неки најновији талас да се таква атмосфера понови. И морам још рећи, значи осамдесет прве по први пут се у домаћем диско-клубу пустила домаћа ствар. И у три, четири године потпуно смо преузели све могуће ранг листе, слушала се домаћа гласба, југословенска сцена је била трећа најјача у свету, време ће касније то доказати.

Настали сте 1979. године, али сте највећу славу стекли осамдесетих. Награда Седам секретара Скоја вам је додељена 1981. године. Између та два важна догађаја, оснивања и награде, у тадашњој Југославији се клима битно мењала. Многи ће рећи да је смрт Јосипа Броза Тита била на неки начин преломна тачка, да је тај догађај условио најважније промене у целокупној култури, нарочито у музици.

После Титове смрти 1980. године па до осамдесет пете, шесте настао је један миран, празан простор у којем су комунисти имали лошу савест. Барем неки, који нису тачно знали како ће сада изгледати наша земља, Тита није било, па су онда експериментирали. Били су више-мање заузети сами собом. И нас су били оставили на миру. То је тај нови простор. И тада је стварно било могуће отворити се у ауторском изразу, могао си певати о еротици, могао си пуно црног хумора убацити. Могао си певати о неким затајеним проблемима, рецимо песма „Ретко те виђам са девојкама”, била је тада револуционарна ствар. Чак су и Прљавци имали песму „Some Boys”. Та тема се провлачила. То су неке теме које су биле незамисливе да се таква песма пусти на радију. Морам вам сад одмах рећи да ја данас имам више песама у бункеру него што сам имао тада.

Како је то могуће? Због чега?

Због новокомпонованог католичког морала и популистичке и опортунистичке политичке коректности, све песме са еротским или црнихуморним садржајем су у бункеру. Тамо им праве друштво све моје песме дуже од 5 минута, које се не уклапају у *radio-friendly* троминутни формат актуелних плејлиста.

На самом почетку је језик можда био проблем, но касније су ваши поштоваоци учили по мало словеначки да би вас разумели. Имам једну ангдоту с тим у вези. Била сам у основној школи, објавили сте били песму „Кравица” како смо је звали, пун назив нам је био компликован. У то време у Политици је излазила „Мала школа словеначког” и „Мала школа македонског језика”. Учили смо словеначки да бисмо разумели „Не ми дишат за оворотник” и „Кравицу”.

Да, мени је у части, драго ми је да је већина народа југословенских научила словеначки кроз наше текстове. „Нај ти пољуб нарише устнице”, „Не ми дишат за оворотник”, „Праслован”... А ја сам заправо учио српскохрватски на тај начин да

сам кроз најаве појединих песама препричавао о чему оне певају и на тај начин прескакао ту језичку баријеру. Данас, рецимо, пишем текстове на хрватском и певам их на тзв. југо-есперанту. Језик којег нико не признаје, али сви га разумију.

Постојала је посебна веза међу бендовима из различитих градова бивше Југославије. Сарађивали су међусобно, свирали, продуцирали албуме једни другима, помагали се.

Ми смо се дружили приватно, ми смо помагали један другоме, позајмљивали појачала, бубњеве, те ствари. Одлазили један другоме на концерте. То је било право братство и јединство без политике. Без негативних конотација. Ми били смо сродне душе и остали смо сродне душе из оних времена. Сви смо дан-данас још увек пријатељи, тако да нас је музика стварно повезала. Било је ту и тужних прича, Катарина Велика, Маргита, па Дивљан. То нам је јако тешко пало. Но, оно што је нови талас успео је можда да је квалитет те музике био толико присутан, још увек је присутан, да се можда неким млађим бендовима чини да је простор превише заузет том музиком, да немају довољно места, али кажем, свако си мора изборити своју публику, своје место у радијском програму. Но, ипак морам признати да је нама било пуно лакше него што је бендовима данас. Објективно, неколико пута лакше. У оно време интерес најшире публике је био невероватан. Значи, одлазило се на концерте потпуно непознатих група, куповали су се албуми група које нису никад чули, али то је било све у зраку, та атмосфера је то омогућавала, данас тога више нема. Данас, послје 40 година најмлађи поново певају неке песме на исти начин као што смо их ми певали. Разлог је квалитета тих пјесама.

Једну песму, „Коса боје сребра” си посветио Маргити.

Знали смо се, сретали смо се на концертима, у гардеробама, на пумпама, на колодворима, у хотелима, на снимањима... Написао сам једну песму о Маргити, ми нисмо имали еротску везу, већ смо били луди на исти начин. Мени је био велики комплимент сваки разговор и дружење с њом. Тачно сам запамтио, био је 10. децембар 1989. тамо је био један концерт за Дан људских права, лидери бендова су у дуетима наступали. Тада сам с Маргитом имао дужи разговор који је почео зезањем и онда сасвим озбиљно око гласбе. И тада сам сазнао да је била примљена на конзерваториј у Москви са Погорелићем, да су онда код куће биле размирице такве да једноставно није отишла. Жртвовала је ту своју каријеру и то је оставило трага на њој. А била је изузетан таленат заиста, и музика која је остала иза њих је... Апсолутно, та разина, та снага, тај умјетнички израз, њихова енергија, то је било нешто невероватно. Оригиналност и примјерљиво, кажем, светским прволигашима.

Средином осамдесетих, тачније 1984. сарађивао си са сарајевском групом Конгрес. Њихов највећи хит је песма „Зарјавеле тробенте”, која је истовремено и један од хитова са твог соло албума „Гате на главо”.

Да, то је красна прича. У оно време Горан Бреговић је пожелио да ја преведем неке његове текстове на словеначки, јер је био мало упоран да сними албум на свим језицима. Ја сам превео „Милиција тренира строгоћу” – „Миличници си урио у брви”, што значи „вежбају обрве”, строг поглед. Одлазио сам на пробе Бијелог дугмета, Алена Исламовића сам учио певати словеначки. Тада је била авионска веза између Марибора и Сарајева два пута недељно и ја сам имао у међувремену пуно слободног времена. Упознао сам глумца из Аудиције, Мира Пуриватру, његов братић Махир Пуриватра је био у бенду Конгрес. Позвали су ме да будем присутан на снимању јер су две песме снимили на словеначком, песму „Забава” која отвара албум, и „Зарјавеле тробенте”, песму која је прву страну албума завршавала. Ја сам онда и певао на том албуму, красна је то сурадња била.

У Сарајеву сам упознао и Нелета Карајлића и Бранка Ђурића Ђуру. Добио сам тад демо казету „Das ist Walter” да је однесем Борису Белеу у Хелидон, да они то објаве. Беле је тада направио услугу „Пушењу” јер је рекао да то њему и није баш нешто. Касније су продали готово милијун албума. Ја сам се тада шетајући онако Сарајевом, спријатељио и са покојним Зијом, то је Давор Ричл који је касније заједно са Аљошом Бухом страдао у Мостару, били су чланови Црвене јабуке. То је била страшна трагедија. Послије тога, једно пет, шест, седам година последије тога, ја сам за свој први соло албум снимио песму „Зарјавеле тробенте”, њима у почаст и она је постала и моја на такав начин. Тако да још је увијек жива, али иза себе носи тужну причу.

Пет песама новог таласа по избору Зорана Предина:

ШАРЛО АКРОБАТА – Она се буди

ФИЛМ – Замисли живот у ритму музике за плес

АЗРА – Балкан

ДЕНИС & ДЕНИС – Програм твог компјутера

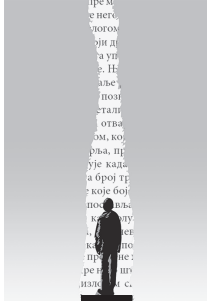
ЛАЧНИ ФРАНЦ – Не ми дихат за овратник (морам је ставити, а могао сам и нешто од Videosex)

И још нешто. Поменуо сам Белеа, мене су у глазбу онда увели баш Булдожер, „Пљуни истини у очи” и те њихове зезанције, то је можда највише утјецало на мене. Борис Беле је касније постао први продуцент Лачног Франца.

(Одломак из књиге у рукопису *Разговори код Златног папагаја*)

Фотографија: Љубомир Шимунић

Милутин Петровић ПАБЛОВ БЕОГРАДСКИ ПРИЈАТЕЉ ШИМЕ

Када сам био мали ствари су биле једноставне. Ако би те занимала уметност или ствари блиске њој отишао би предвече у СКЦ, Студентски културни центар код Београђанке, ту бившу зграду Официрског дома, потом УДБЕ или тако нечега. Тамо се седамдесетих и осамдесетих година прошлог века баш све дешавало. Колико је то било важно место данас је тешко схватити. Због промене целокупне цивилизације, али и због конкретних дешавања на тој адреси. Већ годинама ту зграду зовем покојни СКЦ. Али оставимо одвратни XXI век и вратимо се у седамдесете када су се тадашњи омладинци тек спремали да све упропасте, али је још увек било некакве памети и лепоте око ње.

Почео сам тамо да одлазим са седамнаест, осамнаест година. У то време деца из „нормалних” породица су, сама, тек тада одлазила увече на разноврзне догађаје. У радничким породицама сматрало се непристојним да млађи тинејџери излазе сами у град. Наравно, дуго ми је требало да повежем разне лудости које сам тамо затицао, али сећам се да сам био фасцинирам посебним и помало чудним младим људима, мада за мене тада „маторцима”. Били су и по десет година старији од мене, али били су дивни. И момци, а специјално њихове zgodне девојке. Лагано сам научио њихова имена - Влаја Јовановић, Коста Бунушевац, Неша Париповић, Миша Савић, Мома Рајин, Небојша Пајкић, Горан Ђорђевић... Онако из публике на разним отварањима изложби, промоцијама часописа, уметничким акцијама, упознавао сам и људе из моје генерације - Соњу, Коју, Гилета, Печара, Тирила, Чавкета, Тонија Монтану, Ђилета, Чеју, Жељка из Розе поза... Да, сви они убрзо су постали онај-из-оног-бенда и виђали смо их на њиховим свиркама. Прва свирка Ел Орга и нестваран Гилетов перформанс у уводу Крокодила, прва свирка Шарла акробате као предгрупе Панкртима када су још били квартет а не трио, Идоли у СКЦ-у са Владом и Шапером као фронтменима у сакоима, кратким косама и кошуљама закопчаним до грла... Нестварно. Мислим да су ме сви они формирали и да су ми се све коцкице сложиле тамо негде у време постојања групе са најбољим именом у историји планете. Казимиров казнени корпус. До њихове сумануте свирке у студентском центру (усред дана а не увече, седам пута за редом су свирали једну исту песму што би са ногу оборило и самог Маљевића), прочитао сам Ђосићеву књигу „Микс медија” и мање-више научио

ко је ко у том свету специјалних савременика мог родног града. Баш ме брига ако сам досадан или ако ми носталгију за сопственом младошћу спочитавају неки мученици потоњих времена која су уследила. Не могу да се извињавам никоме због садржаја топ листи из времена када сам одрастао. Шта да им радим, Пистолси су били актуелни у мојој шеснаестој, а Сам гирлс Стонса је изашао када сам имао седамнаест.

Ти „маторци” из СКЦ-а су били супер кул па сам убрзо почео са многима од њих да радим, са некима и да се дружим. За неке од њих се убрзо рашчуло шире и имена попут Марине Абрамовић или Драгоша Калајића постала су нешто што је знало пуно људи. Ипак једну занимљиву ствар сам схватио - свако од инсајдера, свако од учесника те сцене је са највећим поштовањем изговарао једно име, и ту долазимо до главног јунака ове приче - Љубомира Шимунића.

„Ах Шиме, јеси видео некада његове ’осмице’?”. По свима њима, очигледно су Шиме и његови уратци били нешто најважније од свега што се дешава наоколо. Требало је доста времена и пажње да се схвати о коме сви они то причају. Аха, то је овај шмекер обучен још боље од Неше Париповића, овај насмејани али чувљиви „маторец” дивних манира, овај што се никада не гура у први ред. Значи он је та „најбоље сакривена тајна” сцене. И како уопште да видим те његове ’осмице’?

До дана данашњег ће то остати „средње име” свега што је Шиме урадио - јако, али баш јако тешко је погледати његове филмове или суочити се са великим бројем његових фотографија. У ствари, ради се о, до данас још увек неименованој, стилској фигури која је у самој сржи онога што нам је Шиме оставио. У времену умножавања свега па стога опште инфлације сваке вредности, у вековима које наводно обележавају масовни медији и масовна лиферација свега, Љуба је успевао да производи ствари које имају ореол ексклузивне доступности. Код Шимета, међутим, као да неким заумним захватом његови радови од самих себе чине посебне оригинале који су доступни само најодабранијима. Уопште, над делима модерне уметности као да лебди мач који ће их посећи, мач на коме пише - неважно. Тако је ретко у модерним галеријама видети нешто о чему је Пикасо рекао - свако може од сунца на направи жути круг, али само прави сликар може од жутог круга да направи сунце. Када сте задњи пут на свим тим бијеналима имали утисак да је неко створио сунце? Уједно та Шиметова стилска фигура је апсолутно субверзивна према странпутици којом сви срљамо. Све је то поп а опскурно, суперкомуникативно а заумно. Наизглед слика и прилика савремених и очигледних попизама, а амброзија и еликсир непатвореног бунтовништва. Колаж ординарности од икона свакодневног конзумеризма, а оличење неконвенционалности. Потпуна једноставност, али збуњујућа свакоме ко нема посебан таленат и концентрацију да опази суштинско превратништво. У ствари, већи је понос (мада такође тајна) да нас неколико десетина сабораца то све разумемо, него што је чудно опште непознавање Шиметовог дела. Деценијски шапат инсајдера унутар сцене, затим Влада Дивљан и његов омот албума, Слободан Шијан са књигом „Филмус”, моја „Петља”, ево „Браничево”... Круг се лагано шири онолико колико нам Шиме оданде са друге стране то дозвољава.

Кренимо од краја. Било је то пре пар година, испоставиће се у позним данима Шиметовог боравка у овом свету. Скупили смо се код мене у кући Саша Радојевић, Богдан Златић, Слободан Шијан и ја. Ана је била замољена да нас остави насамо у кући. Само нас мушке. Шиме је донео да нам пусти нешто на чему ради последњих година. Форма је била запањујућа за двадесет први век - обичан слајд шоу којим компјутер у истом ритму испоручује унапред поређане слике једну по једну. Не пада ми на памет да покушавам да вам објашњавам шта смо тада гледали, али оно што ми је важно да сведочим је да је тај рад мени потпуно променио смисао појма субверзивност. Признаћете да сви о томе мислимо као о некој политичкој заврзалами, неком упливу револуције и самим тим непристојности у делатности везане за естетска питања. Као, постоје нека правила а онда се неки даса побуни и бори против њих. Међутим потпуна је чаролија како се у ту делатност Шиме (увек па и тада) умешао. У том његовом раду безобразно се меша са духовитим, лепота са исмејавањем онога што глупост времена сматра лепим, а бескомпромисност либералне цивилизације је исмевана снагом небеске слободе. Ултимативни безобразлук, практично сатанизам ствари попут порнографских сајтова, Шиме је постављао у позицију узнемираних моралистичких губитника и скоројевића згранутих над оним што виде. А радило се о естетици која није од овога света иако састављена од свакодневних уличних призора. Нека све то, по Шиметовој жељи, остане невидљиво целом овом будаластом свету. То је исто у сржи Шиметовог рада. Он се није плашио онога што инфантлни лажни уметници називају неуспехом. Нико никада то неће видети - па добро, то не мења ништа у самом раду који сам направио. Нека све остане апсолутни андерграунд или авангардност, толико *испод земље* или *испред* гардиста укуса, да се у ствари никада са тим и не сретнемо.

Авангарда. Алтернатива. То су јако занимљиве речи у Шиметовом опусу. У ствари, његов однос према тој обавезној фигури о неуклапању у уобичајне токове. Ту, међутим, постоји један пресудни апсурд. Шиметове 'осмице' на пример. Оне када се раде, једва је могуће нешто монтирати, све дупле експозиције или претапања се праве у самој непрофесионалној камерици, онако готово насумице, одокативно, шациметријски. Ту нема ни говора о неком редитељском осмишљеном поступку, о сценарију, драматургији. Ради се као у неком заносу сликара који се минимално ослања на цртеж и вештину својих руку, него рачуна да ће случај или нека виша сила учинити нешто попут чуда. И код Шимета се сваки пут појави склад видљив свакоме ко је у потрази за тим највечим чудом постојања - лепоти. Али како?! - остаћемо запитани сви ми који покушавамо да додирнемо висине тих анђеоских тајни које су нам можда свима доступне. У Шиметовим филмовима има више твари самог филма него у стотинама „професионалних” филмова рађених у исто време. Ок је тај гард авангардност, али откуда унутра сви ти бисери класичног филмског језика, за којима чезнемо сви ми филмације. Мислим да је Шиме само арханђео целе те генерације алтернативаца и усудио бих се да то објасним једном анегдотом из

свог живота. Радио сам неку „тезгу”, режирао сапуницу која се ради у студију са три камере. Девет до седамнаест сцена дневно, дакле без икакве амбиције, само треба глумцима омогућити да у микрофоне испоруче реченице из сценарија. Тезгарим ја као редитељ, а као директор фотографије Миша Милошевић, исто један познати авангардиста и човек коме је дрска спиченост средње име, а алтернатива алфа и омега интересовања. Миша је млађи од Шимета, али то је мање-виша та школа. Уосталом, Миша је као уредник филмског клуба при Студентском граду, сачувао и дигитализовао све Шиметове (и многе друге) филмове. Дакле ексклузивни инсајдер.

Снимамо он и ја већ десети дан без икаквог мудровања, готово без речи обављамо посао који нас у принципу мало занима. И пред снимање једне сцене ја распоређујем камере - јединица овде, друга ту на фару, а трећа крупни план одавде. Минут касније испред мене наједном Мишина глава, уноси ми се у лице и озбиљно каже: „Милутине трећа камера је прескочила рампу.” За оне који не знају, поштовање рампе је најозлоглашеније правило снимања филмова, а прескакање рампе апсолутно омиљени поступак сваког ко би да буде модерниста. Био сам шокиран. Миша, синоним за некога ко, на пример, разуме и обожава Шиметове филмове је одмах провалио прекршај у правцима погледа и пожурио да ме спречи да погрешим на тај начин! Али о томе се заправо ради. Шиме и такви људи су били ближи боговима филма и мрвицама њихове божанске хране које падају са неба, више него десетине извиканих академских имена о којима уобичајно пишу историје филма. Права авангарда је у ствари зилотизам правоверног сликарства. Пикасо је о себи мислио као о настављачу Веласкезове мисије.

(Мало је познато) Паблов велики пријатељ Шиме је цео живот провео радећи нешто друго а не покушавајући да живи од талента који му је Бог дао. Свака шуша на целом овом свету покушава да се огребе о друштво и ухлеби својом „Уметношћу” ма шта то било. Отуда на њиховим уснама увек речи као што су апликације, конкурси, фондације, тантијеме, министарства, донације, продуктплејсмент, мастер студије, округли столови о пореском улагању, асоцијације, амандмани на закон о култури... Али не и Шиме. Он се није ухлебљавао. Ови мање талентовани ће рећи то је непрофесионализам. Можда, али код Љубомира се ради о осећају за оно што је свето. То јесте хлеб, али онај наш насушни. Овај обичан, деци за ручак, Шиме је зарађивао радећи прво у фирми која је уводила централно грејање а после возећи веспу по граду за познату фирму која продаје сатове. И то је радио насмејан и срећан. Своје филмове, фотографије, слике и приче је сам себи финансирао. Бог је на земљи био столар па је можда и зато волео Љубу и као саборца у класној борби са кнезовима овога света.

Град. То је исто једна важна чињеница код Шимунића. Улице, пролазници, штикле, сукње, степеништа, салонски станови, завесе, прозори, теписи. Ту се дешавају његове чаробне приче о фризерки Нади или о Пикасу за кога каже да га је срео у Београду и да су се после стално дружили. Код Каће у кући, на

зидовима су уљане слике које му је Пабло тражио да наслика и то је такође једна неоткривена тајна коју нам је оставио.

У свом благословеном животу имао сам прилике да се дружим са неколико чаробњака. Са Бранком Вучићевићем, Бојаном и Душаном Маквејевом, али највише са Шиметом и његовом Каћом. Чак смо једном били са децом на мору. Зато могу да сведочим колико је тај шаман био драг, деликатан и позитиван човек. Никакво зло, ништа погрешно, само доброта и лепота. Сећам се само неколико ружних речи које је изговорио. И то у најнеочекиванијем контексту - није подносио Грету Гарбо и Хемфрија Богарта. За њу је рекао да је транца, дакле да лаже да је жена. А на Богарта је само фрктао, ништа га није импресионирао. Обожавао је „Вртоглавицу” Алфреда Хичкока. Имао је аудио касету са снимљеним звуком тог филма и њу би слушао док је монтирао своје филмове.

Нешто се мислим, ко је догурао доведе у тексту о мало познатом Пабловом пријатељу из Београда, можда ипак заслужује да му опишем тај „слајд шоу” рад. Уосталом, у духу је Шимета да се уради нешто што није сасвим пристojно урадити. Причао ми је да чак и његова света Каћа не воли што то ради. Каже, седим ја за компом и радим на овоме а Каћа виче из друге собе - Шиме, шта радиш? Опет они твоји порњићи? Побогу, сад ће унука да нам дође... Колико су њих двоје дивни то стварно треба негде да остане да се чува од заборавља, јер све мање ће таквих људи бити у будућности. Дакле, фигурација тог Шиметовог (суштински) филма, мада састављеног од статичних фрејмова је следећа:

Шиме иде улицама Београда са малим дигиталним фотоапаратом у руци. Изабере једну „жртву”, наравно неку лепу жену и крене да је прати. Жртву заиста, јер је то збиља недопустива ствар по мерилима сваке пристojности, а специјално оне која је на снази данас. Сем тога, та жена може бити твоја сестра, судија Врховног суда или девојка плаћеног убице. Стога и сам чин гледања тако снимљених фотки је вишезначно деликатан. Углавном, Шиме хода за њом и кришом снима серију фотографија жене која врцка испред њега неким својим послом. После низа таквих фотки, слајд шоу пређе на фотографије у којима Шиме улази у двориште па на улазна врата неке старе београдске куће. Прелаз на те фотографије сасвим јасно (и то филмским језиком) сугерише да то она жена улази у ту кућу. Избор зграда је важан јер то су Шиметови фетиш објекти, његове слике о неповратном старењу, пропадању и напослетку нестајању старог Београда, оног по његовом укусу. Онда се прелази на ентеријер, али такође прелази се на фајлове које Шиме краде са интернета. То су потпуно неочекиване и прилично сумануте фотографије са порно сајтова, али оних који уопште не личе на уобичајену слику о том бласфемичном свету од ког је већ дуго времена немогуће одбранити се. Нипошто то не значи да ове које је Шиме даунлодовао нису вулгарне и бесрамне. Само су стилистички некако старинске. На њима су су модели жене, а не силиконске тетовиране тинејџерке, док светло, гардероба и собе у којима се све дешава изгледају онако како можемо замислити треш порњиће из педесетих година прошлог века, ако не и раније. Гледаоца то затиче тако што све почиње да делује гротескно и духовито. Али никако и пародично.

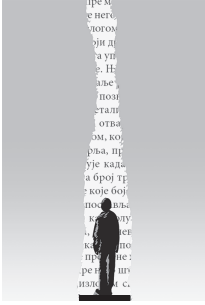
Шиме њих воли. Те жене, а и рад фотографа који их је сликао. Мој утисак је, на пример, да завршетак такве секвенце не би требало да буде богохулан чак ни за неког монаха. Бог сигурно није такав да би овакве визуелне реченице разумео као хуљење. Али сатанисти који праве све те милионе експоната данас постојеће порнографије, они би сигурно осетили да их аутор овакве приче вређа, дакле да је основно осећање усмерено ка гледаоцу став људског бића, баш оног које је створио Бог, ка лажи и покварености архилицемера који вадају интернетом. Сигурно би ангажовали адвокате да туже Шимета за своја ауторска права. Што би се данас рекло, обратили би се струци. Можда би консултовали и савремене филозофе који тупе о дигиталној револуцији и екранској цивилизацији.

Углавном када се заврши једна оваква сторија Шиметов слајд шоу прелази на следећу недужну жртву, следећу случајну пролазницу, па на другу заборављену кућу, па на још један сет бизарних порно слика. И тако десетинама пута. То је, дакле, један велики омнибус.

Сигуран сам да је Љуба после сваког од оваквих похода по Врачару одлазио на кафицу са маскираним Пикасом. Сигурно су дуго причали о оним рибама из Авињона. Толико су их сочно оговарали да им се можда на капућину понекад придруживао и Ворхол.

Фотографија: Љубомир Шимунић

Стефан Станчић

ПЛЕС КРОЗ ВЕКОВЕ: *DANCING HISTOR(Y)IES*

– уметност која брише границе

На археолошком локалитету Виминацијум, где свака цигла и камен сведоче о вековима историје, одржан је фестивал савременог плеса *Dancing Histor(y)ies*. Под слоганом „ReMOVING Borders”, овај тродневни догађај спојио је прошлост и садашњост кроз плесне изведбе, радионице и интеракције са публиком. Фестивал је истраживао границе идентитета, простора и културе, док је уметност постала мост између заједница и различитих уметничких израза.

Виминацијум, некадашњи римски град и војни логор на обали Дунава, вековима је био средиште моћи и културног утицаја. Његови археолошки остаци данас сведоче о величанствености римске архитектуре и друштвеног живота, док маузолеј, терме и амфитеатар причају приче о прошлим временима и људима који су њима корачали. Оно што, међутим, овај локалитет чини посебним није само његова прошлост, већ његова способност да се трансформише у савремени простор уметности, креативности и заједништва.

Као место са дубоко укоревеном симболиком граница – географских, културних и цивилизацијских – Виминацијум је идеална позорница за фестивал као што је *Dancing Histor(y)ies*. Кроз своју богату историју, овај простор је преживео империје, промене и векове тишине, да би данас оживео као место сусрета различитих уметничких форми и заједница. Археолошки парк је током фестивала постао много више од места са археолошким остацима – постао је живи организам, сцена на којој су извођачи и публика истраживали теме идентитета, припадности и пролазности. Уместо да буде само део инсценације за уметничке изведбе, Виминацијум је постао активни актер у свакој причи испричаној кроз плес, светлост и музику.

Dancing Histor(y)ies није само уметнички догађај – он је платформа за истраживање граница, било да су то оне које делимо са другима или оне које сами себи постављамо.

Фестивал је спојио савремени плес с археолошким наслеђем, локалном традицијом и културом, подсећајући нас да су границе, биле оне просторне, културне или друштвене, често само илузија.

Уметници из Чешке, Бугарске, и Шведске представили су плесне изведбе који су проговориле о универзалним темама времена, идентитета и људске

повезаности. Публика је имала прилику не само да посматра изведбе, већ и да постане део уметничког процеса – кроз радионице, дискусије и друге интерактивне елементе.

Фестивал је отворио професионални ансамбл *420PEOPLE* из Прага, са перформансом *Impermanence* у импресивном амбијенту Лимес парка, који је послужио као сценографија за плесну медитацију о сећању, времену и траговима које остављамо. Кореографија Силве Шафкове, осмишљена као циклични низ покрета, симболизовала је трансформацију и трагове које остављамо кроз време. Плесачи су својим телима креирали слике рефлектујући непрекидне процесе пролазности и обнављања. Изведба је била ко-креативни процес између чешких уметника и плесача из плесног клуба Болеро из Пожаревца. Сарадња је омогућила да се универзалне теме пролазности обогате локалним контекстом, док су заједнички тренуци стварања додатно наглашавали моћ уметности да спаја различите заједнице и генерације. Публика је сведочила процесу у којем су се индивидуални покрети стапали у колективну причу о променама и сећању.

Музика, инспирисана композицијом *Болеро* Мориса Равела, одиграла је кључну улогу у стварању атмосфере изведбе, са репетитивним мотивима који су постепено градирали интензитет, а спој класичних мелодија и модерних електронских тонова стварао је емоционалну тензију. Ритмичност кореографије била је „мост” између извођача и публике, омогућавајући свима присутнима да се повежу са темом пролазности на личном нивоу. Како се изведба развијала, простор, покрет и музика створили су хармоничан наратив. Динамика између плесача, археолошког амбијента и публике осветлила је слојеве симболике – од пролазности покрета, преко трагова у простору, до универзалних циклуса живота. Публика је у изведби могла да препозна одјек сопствених искустава пролазности, док је сваки тренутак представе био истовремено пролазан и неизбрисив у свом уметничком значају.

Бугарска плесна група *Derida Dance Center* извела је спектакуларни перформанс *ChronoRAY* у маузолеју Виминацијума, трансформишући овај археолошки простор у динамичну сцену где су светлост, покрет и архитектура стварали снажан дијалог са публиком. Инспирисан универзалним темама пролазности и преплитања живота и смрти, перформанс је преиспитивао границе између прошлости и садашњости, евоцирајући осећаје заједништва и промене.

Изведба је започела у потпуном мраку, да би први таласи светлости, налик свитању, постепено осветљавали унутрашњост маузолеја, при чему су покрети плесача, попут сенки, дочаравали осећај мистичности. Како се перформанс развијао, покрети су постајали све интензивнији и енергичнији, одражавајући напетост између тишине и звука, светла и таме. Кореографија Живка Желиаскова се ослањала на минимализам, прецизност и хармонију, док су плесачи кроз флуидне и експлозивне покрете осветљавали приче о путовању кроз време, преко унутрашњих и спољашњих граница које раздвајају, али истовремено представљају и предуслов за повезивање. Један од најмоћнијих елемената изведбе

била је светлост, која је деловала као активни чинилац у стварању значења. Светлосни ефекти откривали су слојеве архитектонских детаља маузолеја, претварајући простор у симболичку позорницу. Таласи светлости изнова су градили маузолеј наглашавајући његову улогу места сећања и трансформације. Коришћење локалних митова и легенди, нарочито оних везаних за Дунав као симбол границе, додатно је појачало осећај прелажења преко граница времена и живота. Маузолеј се тако, кроз ову плесну изведбу уздигао изнад своје историјске улоге, постајући лиминални простор где су границе друштвених норми биле суспендоване, омогућавајући публици да искуси трансформацију и регенерацију.

Музика, компонована специјално за ову изведбу, додатно је обогатила искуство. Спој традиционалних инструмената, уживо на сцени, и модерних електронских тонова стварао је емотивне пејзаже – од меланхоличних до оптимистичних. Локални инструменталисти - саксофониста, хармоникаш и пијанисткиња импровизовали су током изведбе, повезујући локалну традицију са савременим уметничким изразом. Звук саксофона, нежан и рефлексиван, прожимао је простор, док су електронски тонови уносили футуристички елемент. Ова синергија музике и светлости додатно је наглашавала трансформативну природу изведбе.

Перформанс се завршава уласком чланица локалног културно-уметничког друштва *Амаре Рома* које су се придружиле извођачима у симболичком кругу. Овај чин заједништва брише границе између извођача и публике, стварајући универзални симбол повезаности. Круг, универзални знак јединства и поновног почетка, подсећао је на потребу за заједништвом у времену дубоких подела. Публика, дубоко ангажована и емотивно дотакнута, наградила је извођаче дуготрајним аплаузом. Коментари после изведбе открили су колико је ова представа била инспиративана, остављајући снажан утисак о повезаности уметности, историје и људског искуства.

Шведска трупа *IlDance* представила је перформанс *Still Moving Bodies* у простору римских терми, истражујући однос између тела и простора, као и границе телесности, интима и друштвених норми. Терме, некада место опуштања и друштвене интеракције, постале су жива позорница која спаја прошлост и савременост, док су плесачи кроз покрете исписивали приче о јавном и приватном, познатом и непознатом. Извођачи су започели изведбу статичним позама, евоцирајући слике римских статуа, док су њихови суздржани покрети истраживали границу између статичности и динамичности. Како је изведба текла, покрети су постајали флуиднији и храбрији, рефлектујући процес преиспитивања простора и граница тела. Архитектура терми играла је кључну улогу у изведби, јер су плесачи користили сваки угао и нишу, претварајући простор у активног учесника изведбе.

Централни мотив ове представе било је тело – рањиво, огољено и аутентично. Природно светло, које је продирало кроз шатор и отворе терми, додатно је наглашавало сировост сваког покрета, усмеравајући пажњу публике искључиво

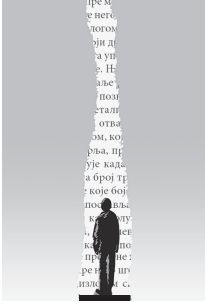
на интеракцију тела и простора. Кроз кореографију Израела Алонија плесачи су истраживали границе интима, док су контрасти светлости и сенки осликавали теме перформанса – преклапање приватног и јавног, прошлости и садашњости.

Изведба је изазвала подељене реакције међу публиком. Док су једни хвалили храброст и иновативност, део локалних посетилаца сматрао је да је овај отворени приступ телесности провокативан за конзервативнији контекст. Упркос контроверзама, изведба је испунила свој циљ – изазвала је дијалог о границама уметничког израза и преиспитивање друштвених норми и оставила снажан утисак на публику. Учесници су из терми изашли са осећајем да су сведочили јединственој уметничкој интерпретацији која не само да преиспитује границе друштва већ и оне које сами себи постављамо.

Поред ових представа савременог плеса, важан сегмент фестивала биле су радионице и додатне активности, које су омогућиле локалној заједници да постане део уметничког процеса. Рад са професионалним уметницима није био само прилика за стицање нових вештина, већ и начин да се преиспитају перцепције простора, тела и граница које нас окружују. Посебну улогу у радионицама имала је ромска заједница, чији су чланови донели аутентичност и богатство значења у уметничке процесе. Њихови покрети, песме и приче интегрисани су у перформансе, стварајући снажан дијалог између традиције и савременог израза. Кроз овај партиципативни приступ, фестивал је успео да осветли слојевитост локалне културе и подстакне инклузивну платформу за уметничко стварање.

Свака радионица била је прилика за заједнички рад и интроспекцију, док су се учесници повезивали са сопственим идентитетом и заједницом. Овај сегмент фестивала није био само припрема за финалне плесне изведбе – био је то мост између уметника и публике, између професионалаца и аматера, између локалног и универзалног, између традиције и иновативности. Кроз уметност, границе између извођача и публике ишчезавају, док се заједница укључује у стварање наратива који се рефлектује на све њене чланове.

Фестивал *Dancing Histor(y)ies* био је простор за трансформацију, дијалог и инклузију. Кроз савремени плес, радионице, интеракције и других пратећих активности, попут конференција, концерата локалних уметника или нежних поетских вечери, фестивал је показао како уметност може бити моћно средство за друштвене промене и реинтерпретацију наслеђа, истовремено бришући границе међу људима и епохама.

Горан Јовановић

ЛИК ЖУТЕ КАО ПАРАДИГМА ЖЕНА-ЛУТАЛИЦА У ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ФИЛМУ

У оквиру пројекта А1 Кинотека дигитално је рестаурисан југословенски филм ЖУТА (1973) Владимира Тадеја.

Након разлаза са Љубишом Козомаром, најчувенији сценариста домаћег филма Гордан Михић радио је доста и брзо. Један од најпрепознатљивијих предлога урадио је за филм *Жута*, којим је Владимир Тадеј, угледни сценограф, после дебија (*Дружба Пере Квржице*, 1970) наставио каријеру у улози редитеља.

Ако то и није велики филм, реч је о делу које у својој наративној структури има нешто митско, иконично и парадигматично, па када помислимо на филмовани тип и сукус жена из социјализма које су финансијски незбринуте лутале, нису имале среће да се скрасе, већ су им суђене кратке и непоуздане везе у друштву где су третиране као лак плен за утољавање мушке жудње, пролазећи кроз њихове насилне и пијане руке, можда се прво сетимо Жуте (Ружица Сокић), па Милице (Душица Жегарац у *Опклади*), Славице и Каће (Неда Спасојевић и Ружица Сокић у *Траговима црне девојке*), Беле Секе (Вера Чукић у *И Бог створи кафанску певачицу*), Мике (Светлана Бојковић у *Псу који је волео возове*), делом и Радмиле (Тања Бошковић у *Кошави*) и још неких (на пример Сека Саблић и Ана Матић из филма *Вране*). Неке од ових глумица део су социјалистичке страдије и галерије од живота оштећених и ускраћених женских карактера у високо цењеним редитељским подухватима Живојина Павловића, мада је код Жике фокус на мушким маргиналцима. У нашој прози скитница и проститутки има посебно код Александра Тишме и Видосава Стевановића.

Друга посебно занимљива ствар и такође култно место (још рабљено у домаћем филму) јесте импровизована полицијска станица на главној железничкој станици, где се повремено нађу проблематични дођоши у Београд, локални лопови, бескућници и пробисвети. То је мизансцен за готово позоришни угођај где јунакиња *Жуте*, уз учестали писак локомотива, почиње своју исповест добродушном дежурном милицајцу (Боро Стјепановић) о свом проблематичном, туробном, авантуристичком битисању у сфери ситног безакоња да би се преживело. *Жута* све време поетски и идеалистички, као

пандан суровости грубе свакодневице, сања и о некој љубави, о мирној луци, породичном животу (прелепа и насмејана девојчица коју среће као симбол жељеног, епифанија чежње). Као да је тај сан, замишљена интимна бајка, држи да не потоне, а прекаљеност и изложеност свему и свачему (макро Вуле – Александар Гаврић, црнци, Италијани, сељаци, нешто боље стојећи људи из Фијата 1300, милицајци, њена друга по судбини Буба – Вера Чукић...) из дана у дан, дали додатну енергију, виталитет и смисао за хумор (воли да се смеје и церака попут спокојног, љубави пуног и ситог детета). Ту амбивалентност коју Жута живи, ношена снажним импулсом за опстанком и чежњом за бољим данима одлично је потцртала музика Арсена Дедића, који је и у Београду тих година имао запажену улогу филмског композитора.

Ружица Сокић је савршено одговорила свом задатку да жени са дна, против које су и систем и место и поредак и традиција и природа, пружи колорит и животност већу од сваког гламура и хедонистичког раја, а својој сиромашној хероини која преживљава кроз ситне лоповлуке, преваре и уличне акције (продаја лажних помада против бубуљица, прање шофершајбни, крађа по продавницама у пару са Бубом), удахне снагу која се само у животном калу може стећи. Она је добра душа и хоће свима да помогне, осетљива је на бол и патњу. Тако за зубобољу помогне дежурном милицајцу, а судији (Божидар Павићевић Лонга) препоручи спас од курјег ока.

Михић је осмислио вицкасте дијалоге који прште, док се испред дежурног милицајца шета галерија ликова махом са дна друштвене лествице (Мира Бањац као надмена студенткиња у позним годинама, Миодраг Андрић као „пешкир” Туфи, Љубиша Бачић као скитница која чезне за кафом у железничком ресторану, Том Готовац као брадати див...), али врхунска је и особито субверзивна прича о томе како је Жута пет дана путовала од Лапова до Београда. Београда који је одлично и функционално, нарочито на почетку и пред крај, усликала камера Милорада Јакшића Фанђа.

Ружица Сокић тријумфовала је на Пулском филмском фестивалу где је освојила Златну арену, а у Нишу је понела Велику повељу. Њена Жута један је од најчувенијих и најпопуларнијих женских ликова југо филма.

Биографије аутора

Ева Ристић, рођена 1976. године у Београду. Дипломирала филозофију на Филозофском факултету Универзитета у Београду. До сада је објавила неколико кратких прича у електронским часописима и збирку прича *И мртви воле трешње*.

Јелена Гавриловић је рођена 1967. године у Белој Цркви. Основну и средњу школу завршила је у Новом Саду. Дипломирала је теологију на Теолошком факултету у Осијеку.

Објављивала је у часописима: *Градина*, *Књижевне новине*, *Књижевне вертикале*, *Књижевни магазин*, *Исток*, *Траг*, *Свеске*, *Летопис Матице српске*, *Београдски круг кредом*, итд. Објавила је четири збирке поезије: *Призивање кише* (2007), *Писма пустињске принцезе* (2010), *Хаљина која иде уз Дунав* (2019), *Романса за четири музе и контрабас* (2022) и два романа, *Жене под мојим кровом* (2016) и *Франц К. и ја* (2017). Песме су јој заступљене у зборнику *Панорама савремене српске поезије* (Песнички круг, под покровитељством система Еуромедик, 2024).

Њена књига *Преслица Цидовке девојке* (Пресинг, Београд, 2024) представља маштовито поигравање са митолошким прежаницама старина и фантазмагорични роман у фрагментима, инспирисан легендама о прастановницима Црне Траве, тзв. Цидовима - некој врсти балканских Титана - и као таква, јединствена је у српској литератури и фолклористици.

Живи у Београду. Чланица је Српског књижевног друштва.

Нина Живанчевић, песникиња, есејиста, прозна ауторка и уметнички критичар. За своју прву књигу *Песме* 1982. је добила награду Бранко Радичевић, за песничку књигу године. Она је такође

лауреат књижевне награде Z-Press из Њујорка. Објавила је петнаест књига поезије на српском, енглеском и француском, као и четири књиге приповедака и три романа у Паризу, Лондону и Београду. Њене студије о Милошу Црњанском (докторски рад одбрањен на универзитету у Нансију, 2001) и о нашим уметницама у егзилу објављене су у Француској. Присутна је у бројним антологијама светске савремене поезије.

Нина Живанчевић је била члан бројних књижевних и теоријских редакција: *Дело*, *Књижевне Новине*, а као дописница из Париза редовно је сарађивала са *New York Artс*

Магазине, *American Book Review*, *East Village Eye*, *République de lettres*, уређивала је и филозофско-антрополошки часопис *Intempestives* при кући *Harmattan* у Паризу. Различити жанрови њеног дела доживели су бројна извођења на радију и телевизији у Београду, Лондону и Паризу.

Радила је са позоришним трупима *Living Theaterom* и *Wooster Groupom* у Њујорку, а предавала Позориште Савремене и Историјске Авангарде на универзитету *Paris 8*, као и у бројним позоришним лабораторијама у Европи и Сједињеним Државама.

Предаје књижевност и Авангардни Британски Филм на Сорбони и на Католичком Институту у Паризу.

Надежда Пурић Јовановић (1974) живи и ради у Београду. Пише поезију и прозу.

Поезија: *Воде* (2006), *Хаљине из музеја* (2017), *Бескрајно учење о раскомаданости царства* (2018), *Архивоће* (2020), *Поезија индустрија* (2024).

Романи: *Антиној 24*, викенд-роман (2019), *Чак и у Хуенти* (2020), *Полог* (2020), *Ерлангенке* (2024).

Збирка прича: *Ово ти писмо причам* (2022).

Студија: *Блуд је дело совјести* (2021).

Радоман Кањевац (1960) Објавио је књиге песама *Речи за певање* (СКЦ, Београд, 1995), *Отворено писмо* (Прометеј, Нови Сад, 1995), *Као рука низ врат контрабаса*, (Академија books, Београд, 1999), *Мислим да не знаш с ким имаш посла, мала*, (Прометеј, Нови Сад / Академија books, Београд, 2000), *Tour du monde* (Академија books, Београд 2003), *Путујем* (Народна књига, Београд, 2007), *Пробуди ме тек кад осетиш да сам заиста мртав* (Прометеј, Нови Сад 2009), *Крај поезије* (Плато books, Београд, 2010) и књигу *Човек у сенци*, састављеној од Кањевчевих литерарних одломака, маргиналија, белешки и записа (Службени гласник, Београд, 2010). Збирка *Као рука низ врат контрабаса* преведена је на италијански објављена у Италији 2024. Живи у Београду.

Драшко Милетић: Поникао сам са обале Средоземља, пре више од шездесет година. На дан рођења, которска рива се заледила, па је бокун леда у моје кости занавек похрањен.

Написао сам шест романа и две збирке песама.

Пишем, да бих био жив.

Велиша Јоксимовић (1961) живи и ради у Пожаревцу. Објављује поезију, прозу и радове о завичајној књижевности и култури у српској књижевности 19. и 20. века. Радови су му преведени на словачки, бугарски, русински, руски, македонски, италијански, немачки и шведски језик. Заступљен је у антологијама поезије и прозе и у стручним и научним зборницима. Објавио је књиге: *Пропаст Ауроре*, песме(1993), *Змијски цар*, песме и приче за децу (1997), *Левантске посланице*, песме (1998), *Курјаче и његова школа*, монографија (2001), *Трајно и лажно*, есеји (2003), *Богојављење у пустињи*, песме (2005), *Источни сан*, песме и приче (2006), *Књижевно дело Чеде Поповића* (2008), *Књижевност пожаревачког краја*

(2014), *Земљоделско-шумарска школа у Пожаревцу* (2020), *За истину и правду* (2020), *Шест векова Курјача : Курјаче и Курјачани у историјским изворима, предању и књижевности* (2024).

Дуња Вулић (2004) студенткиња је Филолошког факултета у Београду. Као гимназијалка победила је на 2. Међународном фестивалу поезије за средњошколце „Бањалучки пјесмобој“ (2022). Објавила је романи *Кроз телескоп* (2017), *Казалке старог сата* (2021) и збирку песама *Кућа на дрвету* (2023).

Александра Петровић Подколзин је рођена 1975.године. Дипломирала је на Шумарском факултету Универзитета у Београду. Живи и ради у Кучеву.

Објављене су јој збирке песама: *У вртлогу* (1992), *Белешке са краја света* (1993), *Кроз призму лудила* (1994), *Књига* (2009), *Док посматрам звезде* (2012), *Оса одмара на листу* (2019).

Заступљена је у зборницима и антологијама. Поезију и прозу објављује у књижевним часописима.

Члан је Удружења књижевника Србије.

Александар Ђурић је рођен 1985. године у Пожаревцу.

Бави се компаративном књижевношћу и образовно-васпитним радом у основној школи. Аутор је збирки песама *Вера и Пси од ветра*, збирке прича *У шине* и романа, *Трансилванијски Алфа Бет*.

Живи и ради у Пожаревцу.

Новица Милић (1956) дипломирао на Одсеку за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета у Београду, магистрирао и докторирао на истом факултету; Предавао ренесансну књижевност и савремену књижевну теорију на Филолошком факултету, а од 2008. године теорију медија и комуникација на ФМК. Гостовао на универзитетима Јејл (САД), Шефилд (Велика Британија) и Беч

(Аустрија). Објавио стотинак научних и стручних радова у зборницима и периодичи.

Дела (избор): *Увод у демократију* (2024), *Кратка историја душе* (2023), *Критика српског ума* (2023), *Гозбе: Певање и мишљење у антици и ренесанси, I-II* (2023), *Постестетика: Моћ и савремена уметност* (2020), *Провокација као комуникација* (2010), *Од знака до смисла* (2007), *ABC деконструкције* (1998), *Анатомија критике* (1982)

Мира Грк рођена је 1963. године у Новом Саду. Завршила је

Економски факултет. По вокацији је песникиња.

Објавила је две збирке песама: *Калем на драчу* (1997) и *Светло истине* (2003). Оснивач је и председник КК „Јован Дучић“ у Гајдобри (1994).

Стихове је говорила од Требиња до Будимпеште. Заступљена је у више антологија и зборника.

Ненад Петровић рођен је 1961. године у Врању. Пише кратке приче, романе, путописе, есеје, позоришне и радио драме. Објавио је романе: *Човек кога је требало убити* (1996), *Аријаднино клупко* (2001), *Sectio caesarea*, (2007), *Силазак у Атлантис* (2012), *Синекуриста* (2016), *Слом* (2018), *Тријумф трагедије* (2021) Објавио је књиге кратких прича: *Ране, ожиљци, мелами* (1997), *Угриз рајске змије* (2003), двојезични избор прича на српском и на есперанту *Rajski ožiljak* (La Edena cikatro) (2021), *Rosarium amorosum* (2022). Изведено му је десет драма на програмима Радио Београда. Живи у Београду.

Борислав Чичовачки (1966) приповедач, романсијер, солиста и камерни музичар.

Дипломирао је и магистрирао обоу на Академији уметности у Новом Саду, а последипломске студије обое завршио

је и на Свелинк Конзерваторијуму у Амстердаму. Музикологију је докторирао на Универзитету у Амстердаму. На Природно-математичком факултету у Новом Саду дипломирао је биологију. Универзитетски је професор (ФИЛУМ, Крагујевац). Као солиста и камерни музичар наступао је широм Европе: био је солиста са симфонијским и камерним оркестрима, учествовао је на више значајних музичких фестивала у Шведској, Нансију, Брегенцу, Бечу, Торину, Улму, Амстердаму, Сплиту, Охриду и Будви. Премијерно је извео осамдесет композиција српских, холандских и немачких композитора. Бави се и музикологијом, посебно у области српске музике: пише чланке, есеје и текстове за компакт-дискосе а држао је и предавања на универзитетима у Холандији и Немачкој. Као ко-либретиста учествовао је у писању либрета за две опере Исидоре Жебељан: *Зора Д.* (2003) и *Маратонци* (2008). Написао је либрето за три опере Исидоре Жебељан: *Симон изабраник* (2009) и *Две главе и девојка* (2012). Објављене књиге (избор): *Писмо из Амстердама и друге недописане биографије* (2009), *Расковник* (2012), *Наход Симон* (2015), *Црни кос а по пољу божури* (2020), *Абхаја* (2023).

Миодраг Ковачевић је мултимедијални уметник, са статусом самосталног уметника, уметнички истраживач и филолог који се, пре свега остало, 15 година интензивно бави савременом, аутентичном афирмацијом велике српско-италијанске уметнице Милене Павловић Barilli (1909-1945), истражујући је као посебну и значајну целину у личном, културолошком и конкретном контексту уметности. Непрестано трага за новим формама, али користи и оне већ добро познате, тако да се његово стваралаштво састоји од различитих писаних форми (приче, цртице, поезија, есеји, критика), синтезе видео-радова и перформанса,

стварања и izvoђења музике на Миленину поезију и инспирисану њом, комбинованих форми које настају као резултат комуникације два уметника кроз њихова дела и деловање. Досадашња открића везана за дела расутих по свету и непознате делове њене биографије објавио је у књизи *Отривање Милене – Нови фрагменти о Милени Павловић Variilli*. Поред музике на Миленину поезију, стварао је ауторску музику у оквиру акустичарског састава THE INVISIBLES. Бави се писањем поезије и приповедака и романа, костимографијом, скулптуром и инсталацијом, увек са идејом да скоро све споји у мултимедијални перформанс. Један је од коаутора професионалне представе „Сан о Милену“, по мотивима његовог необјављеног текста. Рођен је 1980. године у Пожаревцу, где је завршио гимназију. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду, на одсеку за јапански језик и књижевност, 2004. године.

Здравка Евтимова (1959) је бугарска књижевница.

Дипломирала је енглески језик на Универзитету у Великом Трнову. Пише романе и кратке приче. Позната и као преводилац са енглеског, француског и немачког језика. Превела је преко двадесет пет романа са енглеског, као и читав низ књига бугарских писаца на енглески језик. Поред седам књига прича, објавила је пет романа, од којих су најпознатији: *Четвртак*, *Лук*, *Једна иста река* и *Зелене очи ветра*. Романи и приче Здравке Евтимове превођени су на више европских језика.

Елизабета Георгиев (1975, Димитровград). Пише поезију и прозу за децу и за одрасле, на српском и на бугарском језику. Аутор је шеснаест књига. Поетске и прозне радове објављује у књижевним часописима у Србији, Бугарској и земљама региона. Добитник је више награда за књижевни рад. Пише драмске текстове за децу који су играни на позорницама у

Србији, Бугарској, Републици Српској. Аутор је и уредник двојезичних (српско-бугарских) телевизијских емисија за децу и Попонајци. Уредник је часописа за децу и младе на српском и на бугарском језику Фарче. Бави се превођењем са бугарског на српски и обрнуто. Њено интересовање претежно је везано за књижевни превод са бугарског на српски.

Јелена Стакић (Београд, 1940), дипломирала на Групи за психологију Филозофско-историјског факултета Универзитета у Београду. Радила као истраживачица масовних медија и јавног мњења, и у области маркетинга. Од краја 1974. књижевна преводитељка у статусу самосталног уметника. Преводи с енглеског и француског.

Чланица Удружења књижевних преводилаца Србије. Превела око сто четрдесет књига (есеја, студија из различитих области, романа, приповедака, позоришних комада) с француског и енглеског језика.

Аутор књига *Мачке и ми* (1988) и *Жедни преко воде, нешто о превођењу* (2001).

Правила излете у новинарство и публицистику.

Добитница је више награда за публицистички рад и превођење; Награда за животно дело Удружења књижевних преводилаца Србије (2008) и награда за најбољи превод с француског, за књигу Мишел Гослар *Јурсенар, биографија* (2014).

Џејмс Џојс (1882–1941), један од најзначајнијих писаца светске књижевности XX века. Рођен је и одрастао у Даблину, за кога је темељно везан у својим кључним делима, али је већ 1904. године заувек напустио Даблин и Ирску и остатак живота провео у изабраном изгнанству у градовима Италије, Француске и Швајцарске. Књиге песама: *Камерна музика* (1907) и *Romes Penyeach* (1927). Сабране песме Џојс је објавио 1937. године и том приликом је песмама из своје две књиге придружио и песму *Esse puer*. Књига прича: *Даблинци* (1914). Драма:

Изгнаници (1918).

Романи: Портрет уметника у младости (1916), Уликс (1922) и Финеганово бдење (1939).

Марко М. Турчић рођен је 1989. у Чачку где живи и ради. Апсолвент социологије,

пише есеје, чланке и кратке приче за портале и часописе као што су: Облакодер, ОзонПресс, Чачански Глас, Књижевне вертикале, Нови магазин, Бетон, Нови Пламен, Шахт итд. Поред писања бави се преводом чланака, есеја и књига са енглеског језика.

Фрањо Франчич (1958) је песник, романописац, драмски писац и писац за децу. Део младости провео је у образовној установи где је научио занат галванизера, али је касније завршио Факултет за социјални рад. Од раних осамдесетих живи као слободни писац у Истри. Његов опус обухвата више од 30 књига. Његово писање тежи представљању стварног живота, отворено и директно говорећи о темама које се обично не изговарају. Ликови у његовим причама обично долазе са маргина друштва, без моћи да одлучују чак ни о себи. У свом раду за младе читаоце бави се одрастањем у неповољном окружењу. Његово писање има и особине веризма и лиризма како би изразило снове усред стварности. Превођен је на многе језике, посебно на немачки.

Душан Иванић (1946) дипломирао, магистрирао и докторирао на Филолошком факултету у Београду. Предавао је у Институту за књижевност и уметност у Београду. На Филолошком факултету је био асистент за Српску књижевност 18. и 19. в., потом доцент, ванредни и редовни професор, до одласка у пензију, 2014; јуна 2015. изабран за професора емеритуса Београдског универзитета. Био је главни уредник *Књижевне историје*, часописа за науку о књижевности, председник Друштва за српски језик и књижевност

Србије; члан Просветног савета Србије, продекан за науку Филолошког факултета. Члан је Матичиног одбора за језик и књижевност од 2010. Уређивао библиотеку „Језик и књижевност“ Друштва за српски језик и књижевност; покренуо библиотеке „Serbica nova“ и „Seminarium serbicum“. Објавио 19 књига (збирке студија и монографије) и око 480 студија, критика и чланака.

Славица Јовановић је рођена 1972. године у Пожаревцу Дипломирала на Филолошком факултету у Београду, а потом завршила и специјалистичке студије у Новом Саду. На Филозофском факултету у Косовској Митровици одбранила је мастер рад из српског језика. Пише и објављује поезију, прозу, есејистику и стручне радове у књижевној и научној периодици.

Објавила је збирке поезије: *Кошуља од љљана* (2006), *Љубав* (2012), *Ништо као осмех*, у коауторству са Голубом Јашовићем (2017), *Лирски узваници* (2017), *Алфавет љубави* (2020), збирку есеја под називом *Есеји од немира* (2019) и научну монографију *Ономастика Малог Црнића* у коауторству са проф. Др Голубом Јашовићем (2020).

Председник је Књижевне заједнице Пожаревац.

Члан је Удружења књижевника Србије.

Олга Кепчија, новинар, водитељ и музички уредник на Програму 202 Радио Београда рођена је 1969. у Београду где је завршила Пету београдску гимназију.

На Програму 202, у редакцији Јутарњег програма, почиње да ради по завршетку средње школе. Почетком 2001. почиње да уређује емисију посвећену младим бендовима - *Демо експрес*. У истом периоду постаје водитељ емисије Хит недеље која је обележила њен рад на Програму 202. Као аутор и водитељ, Олга Кепчија потписује емисије *Линија за рокенрол* домаће музике и *Демо експрес*.

У периоду након 2008. године приређује годишњи избор најбољих домаћих и извођача из региона бивше Југославије у домену рок музике под називом *Рок годишњак*. У оквиру емисија *Демо експрес* и *Хит 202* са колегом Владимиром Јанковићем Цетом организовала је преко 400 емисија и концерата широм Србије у оквиру турнеје *Караван 202*. Била је један од покретача такмичарског фестивала младих и неафирмисаних рок група под називом *Демо мастерс*.

Заједно са Владимиром Јанковићем Цетом, добитница је Годишње награде РТС. Са колегама Бранком Главоњићем и Владимиром Јанковићем организовала је прво телевизијско такмичење младих бендова – *БУНТ РОК МАСТЕРС*. Године 2021. приређује компилацију *100 оригиналних пјесама новог таласа/вала у склопу обележавања јубилеја – четири деценије од настанка овог значајног уметничког покрета*. Исте године са колегом Николом Кнежевићем реализује документарни филм *Нови талас – 40 година после*, као и серијал од 40 емисија посвећених новом таласу. Добитница је престижног признања – Повеље за дорпинос у развоју музичког стваралаштва и интерпретације на пољу цеза, забавне и рок музике коју додељује Удружење музичара цез, поп и рок музике, а у оквиру манифестације ГОДУМ.

Милутин Петровић (1961) је редитељ, сценариста, продуцент, музичар и универзитетски професор. Дипломирао је на Факултету драмских уметности у Београду, одсек Филмска и ТВ режија. Режирао је шест дугометражних играних филмова и готово све врсте телевизијских форми (*Доме, слатки доме, Тимофејев шоу* за Б92, *Петком у 22, Поповање...*), документарни филм *У име народа* из 2015 и дечју серију *Плашко Храбровић узвраћа ударац*.

Бави се и режирањем позоришних представа и активно учествује у развоју

адвертајзинг сцене у Србији. Оснивач је и уредник интернет радија Нови радио Београд и аутор бројних чланака и књига.

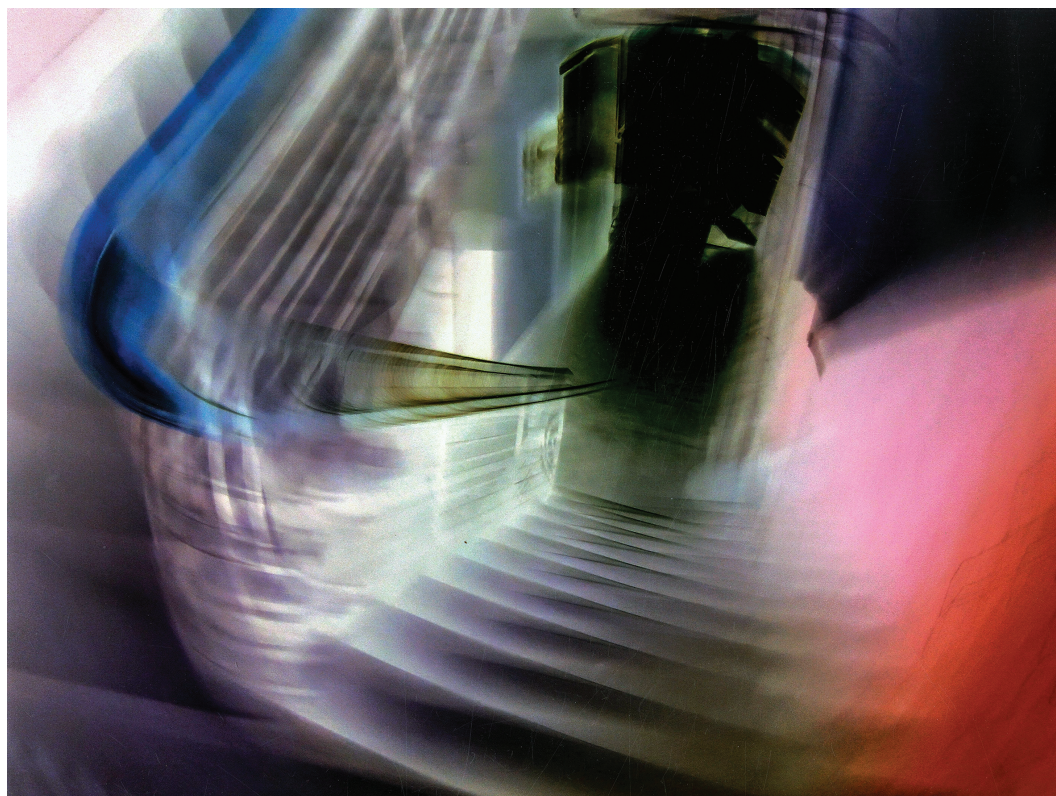
Стефан Станчић, мастер примењених уметности, рођен 1992. године у Београду, ради као истраживач приправник у Археолошком институту, специјализован за истраживање, интерпретацију и презентацију културне баштине кроз примену савремених мултимодалних метода и напредних технологија, као што је 3Д фотограметрија.

Дипломирао је и завршио мастер студије на Факултету примењених уметности у Београду, где је фокусирао своја истраживања на интеграцију уметности и простора савремене архитектуре, док тренутно похађа докторске студије на Факултету драмских уметности, на катедри за Теорију и историју уметности, одсек Теорија драмских уметности, медија и културе. Као члан Археолошког института, активно је ангажован на бројним европским пројектима, укључујући Creative Europe, Erasmus+ и Interreg. Поред тога, као самостални уметник реализовао је више монументалних мозаика у сакралним објектима и излагао своје радове на бројним изложбама у земљи и иностранству. Његови радови налазе се у сталним поставкама галерија у Србији и Француској. Члан је Удружења ликовних уметника Србије и Српског археолошког друштва.

Горан Јовановић (1964, Пожаревац) је књижевник и филмски критичар. Објавио књиге филмских есеја *Амерички биоскоп* (1998), *Златна декада: британски филм деведесетих* (2002), *Транзицијски рулет: источноевропске кинематографије у раљама транзиције* (2005), *Руски филм постсовјетске ере* (2013) *Пољски филм у новом веку* (2021) и романе *Хистерича* (2008) *Еуфорија* (2011) и *Скривено* (2022). Члан Удружења филмских критичара и новинара Србије Фипресци Србија.

Члан жирија критике на Фестивалима домаћег филма „Новосадска арена“ 2004 и Фестивала глумачких остварења „Нишки филмски сусрети“ 2005 (председник). Објавио више стотина филмских критика у недељним новинама и часописима за филм, књижевност и културу. На Радио

Пожаревцу и Радио БУМ 93 водио бројне емисије из области филма и културе. Оснивач и селектор Фестивала музичког филма ФЕМУФ који се одржава у Центру за културу Пожаревац. Добитник је награде „Тори Јанковић“ за децентрализацију филмске уметности коју додељује

Фотографија: Љубомир Шимунић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82+3

БРАНИЧЕВО : часопис за књижевност, културу и
уметност / уредник Бранка Пражић. - Год. 1, бр. 1 (1955)-
. - Пожаревац : Народна библиотека „Илија М. Петровић”, 1955-
(Пожаревац : Компромис Дизајн). - 24 cm

Годишње. - Прекид у излажењу од 2000-2003. год.

ISSN 0006-9140 = Браничево

COBISS.SR-ID 7978498
